

**STUDIUM
UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO
DZIERŻONIOWA**

**TOM I
UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO**

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI	2
SPIS TABEL	4
SPIS WYKRESÓW	5
ROZDZIAŁ I	6
USTALENIA OGÓLNE	6
§1. ZAKRES I STRUKTURA TOMU I	6
ROZDZIAŁ II	7
INFORMACJE O MIEŚCIE, MIASTACH SĄSIEDNICH I REGIONIE	7
§2. INFORMACJE O MIEŚCIE	7
§3. INFORMACJE O MIASTACH SĄSIEDNICH	7
ROZDZIAŁ III	9
UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z DOTYCHCZASOWEGO PRZEZNACZENIA, ZAGOSPODAROWANIA I UZBROJENIA TERENÓW	9
§4. IDENTYFIKACJA STANU ISTNIEJĄCEGO	9
§5. UŻYTKI GRUNTOWE	10
§6. INWENTARYZACJA URBANISTYCZNA I DOTYCHCZASOWE PRZEZNACZENIE TERENÓW	11
§7. INWENTARYZACJA UZBROJENIA TERENU	16
§8. WNIOSKI ZŁOŻONE DO STUDIUM	16
ROZDZIAŁ IV	17
UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU ŁADU PRZESTRZENNEGO	17
I WYMOGU JEGO OCHRONY	17
§9. IDENTYFIKACJA STANU ISTNIEJĄCEGO	17
§10. WYMOGI OCHRONY ŁADU PRZESTRZENNEGO	18
ROZDZIAŁ V	18
UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU ŚRODOWISKA, W TYM STANU ROLNICZEJ I LEŚNEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ, WIELKOŚCI I JAKOŚCI ZASOBÓW WODNYCH ORAZ WYMOGÓW OCHRONY ŚRODOWISKA, PRZYRODY I KRAJOBRAZU, W TYM KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	18
§11. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE	18
§12. OCHRONA PRAWNA ZASOBÓW PRZYRODNICZYCH	24
§13. KLIMAT	25
§14. RZEŻBA TERENU I GEOMORFOLOGIA	27
§15. BUDOWA GEOLOGICZNA I STRATYGRAFIA	28
§16. GLEBY	29
§17. WODY POWIERZCHNIOWE I ICH JAKOŚĆ	30
§18. KRAJOBRAZ	32
ROZDZIAŁ VI	34
STAN DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTKÓW ORAZ DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ	34
§19. STAN DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTKÓW	34
§20. DOBRA KULTURY WSPÓŁCZESNEJ	58

ROZDZIAŁ VII	59
WARUNKI I JAKOŚĆ ŻYCIA MIESZKAŃCÓW, W TYM OCHRONA ICH ZDROWIA ORAZ ZAPEWNIENIE DOSTĘPNOŚCI OSOBOM ZE SZCZEGÓLNYMI POTRZEBAMI	59
§21. LUDNOŚĆ	59
§22. OCHRONA ZDROWIA I OPIEKA SPOŁECZNA	66
§23. ZAPEWNIENIE DOSTĘPNOŚCI OSOBOM ZE SZCZEGÓLNYMI POTRZEBAMI	69
§24. EDUKACJA	71
§25. KULTURA, SPORT I REKREACJA	73
§26. OŚRODKI USŁUGOWE, W TYM OBIEKTY HANDLOWE O POWIERZCHNI SPRZEDAŻY POWYŻEJ 2000 m ²	75
§27. RYNEK PRACY	76
§28. WARUNKI MIESZKANIOWE, W TYM STANDARDY ZAMIESZKANIA	77
ROZDZIAŁ VIII	78
ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA LUDNOŚCI I JEJ MIENIA	78
§29. ZAGROŻENIA PORZĄDKU PUBLICZNEGO, PRZESTĘPCZOŚĆ I NARUSZENIA PRAWA	79
§30. ZAGROŻENIE WYNIKAJĄCE Z WYSTĄPIENIA POWAŻNEJ AWARII PRZEMYSŁOWEJ	80
§31. ZAGROŻENIE POWODZIOWE	80
§32. ZAGROŻENIE OSUWISKAMI	80
§33. ZAGROŻENIA ZWIĄZANE Z EKSPLOATACJĄ GÓRNICZĄ	80
ROZDZIAŁ IX	81
POTRZEBY I MOŻLIWOŚCI ROZWOJU GMINY	81
§34. SYTUACJA EKONOMICZNA	81
§35. SYTUACJA SPOŁECZNA	84
§36. SYTUACJA ŚRODOWISKOWA	85
§37. PROGNOZA DEMOGRAFICZNA	87
ROZDZIAŁ X	91
WYSTĘPOWANIE OBIEKTÓW I TERENÓW CHRONIONYCH NA PODSTAWIE PRZEPISÓW ODRĘBNYCH	91
§38. OBIEKTY I TERENY CHRONIONE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW ODRĘBNYCH	91
ROZDZIAŁ XI	92
WYSTĘPOWANIE OBSZARÓW NATURALNYCH ZAGROŻEŃ GEOLOGICZNYCH	92
§39. OSUWISKA	92
ROZDZIAŁ XII	93
WYSTĘPOWANIE UDOKUMENTOWANYCH ZŁOŻ KOPALIN, ZASOBÓW WÓD PODZIEMNYCH, UDOKUMENTOWANYCH KOMPLEKSÓW PODZIEMNEGO SKŁADOWANIA DWUTLENKU WĘGLA ORAZ WYSTĘPOWANIE TERENÓW GÓRNICZYCH, WYZNACZONYCH NA PODSTAWIE PRZEPISÓW ODRĘBNYCH	93
§40. ZŁOŻA KOPALIN	93
§41. WODY PODZIEMNE I ICH JAKOŚĆ	93
§42. UDOKUMENTOWANE KOMPLEKSY PODZIEMNEGO SKŁADOWANIA DWUTLENKU WĘGLA	94
ROZDZIAŁ XIII	95

STAN SYSTEMÓW KOMUNIKACJI I INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ, W TYM STOPIEŃ UPORZĄDKOWANIA GOSPODARKI WODNO-ŚCIEKOWEJ, ENERGETYCZNEJ ORAZ GOSPODARKI ODPADAMI.....	95
§43. SYSTEM KOMUNIKACJI DROGOWEJ I KOLEJOWEJ.....	95
§44. KOMUNIKACJA ROWEROWA.....	96
§45. SYSTEM KOMUNIKACJI ZBIOROWEJ	97
§46. ZAOPATRZENIE W ENERGIĘ ELEKTRYCZNĄ.....	97
§47. ZAOPATRZENIE W GAZ ZIEMNY	98
§48. ZAOPATRZENIE W CIEPŁO	98
§49. ZAOPATRZENIE W WODĘ I SIEĆ WODOCIĄGOWA.....	98
§50. SIEĆ KANALIZACYJNA I GOSPODARKA ŚCIEKOWA	99
§51. GOSPODARKA ODPADAMI.....	99
ROZDZIAŁ XIV.....	100
ZADANIA SŁUŻĄCE REALIZACJI PONADLOKALNYCH CELÓW PUBLICZNYCH.....	100
§52. ZADANIA PUBLICZNE O ZNACZENIU PONADLOKALNYM WYNIKAJĄCE Z PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO	100
ROZDZIAŁ XV.....	101
WYMAGANIA DOTYCZĄCE OCHRONY PRZECIWPOWODZIOWEJ.....	101
§53. OBSZARY SZCZEGÓLNEGO ZAGROŻENIA POWODZIĄ.....	101

SPIS TABEL

Tab. nr 1: Użytkowanie gruntów.....	10
Tab. nr 2: Wykaz obowiązujących planów miejscowych na terenie miasta.....	11
Tab. nr 3: Inwentaryzacja urbanistyczna - użytkowanie terenów.....	15
Tab. nr 4: Pomniki przyrody na terenie miasta Dzierżoniów.....	24
Tab. nr 5: Wykaz obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków na obszarze miasta Dzierżoniów.....	38
Tab. nr 6: Obiekty i obszary zabytkowe ujęte w wykazie wojewódzkiej ewidencji zabytków, wskazane do ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.....	42
Tab. nr 7: Wykaz stanowisk archeologicznych na obszarze Dzierżoniowa.....	55
Tab. nr 8: Ludność wg płci	59
Tab. nr 9: Gęstość zaludnienia.....	60
Tab. nr 10: Struktura ludności wg ekonomicznych grup wiekowych.....	62
Tab. nr 11: Procentowy udział ludności wg ekonomicznych grup wiekowych.....	63
Tab. nr 12: Ruch naturalny.....	64
Tab. nr 13: Migracje ludności.....	65
Tab. nr 14: Obiekty handlowe.....	75
Tab. nr 15: Turystyczne obiekty noclegowe.....	75
Tab. nr 16: Pracujący.....	76
Tab. nr 17: Bezrobotni zarejestrowani.....	77
Tab. nr 18: Zasoby mieszkaniowe.....	78
Tab. nr 19: Podmioty gospodarki narodowej wg rejestru REGON.....	81
Tab. nr 20: Podmioty gospodarki narodowej wg PKD.....	83

Tab. nr 21: Prognoza demograficzna dla miasta Dzierżoniowa do 2030 r. dla poszczególnych grup wieku.....	88
Tab. nr 22: Prognoza demograficzna dla miasta Dzierżoniowa do 2049 r.	89
Tab. nr 23: Prognoza demograficzna dla miasta Dzierżoniowa do 2049 r.	90

SPIS WYKRESÓW

Wykres nr 1: Liczba ludności Dzierżoniowa w latach 1975 – 2017.....	59
Wykres nr 2: Procentowa struktura wieku 2018.....	61
Wykres nr 3: Struktura wieku 2018 z podziałem na płeć.....	61
Wykres nr 4: Struktura ludności wg ekonomicznych grup wiekowych.....	63
Wykres nr 5: Przyrost naturalny.	64
Wykres nr 6. Podmioty gospodarki narodowej ogółem w latach 1995 - 2018.	82

SPIS RYSUNKÓW STUDIUM:

RYSUNEK IA – INWENTARYZACJA URBANISTYCZNA
RYSUNEK IB – SYSTEM INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ – SIEĆ ELEKTROENERGETYCZNA
RYSUNEK IC – SYSTEM INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ – SIEĆ GAZOWA
RYSUNEK ID – SYSTEM INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ – SIEĆ CIEPŁOWNICZA
RYSUNEK IE – SYSTEM INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ – SIEĆ KANALIZACJI SANITARNEJ I ODPROWADZENIE WÓD OPADOWYCH
RYSUNEK IF – SYSTEM INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ – SIEĆ WODOCIĄGOWA
RYSUNEK IG – SYSTEM INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ – SIEĆ TELEKOMUNIKACJI

ROZDZIAŁ I
USTALENIA OGÓLNE

§1. ZAKRES I STRUKTURA TOMU I

1. Tom I - Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego zawiera informacje dotyczące stanu miasta wraz z wytycznymi do części Kierunków zagospodarowania przestrzennego.
2. Zgodnie z przepisami ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym Tom I zawiera:
  - 1) Informacje o regionie, mieście i miastach sąsiednich (Rozdział II),
  - 2) Dotychczasowe przeznaczenie, zagospodarowanie i uzbrojenie terenu (Rozdział III),
  - 3) Stan ładu przestrzennego i wymogi jego ochrony (Rozdział IV),
  - 4) Stan środowiska, w tym stan rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkość i jakość zasobów wodnych oraz wymogi ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (Rozdział V),
  - 5) Stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (Rozdział VI),
  - 6) Warunki i jakość życia mieszkańców, w tym ochrona ich zdrowia oraz zapewnienie dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Rozdział VII),
  - 7) Zagrożenia bezpieczeństwa ludności i jej mienia (Rozdział VIII),
  - 8) Potrzeby i możliwości rozwoju gminy (Rozdział IX),
  - 9) Występowanie obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów odrębnych (Rozdział X),
  - 10) Występowanie obszarów naturalnych zagrożeń geologicznych (Rozdział XI),
  - 11) Występowanie udokumentowanych złóż kopalin, zasobów wód podziemnych, udokumentowanych kompleksów podziemnego składowania dwutlenku węgla oraz występowanie terenów górniczych, wyznaczonych na podstawie przepisów odrębnych (Rozdział XII),
  - 12) Stan systemów komunikacji i infrastruktury technicznej, w tym stopień uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej, energetycznej oraz gospodarki odpadami (Rozdział XIII),
  - 13) Zadania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych (Rozdział XIV),
  - 14) Wymagania dotyczące ochrony przeciwpowodziowej (Rozdział XV).

ROZDZIAŁ II

INFORMACJE O MIEŚCIE, MIASTACH SĄSIEDNICH I REGIONIE

§2. INFORMACJE O MIEŚCIE

1. Dzierżonów jest miastem położonym w powiecie dzierzoniowskim, w południowej części województwa dolnośląskiego. Miasto jest siedzibą władz powiatu dzierzoniowskiego oraz władz gminy Dzierżonów.
2. Miasto graniczy z:
  - od północy i wschodu z gminą Dzierżonów,
  - od południa z miastem Bielawa,
  - od zachodu z miastem Pieszyce.
3. Powierzchnia miasta według Głównego Urzędu Statystycznego w 2018 r. wynosiła 2 007 ha, czyli ok. 20,1 km². Zgodnie z cyfrową mapą ewidencyjną powierzchnia miasta wynosi 2007,36 ha.
4. Zgodnie z danymi GUS w 2018 roku miasto zamieszkiwały 33 344 osoby, z czego 53,1% stanowią kobiety, a 46,9% mężczyźni.
5. Dzierżonów uzyskał lokację miejską przed 1241 rokiem, a legendarne początki miasta sięgają XII wieku.
6. Miasto Dzierżonów powiązane jest komunikacyjnie z układem wojewódzkim i krajowym komunikacją kołową i kolejową. W mieście krzyżują się drogi wojewódzkie nr 382 (Świdnica - Ząbkowice), 383 (Dzierżonów - Walim) i 384 (Łagiewniki – kierunek Kłodzko). Miasto od strony zachodniej i południowej obiega linia kolejowa pierwszorzędna relacji Legnica - Katowice, z której odgałęzia się linia znaczenia lokalnego relacji Dzierżonów – Bielawa Zachodnia.
7. Zgodnie z podziałem Polski na jednostki fizyczno-geograficzne wg Kondrackiego Dzierżonów leży na obszarze makroregionu Przedgórze Sudeckie, w mezoregionach Równiny Świdnickiej i Obniżenia Podsudeckiego. Środkową część miasta stanowią głównie obszary zurbanizowane, otoczone terenami rolnymi. Z południowego-wschodu na północny-zachód przepływa rzeka Piława, otaczając znajdujące się na wzniesieniu centrum miasta.

§3. INFORMACJE O MIASTACH SĄSIEDNICH

1. Dzierżonów należy do wałbrzyskiego podregionu statystycznego województwa dolnośląskiego. Wraz z gminami Bielawa, Piława Górna, Niemcza, Pieszyce, Łagiewniki i gminą Dzierżonów tworzy powiat dzierzoniowski.
2. Od północy i wschodu miasto graniczy z gminą wiejską Dzierżonów o powierzchni 141,1 km² i liczbie mieszkańców 9 185 (GUS, dane za 2018 r.).

Na obszarze gminy Dzierżoniów obowiązują następujące zmiany studium:

- 1) *zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dzierżoniów z 2007 roku, obowiązująca dla terenu wsi Mościsko, Nowizna i Roztocznik;*
- 2) *zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dzierżoniów dla obszaru wsi Piława Dolna, zatwierdzona uchwałą nr XIX/129/12 Rady Gminy Dzierżoniów z dnia 26 stycznia 2013 roku;*
- 3) *zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dzierżoniów dla obszaru wsi Owiesno i Ostroszowice, zatwierdzona uchwałą nr XL/308/13 Rady Gminy Dzierżoniów z dnia 29 sierpnia 2013 roku;*
- 4) *zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dzierżoniów dla obszaru wsi Dobrocin i Uciechów, zatwierdzona uchwałą nr XLVIII/321/18 Rady Gminy Dzierżoniów z dnia 26 kwietnia 2018 roku;*
- 5) *zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dzierżoniów w obrębie wsi Włóki, Tuszyn, Kiełczyn, Książnica i Jędrzejowice, zatwierdzona uchwałą nr LIII/349/18 Rady Gminy Dzierżoniów z dnia 27 września 2018 roku.*

Obszar przygraniczny objęty jest obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego poszczególnych wsi:

- 1) *miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Dobrocin, zatwierdzony uchwałą nr LII/343/18 Rady Gminy Dzierżoniów z dnia 30 sierpnia 2018 r.;*
- 2) *miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Nowizna, zatwierdzony uchwałą nr III/17/10 Rady Gminy Dzierżoniów z dnia 21 grudnia 2010 r.;*
- 3) *miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Piława Dolna, zatwierdzony uchwałą nr XXXIX/289/13 Rady Gminy Dzierżoniów z dnia 27 czerwca 2013 r.;*
- 4) *miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Uciechów – MPZP Uciechów II, zatwierdzony uchwałą nr LII/344/18 Rady Gminy Dzierżoniów z dnia 30 sierpnia 2018 r.*

Obszar stykowy po stronie gminy Dzierżoniów obejmuje głównie otwarte tereny rolne. Tereny zurbanizowane, które przylegają do granicy miasta Dzierżoniów to zabudowane lub przeznaczone pod zabudowę części wsi Nowizna i Piława Dolna. Na obszarze wsi Nowizna obejmują one tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, mieszkaniowej jednorodzinnej z usługami i tereny usług komercyjnych. Na obszarze wsi Piława Dolna obejmują one teren zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej oraz teren zabudowy zagrodowej. Od strony Dobrocina do terenu miasta przylega teren produkcji rolniczej oraz obsługi produkcji w gospodarstwach rolnych, hodowlanych, ogrodnictwa. Na obszarze stykowym zaleca się utrzymać zwarte kompleksy rolne oraz kontynuować zabudowę mieszkaniową jednorodzinną wzdłuż ciągów komunikacyjnych na styku z wsiami Nowizna i Piława Dolna.

3. Od południa Dzierżoniów graniczy z miastem Bielawa o powierzchni 36,2 km² i liczbie mieszkańców 30 207 (GUS, dane za 2018 r.).

Bielawa posiada *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* zatwierdzone uchwałą nr XXVIII/220/2000 Rady Miejskiej Bielawy z dnia 29 listopada 2000 r.

Na części przylegającej do obszaru Dzierżoniowa obowiązuje z kolei zmiana studium przyjęta uchwałą nr XI/84/07 z dnia 30 maja 2007 r.

Obszar przygraniczny objęty jest *miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego dla obszaru „A” w rejonie ulicy Grunwaldzkiej w Bielawie*, zatwierdzonym uchwałą nr LXV/460/10 Rady Miejskiej Bielawy z dnia 25 sierpnia 2010 r. oraz *miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego dla obszaru w rejonie ulicy Grunwaldzkiej oraz obwodnicy Dzierżoniowa*, zatwierdzonym uchwałą nr 44/396/17 Rady Miejskiej Bielawy z dnia 29 listopada 2017 r.

Obszar stykowy po stronie miasta Bielawa obejmuje tereny aktywności gospodarczej, przemysłu, składów oraz tereny aktywności gospodarczej i usług. Na obszarze stykowym zaleca się rozwijanie terenów zabudowy produkcyjnej i usługowej.

4. Od zachodu Dzierżoniów graniczy z miastem Pieszycy o powierzchni 17,7 km² i liczbie mieszkańców 7 170 (GUS, dane za 2018 r.).

Pieszycy posiadają *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* zatwierdzone uchwałą nr XLVI/288/2014 Rady Miejskiej w Pieszycach z dnia 26 czerwca 2014 r.

Obszar przygraniczny objęty jest obowiązującymi planami miejscowymi:

- 1) *miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego dla rejonu Pieszycy Górne, Stadion, oraz Południe*, zatwierdzonym uchwałą nr XIII/71/2011 Rady Miejskiej w Pieszycach z dnia 27 października 2011 r.;
- 2) *zmianą miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla rejonu Pieszycy Południe, Dolne, Bratoszów oraz Piskorzów*, zatwierdzoną uchwałą nr XIV/119/2015 Rady Miejskiej w Pieszycach z dnia 29 grudnia 2015 r.
- 3) *zmianą miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla rejonu Pieszycy Południe, Dolne, Bratoszów oraz Piskorzów*, zatwierdzoną uchwałą nr III/21/2018 Rady Miejskiej w Pieszycach z dnia 28 grudnia 2018 r.

Obszar stykowy w swojej północnej części obejmuje głównie tereny rolne oraz teren lasu. Przy południowej części styku położone są z kolei tereny przeznaczone pod zabudowę mieszkaniową jednorodzinną i/lub zabudowę usługową oraz tereny zabudowy przemysłowo-usługowej. Na obszarze stykowym zaleca się utrzymanie terenów produkcyjnych, ograniczenie zabudowy mieszkaniowej w ich otoczeniu oraz zachowanie terenów rolnych w północnej części granicy z miastem Pieszycy.

ROZDZIAŁ III

UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z DOTYCHCZASOWEGO PRZEZNACZENIA, ZAGOSPODAROWANIA I UZBROJENIA TERENÓW

§4. IDENTYFIKACJA STANU ISTNIEJĄCEGO

Identyfikacja istniejącego przeznaczenia, zagospodarowania i uzbrojenia terenów dla potrzeb Studium została przeprowadzona z uwzględnieniem aktualnego stanu ewidencji użytków gruntowych oraz aktualnej inwentaryzacji urbanistycznej terenów.

§5. UŻYTKI GRUNTOWE

Użytki gruntowe wykazane w ewidencji, zgodnie z Rozporządzenia Ministra Pracy i Technologii, z dnia 27 lipca 2021 r. w sprawie ewidencji gruntów i budynków (Dz. U. 2021 poz. 1390), z pominięciem użytków niewystępujących w ewidencji w granicach miasta Dzierżoniów, zostały podzielone na następujące grupy:

- 1) grunty rolne, w tym:
  - R – grunty orne,
  - S – sady,
  - Ł – łąki trwałe,
  - Ps – pastwiska trwałe,
  - Br – grunty rolne zabudowane,
  - Wsr – grunty pod stawami,
  - W – grunty pod rowami,
  - N – nieużytki;
- 2) grunty leśne, w tym:
  - Lz – grunty zadrzewione i zakrzewione;
- 3) grunty zabudowane i zurbanizowane, w tym:
  - B – tereny mieszkaniowe,
  - Ba – tereny przemysłowe,
  - Bi – inne tereny zabudowane,
  - Bp – zurbanizowane tereny niezabudowane lub w trakcie zabudowy,
  - Bz – tereny rekreacyjno – wypoczynkowe,
  - dr – drogi,
  - Tk – tereny kolejowe;
- 4) grunty pod wodami, w tym:
  - Wp – grunty pod wodami powierzchniowymi płynącymi,
  - Ws – grunty pod wodami powierzchniowymi stojącymi.

Tab. nr 1: Użytkowanie gruntów.

L.p.	Użytki gruntowe	Powierzchnia w ha		Udział w całości gminy
1	ogólna powierzchnia Dzierżoniowa		2007	100%
2	grunty rolne		1266	63,08%
3	w tym	R – grunty orne	1110	55,31%
		S – sady	7	0,35%
		Ł – łąki trwałe	63	3,14%
		Ps – pastwiska trwałe	36	1,80%
		Br – grunty rolne zabudowane	33	1,64%
		Wsr – grunty pod stawami	1	0,05 %
		W – grunty pod rowami	13	0,65%
		N – nieużytki	3	0,15%
4	grunty leśne		7	0,35%
5	w tym	Lz – grunty zadrzewione i zakrzewione	7	0,35%

6	grunty zabudowane i zurbanizowane		719	35,82%
7	w tym	B – tereny mieszkaniowe	220	10,96%
		Ba – tereny przemysłowe	101	5,03%
		Bi – inne tereny zabudowane	126	6,28%
		Bp – zurbanizowane tereny niezabudowane lub w trakcie zabudowy	39	1,94%
		Bz – tereny rekreacyjno – wypoczynkowe	52	2,59%
8	w tym	dr – drogi	153	7,62%
		Tk – tereny kolejowe	28	1,40%
9	grunty pod wodami		15	0,75%
10	w tym	Wp – grunty pod wodami powierzchniowymi płynącymi	14	0,70%
		Ws – grunty pod wodami powierzchniowymi stojącymi	1	0,05%

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS z 2014 r.

§6. INWENTARYZACJA URBANISTYCZNA I DOTYCHCZASOWE PRZEZNACZENIE TERENÓW

1. Przeznaczenie terenów zostało określone w obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Poniżej zamieszczono wykaz planów miejscowych obowiązujących na terenie miasta (za wyjątkiem planów nr 5 i 13, które utraciły moc):

Tab. nr 2: Wykaz obowiązujących planów miejscowych na terenie miasta.

L.p.	Nr uchwały i data podjęcia	Obszar planu	Nazwa planu	Powierzchnia planu w ha
1	uchwała nr XXXII/260/96 z dnia 25.11.1996 r.; (Dz.Urz.W.Wałbrz. nr 1, poz. 2)	Obszar wzdłuż ul. Kopernika (odcinek Sienkiewicza - Kościuszki)	Zmiana miejscowego planu ogólnego. W części objętej ustaleniami planu nr 32 i 58 niniejszy plan utracił moc obowiązującą.	1,55 ha
2	uchwałą nr XXXII/261/96 z dnia 25.11.1996 r.; (Dz.Urz.W.Doln. z 2001 nr 26, poz. 259)	Obszar przy ul. Zamenhoffa	Zmiana miejscowego planu ogólnego. W części objętej ustaleniami planu nr 35 niniejszy plan utracił moc obowiązującą.	3,30 ha
3	uchwała nr XXXII/262/96 z dnia 25.11.1996 r.; (Dz.Urz.W.Wałbrz. nr 1, poz. 3)	Obszar przy ul. Świdnickiej (między ul. Szarych Szeregów a parkiem miejskim)	Zmiana miejscowego planu ogólnego.	0,80 ha
4	uchwała nr XXXII/263/96 z dnia 25.11.1996 r.; (Dz.Urz.W.Wałbrz. nr 3, poz. 6)	Obszar przy ul. Bat. Chłopskich (obok stacji paliw w pobliżu Bielawy)	Zmiana miejscowego planu ogólnego.	2,63 ha
5	uchwała nr XXXII/269/96 z dnia 25.11.1996 r.; (Dz.Urz.W.Wałbrz. nr 3, poz. 11);	Obszar przy ul. Nowowiejskiej 11 – plan utracił moc	Zmiana miejscowego planu szczegółowego „Dzierżonów Dolny”. Plan utracił moc 13.09.2014 r. przez plan nr 51.	0,026 ha
6	uchwała nr XXXII/270/96 z dnia 25.11.1996 r.; (Dz.Urz.W.Wałbrz. nr 3, poz. 12)	Obszar przy ul. Złotej i Świdnickiej	Zmiana miejscowego planu szczegółowego „Dzierżonów Dolny”. W części objętej ustaleniami planu nr 51 niniejszy plan utracił moc obowiązującą.	3,03 ha
7	uchwała nr XXXII/271/96 z dnia 25.11.1996 r.; (Dz.Urz.W.Wałbrz. nr 3, poz. 13)	Obszar przy ul. Świdnickiej 67	Zmiana miejscowego planu szczegółowego „Dzierżonów Dolny”.	0,24 ha
8	uchwała nr XXXII/272/96 z dnia 25.11.1996 r.; (Dz.Urz.W.Wałbrz. nr 3, poz. 14)	Obszar przy ul. Nowowiejskiej 67	Zmiana miejscowego planu szczegółowego „Dzierżonów Dolny”.	0,12 ha

L.p.	Nr uchwały i data podjęcia	Obszar planu	Nazwa planu	Powierzchnia planu w ha
9	uchwała nr LI/391/98 z dnia 26.01.1998 r.; (Dz.Urz.W.Wałbrz. nr 7)	Obszar przy ul. Żąbkowickiej i Wojska Polskiego	Zmiana miejscowego planu ogólnego. W części objętej ustaleniami planu nr 27 niniejszy plan utracił moc obowiązującą.	10,00 ha
10	uchwała nr XI/75/99 z dnia 26.04.1999 r.; (Dz.Urz.W.Doln. nr 31, poz. 1312)	Obszar przy ul. Wojska Polskiego i Wiejskiej	MPZP obszaru przy ul. Wojska Polskiego i Wiejskiej	1,40 ha
11	uchwała nr XI/76/99 z dnia 26.04.1999 r.; (Dz.Urz.W.Doln. nr 31, poz. 1313)	Obszar przy ul. Kilińskiego i Kolejowej	MPZP obszaru przy ul. Kilińskiego i Kolejowej	0,55 ha
12	uchwała nr XII/81/99 z dnia 24.05.1999 r.; (Dz.Urz.W.Doln. nr 22, poz. 1001)	Obszar przy ul. Bat. Chłopskich (na południe od os. Makowego)	MPZP obszaru przy ul. Bat. Chłopskich (na pd. od os. Makowego).	1,95 ha
13	uchwała nr XVIII/124/99 z dnia 18.10.1999r.; (Dz.Urz.Woj.Doln. z 2000 r., nr 4, poz. 40)	Obszar przy ul. Kilińskiego i Ciepłowniczej - plan utracił moc	MPZP obszaru położonego przy ul. Kilińskiego, Ciepłowniczej i Zachodniej. Plan utracił moc: - 09.11.2017 r. przez plan nr 55 (w części pomiędzy ulicą Ciepłowniczą i linią kolejową), - 10.12.2013r. przez plan nr 48 (w części pomiędzy ulicą Ciepłowniczą i Kilińskiego).	20,0 ha
14	(uchwała nr XLV/301/01; Dz.Urz.W.Doln. nr 33, poz. 336) uchwalona 29.01.2001r.	Obszar w zach. części miasta (na pd. od linii kolejowej)	Zmiana miejscowego planu ogólnego. W części objętej ustaleniami planu nr 23, nr 28 i nr 29 niniejszy plan utracił moc obowiązującą.	100,00 ha
15	uchwała nr LXIV/454/02 z dnia 29.04.2002 r.; (Dz.Urz.W.Doln. nr 123, poz. 1734)	Obszar za osiedlem Młodych	MPZP obszaru za osiedlem Młodych	0,70 ha
16	uchwała nr LXIX/495/02 z dnia 26.08.2002 r.; (Dz.Urz.W.Doln. nr 210, poz. 2813)	Obszar w rejonie ul. Podwalnej	MPZP obszaru w rejonie ul. Podwalnej. W części objętej ustaleniami planu nr 24 niniejszy plan utracił moc obowiązującą.	0,86 ha
17	uchwała nr LXXI/509/02 z dnia 30.09.2002r.; (Dz.Urz.W.Doln. nr 234, poz. 3254)	Obszar w rejonie ul. Armii Krajowej	MPZP obszaru w rejonie ul. Armii Krajowej. W części objętej ustaleniami planu nr 46 niniejszy plan utracił moc obowiązującą.	3,20 ha
18	uchwała nr XV/112/2003 z dnia 29.09.2003 r.; (Dz.Urz.W.Doln. nr 226, poz.3249)	Obszar przy ul. Świdnickiej, od strony ul. Nowowiejskiej	Zmiana planów obręb Dolny. W części objętej ustaleniami planu nr 38 niniejszy plan utracił moc obowiązującą.	22,90 ha
19	uchwała nr XVI/126/2003 27.10.2003 r.; (Dz.Urz.W.Doln. z 2004 nr 2, poz. 44)	Obszar przy ul. Wrocławskiej, za cmentarzem komunalnym	Zmiana planu ogólnego obręb Nowe Miasto.	32,90 ha
20	uchwała nr XVI/127/2003 z dnia 27.10.2003 r.; (Dz.Urz.W.Doln. z 2004 nr 8, poz. 197)	Obszar przy ul. Cichej i planowanej drodze średnicowej	Zmiana planu ogólnego obręb Przedmieście. W części objętej ustaleniami planu nr 25, nr 27 i nr 30 niniejszy plan utracił moc obowiązującą.	42,20 ha
21	uchwała nr XXXV/251/05 z dnia 31.01.2005 r.; (Dz.Urz.W.Doln. nr 49, poz. 1089)	Obszar pomiędzy ul. Diorowską a os. Kolorowym	MPZP części obszaru byłych ZR " DIORA ". Zmieniony w części uchwałą nr XLIX/301/09 z 29.10.2009r. (Dz.Urz.W.Doln. nr 216, poz.4135). W części objętej ustaleniami planu nr 51 niniejszy plan utracił moc obowiązującą.	7,20 ha
22	uchwała nr XLV/308/05 z dnia 29.08.2005 r.; (Dz.Urz.W.Doln. nr 216, poz. 3458)	Obszar po pn. stronie ulicy Paderewskiego	MPZP obszaru w rejonie ul. Paderewskiego. W części objętej ustaleniami planu nr 37 niniejszy plan utracił moc obowiązującą.	5,40 ha

L.p.	Nr uchwały i data podjęcia	Obszar planu	Nazwa planu	Powierzchnia planu w ha
23	uchwała nr LI/350/05 z dnia 28.12.2005 r.; (Dz.Urz.W.Doln. z 2006 nr 27, poz. 379)	Obszar przy ul. Zachodniej i Strefowej	MPZP części terenu WSSE.	4,20 ha
24	uchwała nr LII/363/06 z dnia 30.01.2006 r.; (.Urz.W.Doln. z 2006 nr 51, poz. 814)	Obszar w rejonie ul. Kilińskiego i Polnej	MPZP obszaru w rejonie ul. Kilińskiego i Polnej.	19,80 ha
25	uchwała nr LIX/403/06 z dnia 26.06.2006 r.; (Dz.Urz.W.Doln. nr 164, poz. 2587)	Obszar w rejonie ul. Piastowskiej i Szpitalnej	MPZP obszaru w rejonie ul. Piastowskiej i Szpitalnej. Zmieniony w części uchwałą nr XLVI/288/09 z 31.08.2009r. (Dz.Urz.W.Doln. nr 175, poz.3151). W części objętej ustaleniami planu nr 39 niniejszy plan utracił moc obowiązującą.	3,90 ha
26	uchwała nr LIX/402/06 z dnia 26.06.2006 r. (Dz.Urz.W.Doln. nr 164, poz. 2586)	Obszar przy ul. Wrocławskiej (rejon pomiędzy ul. Piaskową a cmentarzem komunalnym)	MPZP obszaru w rejonie ul. Wrocławskiej.	2,30 ha
27	uchwała nr LXIV/426/06 z dnia 23.10.2006 r.; (Dz.Urz.W.Doln. nr 275, poz. 4174)	Obszar przy ul. Wojska Polskiego	MPZP obszaru w rejonie ul. Wojska Polskiego.	0,70 ha
28	uchwała nr LXIV/425/06 z dnia 23.10.2006 r.; (Dz.Urz.W.Doln. nr 275, poz. 4173)	Obszar przy ul. Strefowej i linii kolejowej	MPZP obszaru w zachodniej części miasta.	95,00 ha
29	uchwała nr XVII/111/07 z dnia 26.11.2007 r.; (Dz.Urz.W.Doln. z 2008 nr 41, poz. 532)	Obszar obwodnic Dzierżoniowa	MPZP obwodnic Dzierżoniowa. W części objętej ustaleniami planu nr 38 niniejszy plan utracił moc obowiązującą.	22,80 ha
30	uchwała nr XXI/139/08 z dnia 25.02.2008 r.; (Dz.Urz.W.Doln. nr 119, poz. 1405) -	Obszar przy ul. Cichej	MPZP obszaru przy ul. Cichej.	6,50 ha
31	uchwała nr XXIX/179/08 z dnia 25.08.2008 r.; (Dz.Urz.W.Doln. nr 268, poz. 2870)	Obszar ograniczony ulicami: Poprzeczną, Miodową, Piłsudskiego i Bohaterów Getta	MPZP obszaru ograniczonego ulicami: Poprzeczną, Miodową, Piłsudskiego i Bohaterów Getta. Zmieniony w części uchwałą nr XLVII/295/09 z 28.09.2009r. (Dz.Urz.W.Doln. nr 208 poz.3795).	1,50 ha
32	uchwała nr XXXI/188/08 z dnia 06.10.2008 r.; (Dz.Urz.W.Doln. nr 303, poz. 3499)	Obszar przy ulicy Kopernika	MPZP obszaru położonego przy ulicy Kopernika.	0,11 ha
33	uchwała nr XXXI/190/08 z dnia 06.10.2008 r.; (Dz.Urz.W.Doln. nr 303, poz. 3500)	Obszar w rejonie ul. Korczaka i Złotej	MPZP obszaru położonego w rejonie ul. Korczaka i Złotej.	18,10 ha
34	uchwała nr XXXI/189/08 z dnia 06.10.2008 r.; (Dz.Urz.W.Doln. nr 321, poz. 4114)	Obszar ograniczony ulicami: Bat. Chłopskich, Wierzbową, Żeromskiego oraz byłą bocznica kolejową	MPZP obszaru ograniczonego ulicami: Bat. Chłopskich, Wierzbową, Żeromskiego oraz byłą bocznica kolejową. Zmieniony w części uchwałą nr XXXVII/255/13 z 24.06.2013 r. (Dz.Urz.W.Doln. z 27.08.2013 r., poz.4792). W części objętej ustaleniami planu nr 42 i 49 niniejszy plan utracił moc obowiązującą.	10,00 ha
35	uchwała nr XLII/262/09 z dnia 25.05.2009 r., (Dz.Urz.W.Doln. nr 116, poz. 2410)	Obszar położony w sąsiedztwie ulicy Zamenhofska i linii kolejowej	MPZP obszaru położonego w sąsiedztwie ulicy Zamenhofska.	10,27 ha

L.p.	Nr uchwały i data podjęcia	Obszar planu	Nazwa planu	Powierzchnia planu w ha
36	uchwała nr XLIV/271/09 z dnia 29.06.2009r.; (Dz.Urz.W.Doln. nr 137, poz. 2781)	Obszar położony pomiędzy ul. Brzegową a granicą miasta z Nowizną	MPZP obszaru położonego w obrębie Zachód, przy granicy miasta z Nowizną.	25,00 ha
37	uchwała nr XLIV/273/09 z dnia 29.06.2009r.; (Dz.Urz.W.Doln. nr 147, poz. 2859)	Obszar położony w sąsiedztwie osiedla Makowego	MPZP obszaru położonego w sąsiedztwie osiedla Makowego.	7,20 ha
38	uchwała nr LXIII/380/10 z dnia 27.09.2010 r.; (Dz.Urz.W.Doln. nr 231, poz. 3851)	Obszar położony przy ulicy Świdnickiej, od granicy obszaru "Tesco" do granicy miasta z Nowizną	MPZP obszaru położonego przy ulicy Świdnickiej, od granicy obszaru " Tesco " do granicy miasta z Nowizną. W części objętej ustaleniami planu nr 54 niniejszy plan utracił moc obowiązującą.	39,37 ha.
39	uchwała nr LXV/385/10 z dnia 25.10.2010 r.; (Dz.Urz.W.Doln. z 2011 r. nr 9, poz. 100)	Obszar ograniczony ulicami: Batalionów Chłopskich, Bielawską, Piastowską, Wrocławską, Daszyńskiego, Mickiewicza, Krasickiego, Sienkiewicza i Kopernika	MPZP obszaru ograniczonego ulicami: Batalionów Chłopskich, Bielawską, Piastowską, Wrocławską, Daszyńskiego, Mickiewicza, Krasickiego, Sienkiewicza i Kopernika. Zmieniony w części uchwałą nr XL/278/13 z 28.10.2013r. (Dz.Urz.W.Doln. z 13.11.2013 r., poz.5671).	50,97 ha
40	uchwała nr IV/30/11 z dnia 31.01.2011r.; (Dz.Urz.W.Doln. nr 80, poz. 1195)	Obszar położony przy ulicy Świdnickiej w Dzierżonowie, pomiędzy osiedlem Zielonym a granicą miasta z Nowizną	MPZP obszaru położonego przy ulicy Świdnickiej w Dzierżonowie, pomiędzy osiedlem Zielonym a granicą miasta z Nowizną.	20,90 ha
41	uchwała nr IV/31/11 z dnia 31.01.2011 r.; (Dz.Urz.W.Doln. nr 80, poz. 1196)	Obszar położony przy ulicy Piastowskiej w Dzierżonowie, pomiędzy ul. Rzeźniczą a Sikorskiego	MPZP obszaru położonego przy ulicy Piastowskiej w Dzierżonowie, pomiędzy ul. Rzeźniczą a Sikorskiego.	3,76 ha
42	uchwała nr IV/32/11 z dnia 31.01.2011 r.; (Dz.Urz.W.Doln. nr 63, poz. 937)	obszar ograniczonego ulicami Bat. Chłopskich, Wierzbową, Żeromskiego	Zmiana mpzp obszaru ograniczonego ulicami Bat. Chłopskich, Wierzbową, Żeromskiego oraz byłą bocznica kolejową.	b.d.
43	uchwała nr IV/33/11 z dnia 31.01.2011r.; (Dz.Urz.W.Doln. nr 80, poz. 1197)	Obszar objęty ulicami: Mierniczą, Adama Mickiewicza, Plac Konstytucji 3 Maja w Dzierżonowie	MPZP obszaru objętego ulicami: Mierniczą, Adama Mickiewicza, Plac Konstytucji 3 Maja w Dzierżonowie.	0,80 ha
44	uchwała nr X/58/11 z dnia 27.06.2011 r.; (Dz.Urz.W.Doln. nr 237, poz. 4127)	Obszar objęty ulicami: Batalionów Chłopskich, Kolejową, Generała Władysława Andersa	MPZP obszaru objętego ulicami: Batalionów Chłopskich, Kolejową Generała Władysława Andersa w Dzierżonowie.	2,78 ha
45	uchwała nr XII/76/11 z dnia 29.08.2011 r.; (Dz.Urz.W.Doln. z 25.01.2012 r., poz. 347)	Obszar objęty ulicami: Daszyńskiego, Piłsudskiego i Rzeźniczą	MPZP obszaru objętego ulicami: Daszyńskiego, Piłsudskiego i Rzeźniczą w Dzierżonowie.	1,96 ha
46	uchwała nr XXV/178/12 z dnia 27.08.2012 r.; (Dz.Urz.W.Doln. z 20.11.2012r., poz. 4048)	Obszar pomiędzy ul. Piaskową, Armii Krajowej i cmentarzem komunalnym	MPZP obszaru zlokalizowanego pomiędzy Cmentarzem komunalnym, zabudową mieszkaniową przy ulicy Piaskowej, ulicą Armii Krajowej i południową granicą planu miejscowego uchwalonego przez Radę Miejską Dzierżonowa uchwałą nr LIX/402/06 z 26.06.2006 r.	7,39 ha
47	uchwała nr XXVII/193/12 z dnia 29.10.2012 r.; (Dz.Urz.W.Doln. z 18.12.2012r., poz. 4965)	Obszar pomiędzy os. Młodych a granicą miasta z Uciechowem	MPZP obszaru położonego pomiędzy osiedlem Młodych w Dzierżonowie a granicą miasta z Uciechowem.	64,3 ha
48	uchwała nr XXXVII/254/13 z dnia 24.06.2013 r.; (Dz.Urz.W.Doln. z 25.11.2013r., poz. 5943)	Obszar przy ul. Kilińskiego, Ciepłowniczej i Pieszyczej	MPZP obszaru położonego przy ul. Kilińskiego, Ciepłowniczej i Pieszyczej.	8,1 ha

L.p.	Nr uchwały i data podjęcia	Obszar planu	Nazwa planu	Powierzchnia planu w ha
49	uchwała nr XLII/281/13 z dnia 25.11.2013 r.; (Dz.Urz.W.Doln. z 13.12.2013r. poz. 6453)	obszar ograniczonego ulicami Bat. Chłopskich, Wierzbową, Żeromskiego	Zmiana mpzp obszaru ograniczonego ulicami Bat. Chłopskich, Wierzbową, Żeromskiego oraz byłą bocznica kolejową.	b.d.
50	uchwała nr XLIII/288/13 z dnia 30.12.2013 r.; (Dz.Urz.W.Doln. z 14.01.2014r. poz.219)	Obszar osiedla Złotego i Tęczowego	MPZP obszaru osiedla Złotego i Tęczowego. W części objętej ustaleniami planu nr 56 niniejszy plan utracił moc obowiązującą.	26,5 ha.
51	uchwała nr LII/344/14 z dnia 25.08.2014 r.; (Dz.Urz.W.Doln. z 29.08.2014r., poz. 3631)	Obszar przy ul. Kościuszki, Świdnickiej i Zachodniej	MPZP obszaru w Dzierżonowie ograniczonego ulicami: Kilińskiego, Kościuszki, Świdnicką, Złotą, Zachodnią oraz linią kolejową.	56,36 ha
52	uchwała nr XV/92/15 z dnia 30.11.2015r.; (Dz.Urz.W.Doln. z 15.12.2015r., poz. 5759)	Obszar położony po wschodniej stronie ulicy Złotej, przy granicy Dzierżoniowa z Włókami	MPZP obszaru położonego po wschodniej stronie ulicy Złotej, przy granicy Dzierżoniowa z Włókami.	32,42 ha
53	uchwała nr XXV/157/16 z dnia 29.08.2016 r.; (Dz.Urz.W.Doln. z 07.09.2016r., poz. 4087)	Obszar pomiędzy ul. Wrocławską i Bohaterów Getta	MPZP obszaru pomiędzy ulicami: Wrocławską, Bohaterów Getta, Poprzeczną i Przedmieście.	0,25 ha
54	uchwała nr XXXVI/248/17 z dnia 28.08.2017 r.; (Dz.Urz.W.Doln. z 01.09.2017r., poz. 3614)	Obszar położony przy ulicy Świdnickiej, przy granicy Dzierżoniowa z Nowizną	MPZP obszaru położonego przy ulicy Świdnickiej i granicy Dzierżoniowa z Nowizną.	6,7 ha
55	uchwała nr XXXVIII/263/17 z dnia 23.10.2017 r.; (Dz.Urz.W.Doln. z 25.10.2017r., poz. 4356)	Obszar położony przy ulicy Zachodniej, Pieszyczej i Ciepłowniczej	MPZP obszaru położonego przy ulicy Zachodniej, Pieszyczej i Ciepłowniczej.	13,0 ha
56	uchwała nr XXXVIII/264/17 z dnia 23.10.2017 r.; (Dz.Urz.W.Doln. z 25.10.2017r., poz. 4357)	Obszar położony przy ulicy Akacyjowej i Szafrówowej	MPZP obszaru położonego przy ulicy Akacyjowej i Szafrówowej.	0,41 ha
57	uchwała nr XL/287/17 z dnia 28.12.2017 r.; (Dz.Urz.W.Doln. z 08.01.2018r., poz. 95)	Obszar położony po zachodniej stronie ulicy Złotej, przy granicy Dzierżoniowa z Nowizną	MPZP obszaru położonego po zachodniej stronie ulicy Złotej, przy granicy Dzierżoniowa z Nowizną.	35,00 ha
58	uchwała nr XL/288/17 z dnia 28.12.2017 r.; (Dz.Urz.W.Doln. z 08.01.2018r., poz. 96)	Obszar położony przy ulicy Sienkiewicza, ulicy Kopernika i rzece Piławie	MPZP obszaru położonego przy ulicy Sienkiewicza, ulicy Kopernika i rzece Piławie.	0,29 ha
59	uchwała nr X/85/19 z dnia 26.08.2019 r.; (Dz.Urz.W.Doln. z 10.09.2019r., poz. 5258)	Obszar położony przy ulicy Garbarskiej	MPZP obszaru ograniczonego rzeką Piławą oraz ulicami Sienkiewicza, Krasickiego, Nowowiejską i Kościuszki.	2,7 ha

źródło: opracowanie własne na podstawie BIP Urzędu Miasta w Dzierżonowie

- Na potrzeby Studium sporządzono inwentaryzację urbanistyczną, w której dokonano klasyfikacji użytkowania terenów w oparciu o odpowiednio skategoryzowane użytki gruntowe. Na tej podstawie wyznaczono obszar zurbanizowany i obszar niezurbanizowany stanu istniejącego. W inwentaryzacji wyodrębniono następujące kategorie użytkowania terenów:

Tab. nr 3: Inwentaryzacja urbanistyczna - użytkowanie terenów.

L.p.	Użytkowanie terenów
1.	tereny zabudowy mieszkaniowej (wielorodzinnej, jednorodzinnej, zagrodowej)
2.	tereny budowlane niezabudowane
3.	tereny zabudowy usługowej
4.	tereny zabudowy produkcyjnej i produkcyjno-usługowej
5.	tereny infrastruktury
6.	tereny zieleni miejskiej (parki, skwery, i pozostała zieleń urządzona i towarzysząca zabudowie)
7.	tereny cmentarzy
8.	tereny sportowo-rekreacyjne
9.	tereny ogrodów działkowych (oznaczone w klasyfikacji gruntów R)
10.	tereny rolne (tereny upraw rolnych i tereny niezabudowane oznaczone w klasyfikacji gruntów R)
11.	tereny łąk, pastwisk, zakrzewień i zadrzewień (tereny zieleni nieurządzonej i tereny niezabudowane oznaczone w klasyfikacji gruntów Ł, Ps, Lz)
12.	tereny wód powierzchniowych
13.	tereny kolejowe
14.	tereny dróg

źródło: opracowanie własne

Przeznaczenie i zagospodarowanie stanu istniejącego zostało przedstawione na rysunku IA – Inwentaryzacja urbanistyczna.

§7. INWENTARYZACJA UZBROJENIA TERENU

1. Inwentaryzacja stanu istniejącego w zakresie infrastruktury technicznej została przeprowadzona z wykorzystaniem mapy zasadniczej oraz odpowiedzi właścicieli i dysponentów poszczególnych rodzajów infrastruktury technicznej na obszarze miasta Dzierżoniów, uzyskanych po zawiadomieniu o przystąpieniu do sporządzenia Studium.
2. Dotychczasowe uzbrojenie terenów obejmuje sieci i obiekty infrastruktury technicznej energetyki, gazownictwa, wodociągów, kanalizacji, ciepłownictwa oraz teletechniki.
3. Uwarunkowania wynikające ze stanu systemów infrastruktury technicznej, stopnia uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej, energetycznej oraz gospodarki odpadami są jedną z wytycznych dla określenia kierunków przeznaczenia terenów oraz zasięgu planowanych terenów zurbanizowanych.

§8. WNIOSKI ZŁOŻONE DO STUDIUM

W terminie wskazanym w ogłoszeniu o przystąpieniu do sporządzenia Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Dzierżoniowa nie wpłynęły żadne wnioski.

ROZDZIAŁ IV
UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU ŁADU PRZESTRZENNEGO
I WYMOGU JEGO OCHRONY

§9. IDENTYFIKACJA STANU ISTNIEJĄCEGO

1. Oceny stanu ładu przestrzennego (rozumianego zgodnie z treścią ustawy, jako „takie ukształtowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczne, gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne”) dokonano dla całego obszaru gminy na podstawie analizy: lokalizacji elementów przestrzennych w skali gminy, sposobów formowania struktury przestrzennej, przeznaczeń i funkcji terenów (budynków), stosunku terenów zainwestowanych do niezainwestowanych i intensywności zainwestowania terenów, sąsiedztwa, przebiegu dróg, sytuacji planistycznej, w tym obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
2. Krajobraz naturalny obszaru miasta jest mało urozmaicony, a rzeźba terenu cechuje się niewielkim pofałdowaniem powierzchni. Brak jest obszarów na tyle cennych przyrodniczo, by objęte zostały obszarowymi formami ochrony przyrody.
3. Dzierżoniów charakteryzuje się stosunkowo zwartą strukturą przestrzenną, wykształconą w wyniku stopniowego rozwoju terenów zurbanizowanych wokół historycznie rozplanowanego centrum i rzeki Piławy. Za wyjątkiem wybranych terenów, struktura przestrzenna miasta jest uporządkowana i czytelna. Historyczne centrum otoczone jest przez wielofunkcyjną zabudowę śródmiejską, a następnie przez osiedla zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej i jednorodzinnej. Na południowy zachód od rzeki i linii kolejowej ulokowane są rozległe tereny inwestycyjne o funkcji produkcyjno-usługowej. Tereny zurbanizowane otoczone są ze wszystkich stron rozległymi kompleksami rolnymi, oddzielającymi miasto od sąsiednich miejscowości. Struktura miasta również pod względem funkcjonalnym jest więc dość uporządkowana, co przekłada się na brak znaczących konfliktów przestrzennych.
4. Cechą charakterystyczną układu przestrzennego miasta jest występowanie komponowanych zespołów zabudowy i osiedli mieszkaniowych pochodzących z różnych okresów oraz licznych zabytków. Ważnym elementem kompozycyjnym, pomimo uregulowanego koryta, jest rzeka Piława. W przestrzeni miasta zwraca również uwagę powszechna obecność zieleni towarzyszącej zabudowie.
5. Miasto posiada wystarczającą ilość połączeń komunikacyjnych z sąsiednimi gminami, a wewnętrzna sieć dróg zbiorczych i lokalnych zapewnia dobrą obsługę terenów zabudowanych.
6. Pomimo faktu, że plany miejscowe uchwalono jedynie dla wybranych obszarów miasta, rozwój zagospodarowania przestrzennego odbywa się w sposób uporządkowany. Tereny zabudowane tworzą w większości zwarte obszary, co przeciwdziała rozpraszaniu zabudowy. W planach miejscowych wymóg ochrony ładu przestrzennego jest prawidłowo realizowany.

§10. WYMOGI OCHRONY ŁADU PRZESTRZENNEGO

Wymogiem ochrony ładu przestrzennego jest przyjęcie polityki przestrzennej zmierzającej do utrzymania zwartej terenu zurbanizowanego, otoczonego kompleksami terenów otwartych - pól uprawnych lub terenów zieleni. Studium winno zagwarantować niedopuszczanie do rozpraszania się zabudowy na styku z terenami niezurbanizowanymi i ochronę charakterystycznej panoramy miasta. Istotne jest również niedopuszczanie do powstawania konfliktów przestrzennych związanych z kierunkami przeznaczenia terenu czy intensywnością jego zagospodarowania. Pozostałe wymogi ochrony ładu przestrzennego to ustalenie odpowiednich zasad kształtowania zabudowy i elementów zagospodarowania terenu, w tym uregulowanie warunków sytuowania reklam, ochrona historycznego układu urbanistycznego centrum oraz zachowanie udziału zieleni w terenach zabudowanych.

ROZDZIAŁ V

UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU ŚRODOWISKA, W TYM STANU ROLNICZEJ I LEŚNEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ, WIELKOŚCI I JAKOŚCI ZASOBÓW WODNYCH ORAZ WYMOGÓW OCHRONY ŚRODOWISKA, PRZYRODY I KRAJOBRAZU, W TYM KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

§11. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

Uwarunkowania wynikające ze stanu środowiska zostały opracowane na podstawie *Opracowania ekofizjograficznego gmina miejska Dzierżoniów z 2015r.*, autorstwa dr. Grzegorza Synowca oraz *Programu ochrony środowiska dla Dzierżoniowa na lata 2016-2020*.

Charakterystyka siedliskowo-florystyczna

1. Na terenie Dzierżoniowa znajdują się urządzone tereny zielone utrzymywane przez miasto. Poza terenami zieleni komunalnej występuje także zieleń rekreacyjna na obszarze ośrodka sportu i rekreacji, zieleń na terenach spółdzielni mieszkaniowych, ogrodów działkowych, cmentarzy, wspólnot mieszkaniowych i prywatnych podmiotów. Licznie reprezentowana jest również zieleń przyuliczna i przydrożna. Na terenie Dzierżoniowa nie występują tereny leśne.
2. Obszar miasta Dzierżoniów położony jest zgodnie z regionalizacją geobotaniczną Polski w Prowincji Górskiej, Podprowincji Hercyńsko-Sudeckiej, Dziale Sudeckim, w Okręgu Pogórze i Przedgórze Sudeckie, które obejmuje m.in. podokrąg: Obniżenie Podsudeckie. Przedgórze, stanowiące do trzeciorzędu całość z Sudetami, nie zostało wydzwignięte w czasie trzeciorzędowych ruchów górotwórczych i zostało oddzielone od Sudetów Uskokiem Brzeźnym. W części środkowej, gdzie znajduje się Dzierżoniów, ma ono charakter równiny z izolowanymi wypreparowanymi twardzielcami. Obszar ten charakteryzuje się niewielkim udziałem gatunków niżowych oraz górskich we florze, jej zrąb stanowią tzw. gatunki niegórskie. Obszary równinne i łagodne wzgórza były siedliskiem grądów. Obecnie są to tereny rolnicze, prawie całkowicie wylesione.
3. Szata roślinna Sudetów, w tym na obszarze Gór Sowich i ich wschodniego przedpola jest pochodną zmian zachodzących w holocenie oraz działań człowieka. Trwająca od wielu stuleci rolnicza, osadnicza, a w ostatnich dziesiątkach lat, przemysłowa działalność i obecność człowieka przyczyniła się do znacznego zaniku naturalnego charakteru

środowiska przyrodniczego gór i ich przedpola, na którym leży Dzierżoniów. Wschodnie przedpole Sudetów leży w strefie przejściowej, między Sudetami Zachodnimi i Wschodnimi. W rejonie tym występują głównie gatunki holarktyczne, najliczniejsze z podelementu środkowoeuropejskiego i eurosyberyjskiego. Brakuje natomiast podelementu atlantyckiego. Występują nieliczne gatunki z podelementu subatlantyckiego czy też oceanicznego, jak: dziurawiec rozesłany *Hypericum humifusum*, sit sztywny *Juncus squarrosus*, karmnik bezpłatkowy *Sagina apetala*, żarnowiec miotlasty *Sarothamnus scoparius*. Na przedpolu Gór Sowich brak jest gatunków z podelementu górskiego, natomiast z gatunków reglowych lokalnie mogą występować: jodła pospolita *Abies alba*, czosnek niedźwiedzi *Allium ursinum*, olsza szara *Alnus incana*, podrzeń żebrowiec *Blechnum spicant*, ostrożeń *Cirsium heterophyllum*, żywiec dziewięciolistny *Dentaria enneaphyllos*, buk zwyczajny *Fagus silvatica*, kostrzewa *Festuca silvatica*, przytulia okrągolistna *Galium rotundifolium*, *Isopterygium elegans* (Hook) Linbd., *Leucoium vernum* L., *Lunaria rediviva* L., *Lysimachia nemorum* L., *Orchis sambucina* L., *Paraleucobryum longifolium* Lsk., *Petasites albus* (L.) Gaertn., *Polygonatum verticillatum* (L.) All., *Polystichum braunii* (Spenn.) Fée, *Polystichum lobatum* (Huds.) Chev., *Prenanthes purpurea* L., *Scapania nemorosa* (L.) Dum., *Scapania undulata* (L.) Dum., *Senecio fuchsi* Gmel., *Senecio nemorensis* L., *Sphagnum girgensohnii* Russ., *Taxus baccata* L., *Trifolium spadiceum* L., *Valeriana sambucifolia* Mik., *Veronika montana* L.

4. Lokalnie na tym obszarze mogą występować gatunki termofilne (ciepłolubne): *Calamintha acinos* (L.) Clairv., *Campanula glomerata* L., *Carlina acaulis* L., *Carlina vulgaris* L., *Centaurea rhenana* Bor., *Centaurea scabiosa* L., *Euphorbia cyparissias* L., *Galium pumilum* Murr., *Gentiana ciliata* L., *Helianthemum ovatum* (Viv.) Dun., *Koeleria gracilis* Pers., *Lepidium campestre* (L.) R. Br., *Poa compressa* L., *Polygala comosa* Schkr., *Salvia pratensis* L., *Sanquisorba minor* Scop., *Scabiosa ochroleuca* L., *Sempervivum soboliferum* Sims., *Silene inflata* (Salisb) Sm. W obrębie zarośli lokalnie mogą występować gatunki roślin światłożądnych: *Astragalus glycyphyllos* L., *Betonica officinalis* L., *Brachypodium pinnatum* (L.) P. B., *Calamintha vulgaris* (L.) Druce, *Campanula persicifolia* L., *Cephalanthera longifolia* (Huds.) Fritsch, *Coronilla varia* L., *Digitalis grandiflora* Mill., *Fragaria moschata* Duch., *Hieracium sabaudum* L., *Inula conyza* D. C., *Lathyrus niger* (L.) Bernh., *Melampyrum nemorosum* L., *Origanum vulgare* L., *Polygonatum odoratum* Thuill., *Rubus saxatilis* L., *Rubus sulcatus* Vest., *Silene nutans* L., *Trifolium alpestre* L., *Vicia dumetorum* L., *Vicia silvatica* L.
5. Dzierżoniów położony jest na przedpolu Sudetów w obszarze który podlegał intensywnemu użytkowaniu rolniczemu, co doprowadziło do całkowitego wylesienia tego obszaru, a w późniejszych okresach był to rejon szybkiego rozwoju ośrodków przemysłowych i silnej urbanizacji, w skoncentrowanych oraz wydłużonych wzdłuż dolin rzecznych, ośrodków miejskich. Konsekwencją takich przekształceń naturalnych siedlisk i występującej na tym obszarze szaty roślinnej jest znaczne jej zubożenie i występowanie w siedliskach naturalnych jedynie w nielicznych enklawach. Rozwój terenów zurbanizowanych pociągnął za sobą wprowadzenie roślinności o charakterze użytkowym lub ozdobnym towarzyszącej człowiekowi. Są to grupy lub gatunki roślin licznie prezentowane na obszarze miasta. Należą do nich np. rośliny ogrodowe, np. warzywa, rośliny ozdobne, np. rdest amerykański, jukka, kwiaty cebulowe, np. tulipany, hiacynty, narcyzy, większość lili, krzewy, np. azalie,

rododendrony, złotokap, cyprysiki, jałowce amerykańskie, drzewa np. brzoskwinie, morele, orzechy (włoski, czarny), choina, jedlica (daglezja), żywotniki, tulipanowiec, dąb czerwony i węgierski, niektóre klony (srebrny, jesionolistny, palmowy itd.), modrzew, niektóre topole i ich mieszańce, robinia, żywotniki, etc. Sprzyja temu ponadto dość liczne występowanie na obszarze miasta ogrodów działkowych.

6. Korzystne warunki glebowe i klimatyczne sprzyjają rozwojowi rolnictwa. Użytkowanie rolnicze umożliwiło wykształcenie się rozmaitych zbiorowisk segetalnych. W większości upraw zbożowych podgórskiej części regionu dolnośląskiego najczęściej pojawiają się fitocenozy bogatego florystycznie zespołu wyki czteronasiennej *Vicium tetraspermae*, sprzężonego w płodozmianie z zespołami chwastnicy jednostronnej i włośnicy *Echinochloa-Setarietum* oraz żółtlicy drobnokwiatowej i włośnic *Galinsoga-Setarietum*. Spośród gatunków charakterystycznych zespołu, w uprawach najczęściej występuje wyka czteronasienna *Vicia tetrasperma*, natomiast rzadko spotyka się zagrożoną wymarciem stokłosę żytnią *Bromus secalinus*. Również w tym zespole występuje inny zagrożony wymarciem archeofit – kąkol polny *Agrostemma githago*, zwalczany przez rolników z uwagi na możliwość zanieczyszczenia ziarna spożywczego jego trującymi nasionami. Charakterystyczny wygląd temu zbiorowisku nadają obficie występujące pospolite chwasty, jak wyka kosmata *Vicia villosa*, chaber bławatek *Centaurea cyanus*, mak polny *Papaver rhoeas*, miotła zbożowa *Apera spica-venti* czy maruna bezwonna *Matricaria maritima subsp. indora*. Na znacznej części pól zbożowych na Przedgórzu Sudeckim wykształca się suboceaniczny zespół skrytka polnego i rumianku pospolitego *Aphano-Matricarietum*, wikaryzujący geograficznie z *Vicium tetraspermae*. Z uprawami żyta na najuboższych i kwaśnych glebach bielcowych, związany jest inny suboceaniczny zespół chwastów zbożowych, mianowicie chłodka drobnego i czerwca rocznego *Arnoserido-Scleranthetum*, występujący wymiennie w płodozmianie z rzadkim zespołem upraw okopowych – zespołem palusznika nitkowatego *Digitarietum ischaemi*.
7. Ważną rolę odgrywają także zbiorowiska ruderalne, wykształcone na różnorodnych, pozbawionych wcześniej okrywy roślinnej terenach wokół osiedli mieszkaniowych i innych zabudowań gospodarskich, obiektów przemysłowych czy wzdłuż tras komunikacyjnych. W szacie roślinnej terenów zurbanizowanych, na wielu nieużytkach miejskich, placach, przydrożach i innych niezagospodarowanych terenach istotne znaczenie mają płaty słabo nitrofilnego zespołu stulichy psiej *Sisymbrietum sophiae*, szczególnie odpornego na niekorzystne warunki miejskie zespołu łobody błyszczącej *Atriplicetum nitentis* czy bardzo pospolitego światłożadnego i ciepłolubnego zespołu *Sisymbrietum loeselii*. W składzie tych trzech zbiorowisk ruderalnych dominują różne gatunki stuliszów: lekarski, loesela, pannoński i stulicha psia (*Sisymbrium officinale*, *S. loeselii*, *S. altissimum*, *Descurainia sophia*), którym towarzyszą inne pospolite gatunki ruderalne, np. bylica pospolita *Artemisia vulgaris*, ostrożeń polny *Cirsium arvense*, komosa biała *Chenopodium album*, cykoria podróżnik *Cichorium intybus*, przymiotno kanadyjskie *Conyza canadensis*. Gatunki te często współwystępują z płatami innego interesującego zespołu jęczmienia płonnego *Hordeetum murini* lub najczęstszego zespołu wrotycza i bylicy pospolitej *Artemisio-Tanacetetum vulgaris*. W składzie florystycznym tego ostatniego istotny udział, obok jego dwu gatunków charakterystycznych (*Tanacetum vulgare* i *Artemisia vulgaris*), mają inne wysokie byliny i zioła, jak np. ostrożeń lancetowaty *Cirsium vulgare*, oset nastroszony i kędzierzawy *Carduus*

acanthoides i *C. crispus*, sałata kompasowa *Lactuca serriola*, ale przede wszystkim amerykańskie, inwazyjne rośliny, jak nawłocie, (nawłoc późna i kanadyjska *Solidago serotina*, *S. canadensis*), astry (lancetowaty, nowobelgijski, drobnokwiatowy, *Aster lanceolatus*, *A. novi-belgii*, *A. tradescantii*), przymiota (kanadyjskie, białe i gałęziste, *Conyza canadensis*, *Erigeron annuus*, *E. ramosus*), słonecznik topinambur *Helianthus tuberosus* i inne. Na umiarkowanie nitrofilnych siedliskach ruderalnych wykształcają się płaty zespołów zióloroślowych *Arctio-Artemisietum vulgaris*, tworzone głównie przez różne gatunki łopianów (pajęczynowaty, większy i mniejszy *Arctium tomentosum*, *A. lappa*, *A. minus*) i towarzyszące im, wymienione wcześniej, różne wysokie chwasty ruderalne. Spośród ciepłolubnych i kalcyfilnych zespołów ruderalnych, preferujących suche, nasłonecznione i zasobne w wapń, eksponowane ku południowi miejsca należy wymienić zespół popłochu pospolitego *Onopordetum acanthii*, szczególnie częsty na terenach kolejowych, zwłaszcza ciepłych, żwirowo-piaszczystych nasypach kolejowych, zespół żmijowca i nostryków *Echo-Melilotetum* czy skupienia chabra nadreńskiego i drobnogłówkowego *Centaurea rhenana* i *C. diffusa*, a także pyleńca pospolitego *Berteroa incana*, do których szczególnie często na terenach kolejowych wnika rukiwnik wschodni *Bunias orientalis*. Do pospolitych zbiorowisk, z klasy półnaturalnych i antropogenicznych zbiorowisk łąkowo-pastwiskowych *Molinio-Arrhenatheretea*, należy zespół życicy trwałej i babek *Lolio-Plantaginetum*, obecny na wielu siedliskach ruderalnych poddanych presji mechanicznej (wydeptywania, ujeżdżania), w których dominującą rolę odgrywają rdest ptasi *Polygonum aviculare*, wiechlina roczna *Poa annua*, życica trwała *Lolium perenne*, czy różne gatunki z rodzaju *Plantago* (babka zwyczajna, lancetowata, średnia) (na podst. *Opracowania ekofizjograficznego dla województwa dolnośląskiego*, WBU, Wrocław, 2004).

Fauna

1. Występowanie zwierząt uzależnione jest od dostępnych siedlisk oraz sposobów użytkowania terenu. Na obszarze Dzierżoniowa występują obszary silnie zurbanizowane, tereny zieleni miejskiej, tereny ogrodów działkowych, tereny mieszkaniowe o niższej intensywności oraz tereny rolne i nieużytków, z nielicznym udziałem terenów łąkowych i dolinnych. Przemiany geologiczne i klimatyczne, a także działania człowieka, wpłynęły na stan dzisiejszej fauny przedpola Sudetów. W początkowej fazie sukcesji fauny uczestniczyły między innymi: kuropatwa (*Perdix perdix*), jeż (*Erinaceus europaeus*), kret (*Talpa europaea*), lis (*Vulpes vulpes*), borsuk (*Meles meles*), a potem doszły: ryś (*Lynx lynx*), żbik (*Felis silvestris*), dzik (*Sus scrofa*), jeleni (*Cervus elaphus*), sarna (*Capreolus capreolus*), głuszec (*Tetrao urogallus*) i inne. Długookresowe zmiany klimatu, np. fazy ociepleń w okresie atlantyckim, pozwoliły na migracje zwierząt na duże odległości i zasiedlenie Sudetów (przykłady podane poniżej dotyczą całych Sudetów) przez kilkanaście elementów faunistycznych, które prezentują wszystkie elementy fauny występujące w Europie Środkowej.
2. Na podstawie danych zwartych w „Kartotece awifauny Dolnego Śląska”, aktualnych na rok 2004, stwierdzono na obszarze powiatu dzierżoniowskiego obecność co najmniej około 15 gatunków ptaków rzadkich lub nielicznych na Dolnym Śląsku, w tym: błotniaka stawowego *C. Aeruginosus*, bociana czarnego *C. nigra*, bociana białego *C. ciconia kobuza* *F. subbuteo*, kroguleca *A. nisus*, lelka *C. europaeus*, muchołówki białoszyjej *F. Albicollisk.*, orzechówki *N. caryocatactes*, puchacza *B. Bubo*, pustułki *F. Tinnunculus*, samotnika *T. Ochr opus*, siniaka *C. oenas*, słonki *S. rusticola*, sóweczki *G. passerinum*, trzmielojada *P. apivorus*, włośchatki *A.*

Funereus, bączka *I. Minutus*, dzięcioła średniego *D. Medius*, dzięcioła zielonosiwego *P. canus*, kanie czarną *M. migrant*. Prawdopodobnie część tych gatunków ptaków występuje także na terenie miasta Dzierżoniów, głównie w obrębie terenów zadrzewionych lub otwartych terenów rolnych dotychczas niezagospodarowanych (*Ekspertyza ornitologiczna dla określenia przyrodniczych uwarunkowań lokalizacji elektrowni wiatrowych w województwie dolnośląskim*, A. Adamski, dr A. Czapulak, dr A. Wuczyński, Wrocław, 2009).

3. W obrębie miasta występuje wiele zróżnicowanych biotopów związanych z różnymi typami zabudowy. Centrum miasta o zwartej, często wysokiej zabudowie i ograniczonej ilości zieleni są odpowiednikiem terenów skalistych, stąd jest prawdopodobnie zamieszkiwane przez ubogi zestaw gatunków ptaków, z których część wywodzi się z terenów górskich, które pierwotnie gniazdowały w szczelinach i na półkach skalnych, zaś inne gatunki towarzyszą osadom ludzkim od wieków. Tereny bardziej peryferyjne są zazwyczaj poprzecinane pasami i kępami zieleni przypominając swym charakterem parki i ogrody. Osiedla willowe mają bardzo urozmaiconą strukturę środowiska z bogatą zielenią zapewniającą dogodne warunki lęgowe dla ptaków. Zespoły ptaków zamieszkujące miasta podlegają silnym procesom synantropizacyjnym i podlegają ciągłym zmianom (dymówka, jerzyk, kawka, kopciuszek, mazurek, oknówka, pustułka, płomykówka, sierpówka, sokół wędrowny, sroka, wróbel).
4. Ponadto na terenie miasta występują tereny ruderalne czyli bardzo silnie zmienione przez człowieka m.in. wysypiska gruzu i śmieci, nasypy kolejowe, tereny przemysłowe, obszary w trakcie zabudowy. Są one często pokryte kamieniami, gruzem, żwirem, zazwyczaj suche, ale czasem z kałużami wody, zwłaszcza w wykopach. Zwykle są pokryte specyficzną roślinnością z dominującą byliną, komosą i pokrzywami. Biotop ten przypomina swym charakterem niektóre środowiska górskie i jest zasiedlany przez nieliczną grupę gatunków ptaków (białorzytka, dzięcioł białoszyi, kopciuszek, kulczyk, kuropatwa, makolągwa, mazurek, pliszka żółta).
5. Poza tym na terenie miasta występują parki i ogrody, które stanowią oazy zieleni wśród terenów zurbanizowanych. Parki mają często mozaikowy, wielowarstwowy charakter - kępy lub płyty drzew i krzewów są poprzecinane alejami i sąsiadują z terenami otwartymi lub zabudowanymi. Skład roślinności bardzo urozmaicony, często z licznymi roślinami obcymi. Ogrody mają prostszą strukturę roślinności z dominującymi drzewami i krzewami owocowymi i żywopłotami. Skład zespołu ptaków zależy od wieku drzewostanów parków i ogrodów oraz stopnia zróżnicowania siedliska. Warunki do gniazdowania ptaków mogą być wydatnie poprawione poprzez wywieszanie budek lęgowych (słowik szary, bogatka, dzięcioł białoszyi, dzięcioł czarny, dzięcioł duży, dzięcioł zielony, dzięciołek, dzwonec, gawron, grubodziób, grzywacz, jemioluszką, kapturka, kawka, kos, kowalik, kukułka, kulczyk, kwiczoł, makolągwa, mazurek, modraszka, muchołówka szara, muchołówka żałobna, piegża, pleszka, pójdzka, puszczyk, rudzik, sierpówka, sójka, strzyżyk, szczygieł, szpak, słowik rdzawy, uszatka, wilga, wrona, zięba, śpiewak).
6. Na terenach zabudowanych żyje wiele gatunków zwierząt, które przystosowały się do panujących specyficznych warunków siedliskowych. Należą do nich ściśle związane z siedzibami ludzkimi, natarczywe i nie lubiane przez człowieka myszy, szczury, karaluchy, pluskwy czy mrówki faraona. Występowanie innych gatunków, o nieco większych wymaganiach, zależy od obecności odpowiednich siedlisk, dostarczających pokarmu i miejsc

zamieszkania. Ssaki związane z parkami to drobne gryzonie, wiewiórki, jeże, krety, ryjówki, czasem kuny i korzystające z naturalnych dziupli nietoperze. Pokarm dla większych zwierząt stanowią rozmaite bezkręgowce. Zwykle są to najbardziej pospolite gatunki o niskich wymaganiach, takie jak ślimaki ogrodowe, kowale, mszyce, muchy. Motyle, pszczoły, trzmiele, kolorowe chrząszcze i koniki polne pojawiają się jedynie wtedy, gdy na terenach zielonych utrzymywane są fragmenty porośnięte roślinnością łąkową, koszone dopiero po przekwitnięciu kwiatów i wydaniu nasion. W pobliżu wody chętnie osiedlają się płazy i niektóre gady. Aby dzikie gatunki roślin i zwierząt utrzymały się w środowisku miejskim musi istnieć sieć odpowiednio zachowanych terenów zielonych.

7. Na obszarze powiatu dzierzoniowskiego znajduje się miejsce szczególnie cenne dla nietoperzy. Jest to sztolnia w Gilowie, która jest dużym zimowiskiem oraz miejscem rojenia mopka. Poza tym występuje na tym obszarze kilka dużych i kilka mniejszych kolonii rozrodczych nocka dużego (Kielczyn, Wilków, Rościszów), mrocza późnego (Kielczyn, Książnica, Uciechów), karlika malutkiego (Wilków), gacka brunatnego/gacka szarego. Ponadto w otoczeniu miasta Dzierżoniów występują liczne i zasobne żerowiska w lasach Gór Sowich i Wzgórz Niemczańskich, żerowiska na dużych otwartych przestrzeniach (mrocza późnego), trasy przelotów nocków dużych między koloniami w Masywie Ślęży i zimowiskami w Górach Sowich oraz możliwe korytarze migracyjne (otwartą przestrzenią lub lasami Wzgórz Niemczańskich) z Sudetów na północ i północny-wschód (w kierunku doliny Odry). Zgodnie z ekspertyzą chiropterologiczną wykonana dla potrzeb studium lokalizacji elektrowni wiatrowych na Dolnym Śląsku, północno-wschodnia część miasta Dzierżoniów znalazła się w tzw. strefie I – obszarów szczególnie cennych dla zachowania populacji nietoperzy (*Ekspertyza chiropterologiczna dla określenia przyrodniczych uwarunkowań lokalizacji elektrowni wiatrowych w województwie dolnośląskim*, dr J. Furmankiewicz, dr I. Gottfried, Wrocław, 2009).
8. Poza tym, że przez fragment miasta przebiega potencjalny korytarz migracyjny nietoperzy, należy przypuszczać, że również pozostałe obszary w granicach gminy są miejscem występowania nietoperzy. Latem kluczowe znaczenie dla nietoperzy ma dostępność schronień, w których rodzą i odchowują młode. Zwykle są to miejsca ciemne, ciepłe i trudno dostępne. Latem (od maja do września) kolonie rozrodcze zasiedlają poddasza, strychy, szczeliny ścian budynków oraz dziuple drzew. Gatunkami najbardziej związanymi z budynkami w obszarach zurbanizowanych są najprawdopodobniej: nocek duży, mroczyki i gacek szary. Mniej z nimi związane są: karliki, borowiec wielki i gacek brunatny, zasiedlające zarówno budynki, jak i dziuple. Nocek Bechsteina i borowiaczek zasiedlają wyłącznie dziuple. Zagrożeniem dla schronień nietoperzy mogą być prowadzone prace remontowe i termoizolacyjne (zwłaszcza na osiedlach bloków mieszkalnych), nieuwzględniające wymogów ochrony tych zwierząt.
9. W czasie nocnej aktywności nietoperze często przylatują do cieków i zbiorników wodnych, zwłaszcza otoczonych wyższą roślinnością, żeby pić wodę i polować na liczne w takich środowiskach owady latające (np. komary, muchy, ochotki, chruściki). Ze względu na dość ograniczoną liczbę zbiorników i cieków wodnych na obszarze miasta miejsca żerowiskowe i wodopojowe dla nietoperzy nie są zbyt liczne.

10. Gody u nietoperzy przypadają na okres od późnego lata do początku zimy. Różne gatunki ncocków i gacki brunatne gromadzą się wtedy w kryjówkach podziemnych (sztolnie, jaskinie i piwnice), w których mogą pozostawać na zimę. Schronieniami godowymi mroczków są przeważnie budynki, a karlików i borowca wielkiego – budynki, dziuple oraz skrzynki dla ptaków i nietoperzy. Na obszarze miasta brak jest naturalnych zimowisk dla nietoperzy (np. jaskiń). Spośród obiektów antropogenicznych atrakcyjne są na terenie miasta piwnice budynków mieszkalnych lub opuszczonych budynków przemysłowych.

§12. OCHRONA PRAWNA ZASOBÓW PRZYRODNICZYCH

Obszar miasta Dzierżoniów znajduje się poza granicami obszarowych form ochrony przyrody. Na terenie miasta istnieje 14 pomników przyrody, ustanowionych decyzją wojewody dolnośląskiego lub Rady Miejskiej Dzierżoniowa. Ochrona cennych obiektów przyrodniczych odbywa się zgodnie z przepisami ustawy o ochronie przyrody.

Tab. nr 4: Pomniki przyrody na terenie miasta Dzierżoniów.

L.p.	Obowiązująca podstawa prawna wraz z oznaczeniem miejsca ogłoszenia aktu prawnego	Opis pomnika przyrody	Obwód na wysokości 1,3 m [cm]	Wys. [m]	Nr działki ewidencyjnej	Opis lokalizacji
1.	Uchwała Nr LXV/156/93 Rady Miejskiej Dzierżoniowa z dnia 27.10.1993 r.	Cis pospolity (<i>Taxus baccata</i>), wiek drzewa - około 205 lat; rozpiętość korony drzewa 7 m	155	11	324/28	Rośnie przy ul. Pocztovej
2.	Uchwała Nr LXV/156/93 Rady Miejskiej Dzierżoniowa z dnia 27.10.1993 r.	Platan klonolistny (<i>Platanus xacerifolia</i>), wiek drzewa – około 140 lat; rozpiętość korony drzewa 17 m	465	20	495/7	Róg ul. Świdnickiej i Kościuszki
3.	Uchwała Nr LXV/156/93 Rady Miejskiej Dzierżoniowa z dnia 27.10.1993 r.	Dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i> L.), wiek drzewa - około 250 lat; rozpiętość korony drzewa 20 m	420	25	648	Teren posesji przy ul. Wojska Polskiego 13
4.	Uchwała Nr LXV/156/93 Rady Miejskiej Dzierżoniowa z dnia 27.10.1993 r.	Buk pospolity (<i>Fagus sylvatica</i> L.), rozpiętość korony drzewa 15 m, wiek drzewa – około 150 lat;	345	30	288/11	Róg ul. Świdnickiej i Kościuszki
5.	Uchwała Nr LXV/156/93 Rady Miejskiej Dzierżoniowa z dnia 27.10.1993 r.	Buk pospolity czerwolistny (<i>Fagus sylvatica atropurpurea</i>), wiek drzewa - około 190 lat; rozpiętość korony drzewa 15 m	408	20	95/9	Park przy ul. Świdnickiej
6.	Uchwała Nr LXV/156/93 Rady Miejskiej Dzierżoniowa z dnia 27.10.1993 r.	Buk pospolity zwisający (<i>Fagus sylvatica Pendula</i>), wiek drzewa - około 180 lat; rozpiętość korony drzewa 16 m	350	13	159/12	Park przy ul. Piłsudskiego
7.	Uchwała Nr LXV/156/93 Rady Miejskiej Dzierżoniowa z dnia 27.10.1993 r.	Lipa drobnolistna (<i>Tilia cordata</i> Mill.), wiek drzewa - około 180 lat; rozpiętość korony drzewa 15 m	468	30	700	Rośnie przy ul. Kolejowej
8.	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 r. (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19 sierpnia 2008 r. poz. 2494)	Cis pospolity (<i>Taxus baccata</i>), wiek drzewa - około 160 lat; rozpiętość korony drzewa 6 m	96	10	81/13	ul. Daszyńskiego 12

9.	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 r. (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19 sierpnia 2008 r. poz. 2494)	Dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i>), wiek drzewa - około 160 lat; rozpiętość korony drzewa 20 m	400	25	324/28	ul. Świdnicka w odległości 30 m od Kina Zbyszek
10.	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 r. (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19 sierpnia 2008 r. poz. 2494)	Jesion wyniosły (<i>Fraxinus excelsior</i> L.), wiek drzewa - około 110 lat; rozpiętość korony drzewa 10 m	218	25	324/28	ul. Mickiewicza, obok Kina Zbyszek
11.	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 r. (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19 sierpnia 2008 r. poz. 2494)	Cis pospolity (<i>Taxus baccata</i>), wiek drzewa - około 210 lat; rozpiętość korony drzewa 7 m	150	11	796/26	ul. Mickiewicza, teren Zespołu Szkół Nr 1
12.	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 r. (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19 sierpnia 2008 r. poz. 2494)	Platan klonolistny (<i>Platanus xacerifolia</i>), wiek drzewa - około 160 lat; rozpiętość korony drzewa 30 m	785	30	332/4	ulica Poczтовая obok Urzędu Skarbowego
13.	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 r. (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19 sierpnia 2008 r. poz. 2494)	Grupa 2 drzew - Cis pospolity (<i>Taxus baccata</i>), wiek drzewa około 110 lat; rozpiętość korony drzewa 9 m	100; 90	8	271/1	Rośnie przy ul. Kościelnej obok murów obronnych
14.	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 r. (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19 sierpnia 2008 r. poz. 2494)	Grupa 7 drzew - Cis pospolity (<i>Taxus baccata</i>), wiek drzew - około 70 lat; rozpiętość korony drzew 5 m	123 (największe)	8	98	W pobliżu posesji przy ul. Świdnickiej32

źródło: „Opracowanie ekofizjograficzne gmina miejska Dzierżoniów”, dr Grzegorz Synowiec, z 2015 r.

§13. KLIMAT

1. Według podziału rolniczo-klimatycznego Polski R. Gumińskiego obszar miasta Dzierżoniów należy do dzielnicy podsudeckiej w części przedgórskiej. Natomiast zgodnie z regionalizacją klimatyczną wg A. Wosia i A. Schmucka gmina Dzierżoniów położona jest w obrębie Regionu Dolnośląskiego Środkowego, który obejmuje Nizinę Śląską i Przedgórze Sudeckie.
2. Klimat kształtowany jest pod wpływem tych samych mas powietrza, które kształtują pogodę na Dolnym Śląsku oraz w Polsce: powietrze zwrotnikowo-morskie, zwrotnikowo-kontynentalne, polarno-morskie, polarno-kontynentalne, arktyczne morskie, umiarkowane kontynentalne oraz pochodzące z wyższych warstw troposfery. Głównymi kompleksami klimatycznymi są w Sudetach wg A. Kosiby: kompleks cyklonalny pochodzenia atlantycko-islandzkiego, antycyklonalny ciepły pochodzenia podzwrotnikowego, cyklonalny ciepły i wilgotny pochodzenia śródziemnomorskiego, antycyklonalny chłodny oraz wiosenny kwietniowy.
3. Na obszarze przeważa wiatr wiejący z sektora południowego oraz drugorzędnie z sektora zachodniego. Średnie prędkości wiatru osiągają na Przedgórzu Sudetów 3,0-3,5 m/s. W warunkach wysokiej frekwencji zachodnich kierunków wiatru, na terenie często odnotowuje się efekty fenowe, związane z przekraczaniem przez masę atmosferyczną bariery Gór Sowich. Z występowaniem fenu związana jest na ogół duża prędkość wiatru, jego znaczna porywistość, charakterystyczne, stacjonarne chmury w strefie wyższych grzbietów

i wierzchołków gór oraz występowanie efektów termicznych. Zjawisku temu towarzyszy zwykle silne obniżenie wilgotności powietrza oraz znaczne wahania ciśnienia barycznego.

4. Klimat lokalny znajduje się pod wpływem uwarunkowań topograficznych oraz pokrycia terenu. Wzdłuż osi dolin górskich istniejące warunki sprzyjają występowaniu spływów wychłodzonego powietrza ku obniżeniom. Spływ taki jest uwarunkowany zwiększeniem gęstości ochładzającego się powietrza oraz istnieniem nachylonego podłoża. Podczas wieczornych i nocnych ochłodzeń, zwłaszcza w warunkach pogody bezchmurnej, dochodzi często do pojawiania się wiatrów dolinno-stokowych. Występować mogą wówczas warunki sprzyjające kształtowaniu się inwersji profilu termicznego w dolnej warstwie atmosfery (im wyżej – tym cieplej). W obniżeniach, zwłaszcza w dolinie Piławy, może się wówczas gromadzić chłodne powietrze, czemu towarzyszyć powinno zwiększenie frekwencji mgieł i pogorszenie warunków przewietrzania terenu (odczuwane szczególnie silnie w obrębie zabudowy miejskiej). Zimą, przy napływie chłodnych mas atmosferycznych (powietrze arktyczne lub polarno-kontynentalne), dochodzić może do znacznego obniżenia temperatury w Kotlinie Dzierżoniowskiej. Zjawiskom tym towarzyszy znaczne obniżenie wilgotności bezwzględnej powietrza oraz zazwyczaj silne podwyższenie stężenia zanieczyszczeń powietrza w terenie zurbanizowanym.
5. Średnia roczna suma opadów w Dzierżoniowie z lat 1955-1981 wyniosła 616 mm, natomiast z lat 1988-2013 wyniosła 795 mm. W półroczu letnim (V-X) opad wynosi 68,8% sum rocznych. Większość opadów pojawia się wraz z oceanicznymi masami atmosferycznymi, nasuwającymi się od zachodu lub północnego zachodu. Wpływ topografii terenu powoduje ujawnienie się na części obszaru przyległej do krawędzi Gór Sowich efektu tzw. cienia opadowego. Polega on na obniżeniu sum opadowych w strefie zawietrznej części masywu górskiego. Jest on rejestrowany np. na posterunku w Dzierżoniowie. Roczne sumy opadów wykazują znaczne zróżnicowanie pomiędzy latami suchymi i wilgotnymi. Opady roczne lat suchych osiągać mogą w Dzierżoniowie 46,4% sum opadów lat mokrych.
6. Średnia grubość pokrywy śnieżnej wynosi 15-20 cm, najwyższe z maksymalnych grubości pokrywy śnieżnej osiągają 50-60 cm, a czas trwania pokrywy śnieżnej wynosi średnio 50-60 dni.
7. W Dzierżoniowie w półroczu chłodnym klimat jest typu chłodnego, pochmurnego lub bardzo pochmurnego i wilgotnego, natomiast w półroczu ciepłym klimat jest typu ciepłego, umiarkowanie słonecznego i umiarkowanie wilgotnego. Średnia roczna temperatura powietrza wynosi 7-8°C (dla stacji w Dzierżoniowie w wieloleciu 1988-2013 wynosiła 9,8°C), średnia temperatura lipca wynosi 17-17,5°C (dla stacji w Dzierżoniowie w wieloleciu 1988-2013 wynosiła 19,7°C), średnia temperatura stycznia od -2 do -2,5°C. W dolinie Piławy występują warunki topoklimatyczne sprzyjające okresowemu zwiększeniu stężeń zanieczyszczeń powietrza. Spowodowane jest to gorszą wentylacją terenu oraz występowaniem zastoisk chłodniejszego powietrza (inwersje termiczne w przyziemnej warstwie atmosfery).

Jakość powietrza

Monitoring jakości powietrza w województwie dolnośląskim prowadzony jest przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska we Wrocławiu w ramach ogólnopolskiego systemu

monitoringu powietrza. Na terenie Dzierżoniowa, przy ul. Piłsudskiego zlokalizowana jest stacja pomiarowa, która w ramach systemu prowadzi pomiary stężeń dwutlenku siarki SO_2 , dwutlenku azotu NO_2 i pyłu zawieszonego PM_{10} . Zgodnie z opracowaną przez WIOŚ na bazie pomiarów *Oceną jakości powietrza na terenie województwa dolnośląskiego w 2018 roku* w Dzierżoniowie w ciągu 2018 roku zanotowano 45 dni, w których przekroczone zostało dopuszczalne stężenie 24-godzinne pyłu zawieszonego PM_{10} w powietrzu. Oznacza to przekroczenie dopuszczalnej liczby przekroczeń normy średniodobowej wynoszącej 35 dni w roku. Ponadto zawarte w ocenie wyniki matematycznego modelowania jakości powietrza wskazują, że niemal na całym terenie województwa dolnośląskiego, a tym samym w Dzierżoniowie występują przekroczenia poziomu benzo(a)pirenu. Na podstawie tej metody stwierdza się również przekroczenie poziomu docelowego i poziomu celu długoterminowego zanieczyszczenia powietrza ozonem ze względu na ochronę roślin (wskaźnik O_3/AOT_{40}).

§14. RZEŻBA TERENU I GEOMORFOLOGIA

1. Główne rysy rzeźby terenu powstały w wyniku trzeciorzędowych ruchów górotwórczych systemu alpejskiego. Największe znaczenie dla rozwoju rzeźby miało podzielenie obszaru Sudetów w miocenie na dwie części, całkowicie odmienne w swej charakterystyce: dzisiejsze Sudety oraz Przedgórze Sudetów. Liniją podziału wyznacza krawędź biegnąca w przybliżeniu wzdłuż tzw. sudeckiego uskoku brzeżnego. Część przedgórska jest relatywnie obniżona w stosunku do sudeckiej, a rzeźba jej starszego podłoża (proterozoik – paleozoik) tylko w ogólnym zarysie odpowiada widocznej na powierzchni terenu. Osady kenozoiczne (trzeciorzędowe i czwartorzędowe) maskują obniżenia wypreparowane w gnejsach i migmatytach, powstałe na przestrzeni wielu milionów lat, wskutek oddziaływania procesów wietrzenia, erozji i denudacji. W okresie przedkenozoicznym przeważały bowiem na całym omawianym obszarze procesy niszczenia podłoża. Na obszarze przedgórskim niszczenie podłoża zostaje na dużych powierzchniach zastąpione akumulacją osadów przyniesionych z gór lub przez lądolody.
2. Charakterystycznym elementem rzeźby części przedgórskiej jest niezbyt silnie nachylona i dość wyrównana powierzchnia, obniżająca się od krawędzi Gór Sowich ku dolinie Piławy. Doliny cieków mają na całym obszarze stare, prawdopodobnie trzeciorzędowe założenia. W obszarze przedgórskim dolina Piławy jest założona w młodych, czwartorzędowych osadach. Jest ona zatem elementem rzeźby wyraźnie młodszym od pozostałych. Powstała ona najwyraźniej w efekcie reorganizacji sieci odwodnienia powierzchniowego na obszarze przedgórskim, po ustąpieniu lądolodu stadiału Odry (najstarszy etap zlodowacenia środkowopolskiego). Procesy erozji rzecznej w dolinie Piławy miały w całym tym okresie niewielki udział w kształtowaniu doliny. Ograniczyły się jedynie do rozcięcia pokryw glin zwałowych i częściowo żwirów i piasków przedgórskich stożków napływowych (piedmontowych) wieku plejstoceńskiego. Przyczyną tego było i jest doprowadzanie znacznych ilości rumowiska wleczonego (piaski, żwiry i otoczaki) korytami sowiogórskich dopływów Piławy oraz relatywnie niski spadek profilu podłużnego jej koryta.
3. Po ustąpieniu ostatniego lądolodu skandynawskiego (okres holocenu, trwający do dzisiaj) klimat na całym obszarze uległ ociepleniu i zwilgotnieniu. Zaznaczały się wówczas

przemiennie występujące okresy chłodniejsze i cieplejsze, o charakterze oscylacji klimatycznych. W okresie atlantyckim w dolinach rzecznych dominowała erozja. Nie była ona jednak zbyt intensywna, gdyż w dolinie Piławy zasadniczo nie przekroczyła 10 m.

4. Antropogeniczne zmiany powierzchni terenu oraz krajobrazu związane są głównie z rozwojem rolnictwa i osadnictwa. Z rozwojem osadnictwa związany jest w XIX i XX w. rozwój szlaków komunikacyjnych oraz infrastruktury przemysłowej i komunalnej. Powierzchnia terenu poddana została planowemu zagospodarowaniu przez człowieka, co w ogólności nadało krajobrazowi cechy kulturowe.
5. Zagrożenie powodziowe sprawiło, iż większość koryt rzek i potoków została uregulowana już z końcem XIX i początkiem XX w. Prace nad zabudową hydrotechniczną koryt były kontynuowane w okresie powojennym głównie w obrębie terenów zabudowanych (np. ciężka zabudowa koryta Piławy w Dzierżoniowie), w tym także w ramach usuwania szkód popowodziowych. Miasto Dzierżoniów, jako położone w obrębie Przedgórzia Sudetów, cechują znacznie mniejsze wysokości maksymalne. Osiągają one u wschodnich granic miasta około 295 m n.p.m. Deniwelacje pomiędzy dnami dolin i otaczającymi je wzniesieniami osiągają w Dzierżoniowie około 20 m (pomiędzy dnem doliny Piławy i przyległymi wzgórzami).

§15. BUDOWA GEOLOGICZNA I STRATYGRAFIA

1. Pod względem geologicznym obszar miasta Dzierżoniów obejmuje fragment bloku przedsudeckiego. Podłoże równiny i obniżenia tworzą skały metamorficzne i granit strzegomski. Na tym fundamencie zalegają osady trzeciorzędowe, m.in. zwiertzeliny ilaste oraz osady czwartorzędowe – gliny polodowcowe, piaski, żwiry i mułki rzeczne oraz pokrywy utworów pylastych (lessy).
2. Blok przedsudecki jest to jednostka geologiczna w południowo-zachodniej Polsce, północna część bloku dolnośląskiego. Od południa graniczy z Sudetami linią uskoku sudeckiego brzeźnego, od północy z monokliną przedsudecką i monokliną śląsko-krakowską linią uskoku środkowej Odry, od zachodu graniczy z perykliną Żar, od wschodu ze strefą śląsko-morawską. Zbudowany jest ze skał metamorficznych i magmowych. Przykryty częściowo skałami osadowymi wieku od permu do plejstocenu, których miąższość rośnie ku północy.
3. Dla czwartorzędowego rozwoju budowy geologicznej tego obszaru podstawowe znaczenie miało dwukrotne wtargnięcie lądolodu skandynawskiego: zlodowacenia południowopolskiego oraz środkowopolskiego. Udział zlodowacenia młodszego (środkowopolskiego) zaznacza się w osadach głównie części przedsudeckiej (gliny moreny dennej oraz osady wodnolodowcowe). Osady lodowcowe części przedsudeckiej omawianego obszaru reprezentowane są przez gliny zwałowe zlodowacenia środkowopolskiego oraz związane z nim piaski i żwiry wodnolodowcowe. Gliny zwałowe występują na powierzchni w północnej części zabudowy miejskiej Dzierżoniowa i na północ od miasta. Gliny zwałowe zlodowacenia południowopolskiego występują w części przedsudeckiej pod powierzchnią terenu, na głębokości od kilkunastu do kilkudziesięciu metrów. W wielu miejscach stwierdza się ich zaleganie na seriach osadów trzeciorzędowych, a rzadziej bezpośrednio na gnejsach i migmatytach podłoża proterozoiczno-paleozoicznego. Osady wodnolodowcowe występują na powierzchni terenu głównie w środkowej części

zabudowy miejskiej Dzierżoniowa oraz na wschód i na północny wschód od miasta. Osady wodnolodowcowe występują też dość powszechnie pod warstwą glin zwałowych zlodowacenia środkowopolskiego.

4. Osady holocenu stwierdzane są na niewielkich powierzchniach, głównie w postaci piasków, żwirów i mad rzecznych – stwierdzanych w ogólności w dnach dolin (Piława, Bielawica, Pieszycki Potok). W okresie holocenu utworzone zostały także pokrywy deluwialnych osadów stokowych i podstokowych. Są to osady powstałe ze starszych pokryw (głównie plejstoceńskich), pod wpływem spłukiwania wodami spływu powierzchniowego. Są to na ogół osady piaszczysto-pylaste, zwykle wyraźnie warstwowane. Ich miąższość wzrasta od około 20-30 cm w górnych częściach zboczy, do powyżej 1 m w częściach podstokowych. Wyraźnie większe miąższości spotykane są w dolnych częściach stoków uprawianych rolniczo – a zatem przede wszystkim na obszarze przedgórskim. Deluwia stokowe powstały w znacznej mierze pod wpływem gospodarczej działalności człowieka (wylesienie, uprawa gruntów ornych).

§16. GLEBY

1. Na obszarze przedgórskim, w którym leży Dzierżoniów, zaznacza się wyraźna przewaga gleb pseudobielicowych. Wytworzone są one zwykle na podłożu glin średnich pylastych. Na terenie Dzierżoniowa podłoże gleb pseudobielicowych w większym udziale tworzą pyły ilaste. Na obszarze Dzierżoniowa występują także fragmenty terenu pokryte glebami brunatnymi właściwymi i wylugowanymi. Podłożem gleb brunatnych właściwych i brunatnych wylugowanych są zwietrzliny skał metamorficznych. U południowych granic Dzierżoniowa większe powierzchnie zajmują natomiast czarne ziemie, wykształcone na iłach pylastych. Gleby takie, wykształcone na podłożu glin lekkich oraz glin średnich pylastych, występują także miejscami w północno-wschodniej części Dzierżoniowa. W dnach dolin większych cieków (Piławy, Bielawicy i Potoku Pieszyckiego) występują gleby madowe, zwykle w odmianie ciężkiej lub bardzo ciężkiej.
2. Wśród kompleksów rolniczej przydatności gleb, na obszarze przedgórskim przeważa kompleks pszeny dobry. Szczególnie zwarte i rozległe powierzchnie zajmuje on na obszarze przedgórskim Pieszyc, ale i na terenie Dzierżoniowa jego przewaga jest zdecydowana. Wśród pozostałych kompleksów większy udział ma jedynie pszeny wadliwy oraz użytków zielonych średnich. Ten ostatni występuje wzdłuż dolin większych cieków. Udział poszczególnych kompleksów rolniczej przydatności gleb ornych na terenie Dzierżoniowa jest następujący: pszeny bardzo dobry – 4,2%, pszeny dobry – 74,0%, pszeny wadliwy – 15,1%, żytni bardzo dobry – 0,9%, żytni dobry – 4,0%, żytni słaby – 1,1%, zbożowo-pastewny mocny – 0,7%.
3. Zdecydowana większość obszarów przedgórskich, w tym gmina miejska Dzierżoniów, zajmowana jest przez grunty orne chronione, należące do wysokich klas bonitacyjnych. Grunty wyłączone spod ochrony ciągną się wzdłuż doliny Potoku Pieszyckiego i Bielawicy oraz dolin innych, pomniejszych cieków, spływających z Gór Sowich na obszar przedgórski. Na obszarze gminy praktycznie nie występują łąki i pastwiska chronione. Udział poszczególnych klas bonitacyjnych gruntów ornych (łącznie z sadami) jest następujący: klasa II – 1,4%, klasa IIIa – 32,9%, klasa IIIb – 41,7%, klasa IVa – 17,2%, klasa IVb – 5,5%,

klasa V – 1,2%, klasa VI – 0,1% (źródło: *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego zespołu miast Dzierżoniów, Bielawa, Pieszyce*; 2013).

Stan czystości gleb

W 2010 roku zostały przeprowadzone na zlecenie Powiatu Dzierżoniowskiego badania punktowe skażenia gleb na terenie powiatu dzierżoniowskiego. Na terenie Gminy Miejskiej Dzierżoniów badania przeprowadzono dla gleb na gruntach rolnych, położonych na obszarach bezpośrednio zagrożonych zanieczyszczeniami tj. na terenie w okolicy oczyszczalni ścieków w Dzierżoniowie oraz na terenie wokół Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Na obu obszarach nie stwierdzono przekroczenia standardów jakości gleby i standardów jakości ziemi. W 2014 r. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska we Wrocławiu przeprowadził badania gleb terenu wokół Zakładu Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Dzierżoniowie, zlokalizowanego przy ul. Złotej 11 w Dzierżoniowie. Badania zostały przeprowadzone w 6 punktach. W odniesieniu do wartości dopuszczalnych (grupa B) zawartych w *Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 9 września 2002 r. w sprawie standardów jakości gleby oraz standardów jakości w badanych próbkach gleb* nie stwierdzono przekroczenia wartości dopuszczalnych stężeń cynku, ołowiu, kadmu, chromu, miedzi, niklu, rtęci i arsenu. Stężenie benzo(a)pirenu przekroczyło wartość dopuszczalną tylko w jednym punkcie. Zawartość siarki siarczanowej we wszystkich pobranych próbkach była niska (I stopień) (źródło: *Oceny stopnia zanieczyszczenia gleb w województwie dolnośląskim w 2014 r.*, WIOŚ).

§17. WODY POWIERZCHNIOWE I ICH JAKOŚĆ

1. Zasoby wód powierzchniowych na obszarze gminy miejskiej Dzierżoniów są ograniczone. Dzierżoniów pod względem hydrograficznym położony jest w środkowej części zlewni rzeki Piławy. Rzeka Piława, będąca prawobrzeżnym dopływem Bystrzycy o długości 45,6 km, ma swoje źródła w okolicy wsi Kluczowa w powiecie ząbkowickim. Dopływami rzeki na terenie Dzierżoniowa jest potok Bielawica, Słocina, Brzęczek oraz Potok Pieszycki. Do rzeki Piławy bezpośrednio lub pośrednio odprowadzane są oczyszczone ścieki z oczyszczalni położonych w Dzierżoniowie, Bielawie i Mościsku.
2. Północnowschodnia część miasta położona jest w zlewni cząstkowej Gniłego Potoku. Wody z tego obszaru miasta odpływają do rzeki Włóczki lub do Gniłego Potoku za pomocą niewielkich dopływów. Rzeka Piława ma brzegi w większości na terenie miasta umocnione obustronnymi murami oporowymi. Również największe dopływy rzeki Piławy uchodzące do niej na terenie miasta są uregulowane, a brzegi rzeki są wybetonowane i mają najczęściej postać murów oporowych.
3. Zgodnie z obowiązującym podziałem wód powierzchniowych na JCWP na obszarze miasta znajduje się odcinek rzeki Piławy o nazwie Piława od źródła do Gniłego Potoku (kod JCWP: PLRW60006134489). JCWP obejmuje także dopływy Piławy. Piława, podobnie jak Pieszycki Potok czy Bielawica, są ciekami podgórskimi, jednak mają reżim rzek górskich pod względem przepływów i stanów wody (intensywne zasilanie dopływami sowiogórskimi). Przy podwyższonych sumach opadów atmosferycznych, wymuszonych przez barierę górską, powoduje to występowanie gwałtownych wezbrań, które mogą stanowić niekiedy zagrożenie powodziowe, zwłaszcza na obszarze przedgórskim. Typowym dla rzek tego obszaru jest także występowanie bardzo niskich stanów niżówkowych, kiedy w części potoków przepływ

może całkowicie zanikać. Średni roczny przepływ Piławy w profilu Mościsko (powierzchnia zlewni 291,3 km², 21-letni okres obserwacji 1963-1983) wynosi 2,23 m³/s, natomiast przepływy ekstremalne mieszczą się w przedziale od 0,09 do 114 m³/s. Średni odpływ jednostkowy dla tej zlewni wynosi 7,7 dm³/s/km², minimalny 0,31 dm³/s/km², a maksymalny 391 dm³/s/km². Obserwacje stanów wody Piławy prowadzone są na wodowskazy w Dzierżoniowie – w okresie powojennym od sierpnia 1948 r. W 1986 r. posterunek został przeniesiony, a parametry hydrauliczne koryta Piławy radykalnie zmieniono ciężką zabudową techniczną. Spowodowało to przerwanie ciągłości serii obserwacyjnej i konieczność otwarcia nowej. Do 1983 r. średni stan wieloletni wody SSW (dane publikowane) wyniósł 97 cm, stan maksymalny (WWW) 512 cm (18.06.1979 r.), a stan najniższy (NNW) 30 cm (VII, VIII, IX, X 1953 r.). Koryto Piławy w Dzierżoniowie jest obecnie lepiej przystosowane do transmisji wysokich fal wezbraniowych. Przepływ jest obecnie szybszy, a warstwa wody w korycie mniejsza. Rezultatem tego musi być jednak przyspieszone pojawianie się szczytu fali wezbraniowej poniżej Dzierżoniowa. Skutki tego mogą być negatywne wtedy, gdy doprowadzi to do nałożenia się fali z Dzierżoniowa na fale wezbraniowe rzek uchodzących do Piławy poniżej miasta. Zjawiska takiego jednak do tej pory nie udokumentowano.

Jakość wód

1. Ocena stanu ekologicznego wód w zlewni rzeki Piławy prowadzona jest przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska we Wrocławiu. Prezentowane wyniki dotyczą lat 2011-2013 i obejmują ocenę w odniesieniu do potencjału ekologicznego i stanu chemicznego wód. Ocena potencjału ekologicznego została przeprowadzona na podstawie elementów biologicznych, hydromorfologicznych, fizykochemicznych i substancji specyficznych. Ocena potencjału ekologicznego jednolitej części wód powierzchniowych JCWP wykazała, że był on słaby. Decydowały o tym głównie elementy biologiczne oceniane na podstawie wskaźnika okrzemkowego (IO), makrofitowego indeksu rzeczno (MIR) oraz makrobezkręgowców bentosowych (indeks MM). W wodach występowały także podwyższone zawartości związków biogenych, głównie związków fosforu (fosforanów i fosforu ogólnego), a w przypadku JCWP Piławy od źródła do Gniłego Potoku także obserwowano podwyższone zawartości związków azotu, głównie azotu amonowego i Kjeldahla. Monitoring prowadzony w roku 2014 roku potwierdził wcześniejsze badania. Dla JCWP określono klasę elementów biologicznych jako V (stan/potencjał zły), klasę elementów hydromorfologicznych – II (stan/potencjał dobry), klasę elementów fizykochemicznych – PPD (poniżej stanu/potencjału dobrego), stan potencjału ekologiczny – zły (źródło: *Ocena stanu jednolitych części wód powierzchniowych na terenie województwa dolnośląskiego w roku 2014*, Wrocław, 2015).
2. W ramach prowadzonego przez WIOŚ monitoringu jednolitych części wód powierzchniowych na obszarach wrażliwych na eutrofizację wywołaną zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł komunalnych została przeprowadzona ocena jakości wód rzeki Piława. Wykazała ona przekroczenie wartości parametrów dla fitobenzosu i stężenia fosforów. Analizując dane wieloletnie z monitoringu prowadzonego przez WIOŚ w zakresie zanieczyszczenia wód powierzchniowych można zauważyć, że wody rzeki Piława są silnie zanieczyszczone. Niemniej jednak w ostatnich latach obserwuje się systematyczny spadek zanieczyszczeń mających największy wpływ na jakość wód, w szczególności spadek zanieczyszczeń

organicznych oraz biogenych. Na poprawę jakości wody bezpośredni wpływ miały inwestycje prowadzone w gminie tj. modernizacja oczyszczalni ścieków w Dzierżonowie, rozbudowa kanalizacji sanitarnej i włączanie nieruchomości do kanalizacji sanitarnej, rozdział kanalizacji ogólnospławnej na kanalizację sanitarną i deszczową.

3. Bardzo istotnym elementem gospodarki wodno-ściekowej jest jakość wód powierzchniowych wykorzystywanych do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia. Woda dostarczana przez Wodociągi i Kanalizacja Sp. z o.o. mieszkańcom powiatu dzierżoniowskiego pochodzi m.in. z wód powierzchniowych tj. Zbiornika Lubachów oraz ujęć wód zlokalizowanych w Górach Sowich. Zbiornik Lubachów charakteryzują następujące kategorie jakości ujęć wód: fizykochemiczne - poza kategorią A3 (czynnik decydujący BZT5) i mikrobiologiczne – kategoria A2 (z uwagi na poziom fenoli). Źródłem danych przytoczonych danych jest *Ocena stanu jednolitych części wód powierzchniowych na terenie województwa dolnośląskiego za rok 2014*, opracowana w 2015 r. przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska we Wrocławiu.
4. Zgodnie z przeprowadzoną na potrzeby niniejszego studium identyfikacją przeznaczenia terenów, opartą m.in. na stanie ewidencji użytków gruntowych, na terenie miasta występuje jeden zbiornik wód powierzchniowych, zlokalizowany przy skrzyżowaniu ulicy Słowiańskiej z Ząbkowicką.

§18. KRAJOBRAZ

1. Krajobraz naturalny obszaru miasta jest mało urozmaicony. Miasto położone jest na przedpolu Sudetów w dolinie rzeki Piławy, która tworzy słabo zarysowaną w rzeźbie formę dolinną. Obszar po południowej stronie Piławy położony jest na wysokości około 250-280 m n.p.m. i jest w większości równinny, a wznosi się jedynie na obrzeżach gminy. W części północnej miasta występuje kilka wzniesień o wysokościach do 285 m n.p.m. Na jednym z takich wzniesień znajduje się śródmieście Dzierżoniowa. Poza tym krajobraz jest dość jednolity i tworzy równiną, lekko pofałdowaną powierzchnię. Najbardziej wyraźnym elementem rzeźby jest skarpa oddzielająca stare miasto od doliny Piławy. Z Dzierżoniowa rozpościerają się natomiast atrakcyjne widoki na Góry Sowie.
2. Antropogeniczne zmiany powierzchni terenu oraz krajobrazu związane są głównie z rozwojem rolnictwa i osadnictwa. Z rozwojem osadnictwa w XIX i XX w. związany był rozwój szlaków komunikacyjnych oraz infrastruktury przemysłowej i komunalnej. Powierzchnia terenu poddana została planowemu zagospodarowaniu przez człowieka, co w ogólności nadało krajobrazowi cechy kulturowe.
3. Cennym walorem krajobrazowym miasta jest układ zabudowy historycznego śródmieścia, na który składa się rynek otoczony prostokątną siatką kwartałów zabudowy kamienicowej. Jej ograniczeniem są tereny zieleni, położone w obrębie dawnych fortyfikacji miejskich, tworzące zwarty pierścień dookoła starego miasta. Zieleń ta jest zagospodarowana w formie parków i skwerów z dużą ilością drzew, z czego kilka objętych jest ochroną jako pomniki przyrody lub charakteryzuje się pomnikowymi rozmiarami. Na walory krajobrazowe miasta składa się także obecność licznych obiektów zabytkowych, które koncentrują się w śródmieściu.
4. Na obszarze miasta znajdują się też liczne tereny poprzemysłowe, często z zabytkowymi obiektami architektonicznymi. Krajobraz miasta uzupełniają osiedla mieszkaniowe

o charakterze blokowym z dużym udziałem terenów zieleni oraz osiedla domów jednorodzinnych. Istotny element krajobrazu miasta stanowią nowe tereny inwestycyjne zlokalizowane na południowym brzegu Piławy w ramach strefy ekonomicznej.

5. Ważnym elementem kompozycji przestrzennej terenów zurbanizowanych są tereny zieleni miejskiej, na który składają się parki, skwery, zieleń przyuliczna, zieleń wzdłuż rzeki Piławy, zieleń na terenach mieszkaniowych, ogrody działkowe i sady. Na terenie miasta istnieją następujące parki: park koło „Kina Zbyszek” przy ul. Świdnickiej – Mickiewicza, Park Sybiraków przy ul. Świdnickiej – Parkowej, park przy ul. Piastowskiej – Sikorskiego, park przy ul. Piastowskiej – Świdnickiej – Złotej. Tereny parkowe znajdują się głównie w śródmiejskiej i północnej części miasta w obrębie terenów zabudowy wielorodzinnej kamienicowej oraz osiedli blokowych. Tereny ogrodów działkowych zajmują z kolei duże powierzchnie na obrzeżach miasta, zarówno w jego części północnej, wschodniej, jak i południowej. Na ogrody działkowe składają się cztery główne kompleksy: „Jar”, „Relaks”, „Panorama” i „Kolejarz”.
6. Wartościowym elementem krajobrazu w Dzierżoniowie jest występowanie poza obszarami zurbanizowanymi licznych terenów otwartych, do których zalicza się: pola uprawne, nieużytki i zadrzewienia śródpolne. Umożliwiają one obecność wielu pospolitych gatunków roślin i zwierząt. Tereny pól uprawnych znajdują się na obrzeżach miasta głównie w jego wschodniej, południowej i północnej części. Pola uprawne w części zachodniej przeznaczone są na rozwój aktywności gospodarczej w ramach istniejącej strefy ekonomicznej.

ROZDZIAŁ VI
STAN DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTEKÓW ORAZ DÓBR KULTURY
WSPÓŁCZESNEJ

§19. STAN DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTEKÓW

Na dziedzictwo kulturowe miasta Dzierżoniowa składają się wartości materialne, takie jak układ osadniczy i obiekty zabytkowe, krajobraz kulturowy oraz wartości niematerialne, do których należą: historia, zwyczaje i obrzędy, źródła nazewnictwa, insygnia, znane postacie itp. Diagnozy stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków dokonano w oparciu o analizę:

- 1) układu osadniczego miasta,
- 2) dziedzictwa niematerialnego, w tym historii miasta,
- 3) obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków,
- 4) obiektów i obszarów ujętych w wykazie wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 5) stanowisk archeologicznych,
- 6) dóbr kultury współczesnej.

Układ osadniczy miasta

1. Układ osadniczy Dzierżoniowa powstawał wokół średniowiecznego starego miasta, ulokowanego na wzniesieniu nieopodal rzeki Piławy. Zespół starego miasta ukształtowany został jako szachownicowy układ kwartałów z centralnie ulokowanym, prostokątnym rynkiem z ratuszem. Kwartały zabudowy otoczone były pierścieniem fortyfikacji, na miejscu których znajdują się dziś tereny zieleni. Obecnie zabudowa kwartałów śródmieścia jest częściowo zdekapitalizowana lub uzupełniona przez współczesne obiekty. W rejonie tym zachowało się stosunkowo dużo obiektów, które obecnie z uwagi na swoją wartość kulturową wpisane są do rejestru zabytków lub objęte gminną ewidencją zabytków. Obszary i zespoły o zachowanym historycznym układzie osadniczym stanowią bazę dziedzictwa kulturowego miasta.
2. Stare miasto obudowane jest zabudową pochodzącą kolejno z drugiej połowy XIX wieku, z przełomu XIX/XX wieku, okresu międzywojnia, czasów powojennych, w tym różnorodnymi zespołami zabudowy lat 50., 60. i 70. Występowanie komponowanych układów zabudowy pochodzących z różnych okresów jest cechą charakterystyczną układu osadniczego miasta. Z okresu przedwojennego pochodzą zespoły niskiej zabudowy wielorodzinnej, ulokowane w rejonie ul. Batalionów Chłopskich, Gen. Grota-Roweckiego i Słowackiego, o wysokich walorach kompozycyjnych. Z wczesnego okresu powojennego (lata 50. i 60.) pochodzą zespoły niskiej zabudowy wielorodzinnej (do 3 kondygnacji) położone w rejonie ul. Słowiańskiej oraz pomiędzy ul. Świdnicką i Piastowską – zatopione w zieleni Osiedle Kolorowe. W późniejszym okresie powstały położone na północ od centrum miasta zespoły zabudowy wielorodzinnej „blokowej”, takie jak Osiedle Jasne, Błękitne, Różane, Złote i Tęczowe. Osiedla te mają zróżnicowane układy przestrzenne, z czego największą skalą założenia cechuje się Osiedle Tęczowe z rozległymi, sześciobocznymi wnętrzami tworzonymi przez wielkopłytowe bloki. Na terenie miasta występują też liczne komponowane osiedla zabudowy jednorodzinnej o ujednoliconej architekturze: przedwojenne np. przy ul. Słowiczej i ul. Andrzeja Struga oraz powojenne: np. zespół zabudowy szeregowej

o modernistycznym charakterze przy ul. Orzechowej, Modrzewiowej, Jodłowej i Sosnowej, zespół pomiędzy ul. Kasztanową i Akacjową (tzw. domy „kostki”), zespół położony na południowy wschód od ul. Janusza Korczaka. Większość osiedli jednorodzinnych, a zwłaszcza współczesnych, charakteryzuje się jednak większą nieregularnością układu i zróżnicowaniem architektonicznym zabudowy. Najbardziej zróżnicowana zabudowa pod względem przestrzennym, architektonicznym, funkcjonalnym i czasu powstania rozlokowana jest w śródmieściu, w tym wzdłuż rzeki Piławy. Układ miasta uzupełniają tereny zabudowy produkcyjno-usługowej po zachodniej stronie torów kolejowych.

Dziedzictwo kultury niematerialnej, w tym historia miasta

1. Do 1946 roku obecny Dzierżoniów nosił nazwę Rychbach (niem. Reichenbach). Obecna nazwę nadano na cześć księdza Jana Dzierżona, uznawanego za „ojca współczesnego pszczelarstwa”.
2. Pierwsze wzmianki o mieście pochodzą z lat 50-tych XIII w. Przyjmuje się, że Dzierżoniów uzyskał lokację miejską przed 1241 rokiem (źródło: *Lokacje miejskie na obszarze Polski. Dokumentacja geograficzno-historyczna*, Robert Krzysztofik, Katowice 2007). Na początku swych dziejów Dzierżoniów wchodził w skład Księstwa Wrocławskiego, a następnie Księstwa Świdnicko-Jaworskiego. Z tego okresu pochodzą początki zachowanego do dziś układu urbanistycznego starego miasta, na który składa się rynek z ratuszem, otoczony kwartałami zabudowy. Cechą charakterystyczną tego układu są drogi wychodzące ze środków każdej pierzei.
3. W wieku XIV następowało stopniowe uzależnianie się Śląska od Korony Czeskiej. W XV wieku miasto, podobnie jak i cały region, pustoszone było przez zbrojne przemarsze związane z husycką rewoltą oraz epidemie. W 1526 roku Królestwo Czeskie, a z nim Dzierżoniów, przeszło pod panowanie Habsburgów. W wieku XVI nastąpił rozwój handlu i rzemiosła oraz produkcji płótna i innych tkanin. Druga połowa tego stulecia oraz początek wieku XVII nazywane są nawet niekiedy „złotym wiekiem” miasta. Kres temu okresowi przyniosła wyniszczająca Wojna Trzydziestoletnia (1618-1648). Kolejne 100 lat to czas względnego spokoju, przerwany wybuchem Wojen Śląskich (1740-1763). W ich wyniku Dzierżoniów, jak i większość Śląska, włączony został do Prus. W latach 1816-1820 miasto stało się stolicą jednej z czterech rejencji prowincji śląskiej.
4. W wieku XIX dobrze rozwijał się przemysł włókienniczy, w wyniku czego Dzierżoniów wraz z regionem stał się centrum śląskiej produkcji włókienniczej. W połowie wieku w wyniku kryzysu w tej branży u wrót miasta doszło do ostrych wystąpień robotników, które zapisano w historii jako Bunt Tkaczy Śląskich. W XIX wieku dokonano szeregu inwestycji komunalnych, powstało wiele obiektów użyteczności publicznej i budynków prywatnych. W 1855 r. doprowadzona została linia kolejowa ze Świdnicy, a na przełomie XIX i XX w. powstała lokalna Kolej Sowiogórska łącząca Dzierżoniów z pobliskimi ośrodkami przemysłowymi. Na początku XX w. Dzierżoniów stał się szóstym co do wielkości miastem na Śląsku, dzięki włączeniu w jego granice pobliskiego Ernsdorf (obecnie Dzierżoniów Dolny). Jednak wybuch I wojny światowej oraz jej następstwa spowolniły rozwój miasta.
5. Po II Wojnie Światowej Dzierżoniów znalazł się na tzw. ziemiach odzyskanych, włączonych do państwa polskiego. W latach 50. miała miejsce emigracja ludności pochodzenia żydowskiego za granicę (która stanowiła wcześniej ok. 26% ludności miasta). Po wojnie nastąpił dalszy rozwój przemysłu włókienniczego i elektromechanicznego - Zakłady Radiowe „Diora” słynęły wtedy ze swoich wyrobów zarówno w kraju jak i za granicą. W wyniku zmian administracyjnych w 1975 roku Dzierżoniów wszedł w skład województwa wałbrzyskiego.
6. Zmiany ustrojowe 1989 roku doprowadziły do powołania samorządu gminnego dysponującego samodzielnością prawną. Z kolei przemiany gospodarcze lat 90-tch pociągnęły za sobą upadek dużych przedsiębiorstw. Obecnie w strukturze przemysłowej miasta dominują przedsiębiorstwa małe i średnie. Kluczowe znaczenie dla rozwoju

gospodarczego miasta miało utworzenie w 1997 roku podstrefy Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej INVEST-PARK.

7. Elementem dziedzictwa miasta są jego insygnia. Herb Dzierżoniowa przedstawia wizerunek św. Jerzego zabijającego włócznią smoka na tle murów miejskich. Flaga Dzierżoniowa to trzy równe, poziome pasy w kolorze niebieskim, czerwonym i zielonym, nawiązujące do kolorów herbu. Hejnał Dzierżoniowa skomponował w 1979 r. kapelmistrz Orkiestry Dętej „Silesiana” Edward Dąbrowski. Zagubiony później zapis nutowy hejnału odtworzył na podstawie zachowanej melodii dyrektor Szkoły Muzycznej w Dzierżoniowie mgr Stefan Kunert. Hejnał nagrany został w studio Radia Wrocław w 1997 r. i zatwierdzony uchwałą Rady Miejskiej. Autorem nagrania jest wrocławski trębacz jazzowy Tadeusz Nestorowicz. Hejnałem rozpoczynają się wszystkie ważniejsze wydarzenia w życiu miasta, m.in. uroczyste sesje rady miejskiej, Dni Dzierżoniowa oraz obchody świąt narodowych.
8. Patronem miasta jest św. Jerzy, który zasłynął szczerzeniem wiary katolickiej i odważną walką ze smokiem terroryzującym mieszkańców grodu Silene, położonego na terenie dzisiejszej Libii. Smok stał się jednym z symboli Dzierżoniowa i łączy się z nim lokalna legenda. Pewnego razu na obrzeżach miasta pojawił się smok, który zaczął płać figle mieszkańcom. Rajcy miejscy postanowili się z nim rozmówić, w wyniku czego smok zajął się straszeniem wrogów miasta. Od tej pory trzymali się z daleka od Dzierżoniowa, strzeżonego przez bestię.

Z powstaniem Dzierżoniowa łączy się natomiast legenda o zatopionym skarbie. Dawno temu przez ziemie Dzierżoniowa przechodzili najeźdźcy madziarscy, uciekając przed oddziałami króla Henryka zwanego Ptasznikiem. W pośpiechu porzucili łupy wojenne, wrzucając je do pobliskiego potoku. Gdy goniący ich żołnierze zauważyli lśniąca w wodzie złoto, uznali to za dobry znak i postanowili założyć w tym miejscu osadę. Nazwano ją Reichenbach, czyli Bogaty Potok. Kolejną legendą jest ta o dzielnym doboszu, który pewnej nocy pełnił wartę na wieży, strzegąc miasta przed pożarem. Wypatrzył jednak zbliżające się do murów miejskich oddziały wroga. Przy pomocy bębna obudził wszystkich mieszkańców miasta, którzy dzięki temu byli gotowi do obrony. Z wdzięczności dla młodego dobosza postanowiono, żeby rzeźbę, która przedstawia chłopca grającego na bębnie, umieścić na ratuszowej wieży.
9. Najciekawsze zabytki i obiekty Dzierżoniowa zwiedzać można przechodząc Trakt Smoka – trasę turystyczno-spacerową, która powstała z okazji 750-lecia miasta. Trasa obejmuje następujące obiekty:
  - ratusz,
  - figura św. Jana Nepomucena,
  - kamienica Józefa Kellnera,
  - kościół Niepokalanego Poczęcia NMP,
  - budynek II LO,
  - kościół Maryi Matki Kościoła,
  - kościół św. Trójcy,
  - kaplica grobowa Sadebecków,
  - sukiennice,
  - kościół św. Jerzego,
  - budynek Komandorii Joannitów

- młyn Hilberta,
- dom Kata,
- willa Radość Marty,
- synagoga,
- mury obronne,
- wieża ciśnień,
- kino „Zbyszek”,
- Muzeum Miejskie Dzierżoniowa.

Utworzony z kolei w 2018 r. Trakt Diory to rozlokowane w przestrzeni miasta odlewy ważniejszych modeli sprzętu produkowanego w Dzierżoniowie przez Zakłady Radiowe Unitra-Diora. Trakt powstał w ramach projektu „Diora-Tesla – polsko-czeska historia elektrotechniki”, którego ideą jest rozpowszechnianie wiedzy o niej w Dzierżoniowie i czeskim Lanškroun. Trasa startuje spod ratusza, gdzie wcześniej stanął odlew „Pioniera”, pierwszego polskiego radioodbiornika produkowanego w powojennej Polsce. Poza nim w centrum rozlokowano 10 innych odlewów odbiorników: Ewa (z 1969 r.), Promyk (1957 r.), DML-301 (1970 r.), Pionier U3 (1952 r.), Ramona (1961 r.), Rytm (1966 r.), Sonatina (1957 r.), Podhale (1957 r.), Polonez (1955 r.), Kos (1960 r.). Dzierżoniów znajduje się ponadto na Międzynarodowym Szlaku Świętego Wojciecha oraz na trasie Sowiogórskiej Drogi Św. Jakuba.

10. Miastami partnerskimi Dzierżoniowa są: Bischofsheim (Niemcy), Lanškroun (Czechy), Serock, Crewe and Nantwich (Wlk. Brytania), Kluczbork i Hajduszoboszlo (Węgry).

11. Z Dzierżoniowem związani są: aktor Zbigniew Cybulski, reżyser Sylwester Chęciński, aktor Piotr Ligienza, aktorka Katarzyna Glinka, aktor i reżyser Robert Wrzosek, prezenter telewizyjny i radiowy Jarosław Kuźniar, plastyk i bursztynnik Mariusz Drapikowski, pływak, olimpijczyk Paweł Juraszek, pływaczka Dominika Sztandera, piłkarz Paweł Sibik, kolarz Jacek Mickiewicz, trębacz jazzowy Tadeusz Nestorowicz, piosenkarka Monika Urlik.

12. Cykliczne imprezy organizowane w mieście to:

- Majówka,
- Trakt – Terenowy Rajd Amatorów Kolarstwa i Turystyki (maj),
- Dni Dzierżoniowa (maj),
- Dum Dum Day (maj),
- Poezja na murach (czerwiec),
- Jarmark Pszczelarski Miodobranie (sierpień),
- Festyn „Łączymy pokolenia” (wrzesień),
- Poetycka Stajnia (listopad).

Obiekty i obszary zabytkowe wpisane do rejestru zabytków

Na obszarze miasta znajduje się 68 pozycji wpisanych do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego.

Tab. nr 5: Wykaz obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków na obszarze miasta Dzierżoniów.

Lp.	Nr i data wpisu do rejestru zabytków	Obiekt	Data powstania	Adres
1.	A/4089/358 z dnia 25.11.1956 r.	historyczny układ urbanistyczny - ośrodek staromiejski miasta w granicach obwarowań miejskich w zewnętrznym obrysie murów średniowiecznych oraz obszar obserwacji archeologicznej dla średniowiecznego założenia miejskiego, w tym ochrony archeologicznej terenów dawnego zamku, budowli średniowiecznych, w tym murów miejskich z fosą	-	-
2.	A/4090/943/Wł z dnia 23.05.1983 r.	historyczny układ urbanistyczny - zespół urbanistyczny przedmieść oraz obszar obserwacji archeologicznej terenów historycznych przedmieść i starych szlaków	-	-
3.	A/4091/348 z dnia 22.11.1956 r.	mury miejskie	2 poł. XIII w., rozbud. 1 poł. XV w., 1633 r., rozbiórka wież 1764 r., 1859-1864 r., przebudowa l. 60. XIX w.-pocz. XX w., częściowa rozbiórka k. XIX w., remont 1963-1964 r.	-
4.	A/6064 z dnia 21.12.2017 r.	młyn "Hilbertmulhe" w zespole młyna, obecnie Młyn Dzierżoniów Sp. z o.o.	1868 r., 1934 r.	ul. Batalionów Chłopskich 11
5.	A/4105/1117 z dnia 06.07.1964 r.	kaplica grobowa rodziny Sadebeck na dawnym cmentarzu ewangelickim, obecnie w parku miejskim	1803 r.	ul. I. Daszyńskiego
6.	A/1934/922/Wł z dnia 03.04.1984 r.	Klasztor Augustianów, obecnie Stacja Opieki Caritas Archidiecezji Wrocławskiej	2 ćw. XIV w., modernizowany 1596 r., remont. 1711-1713 r., 1845 r., 1961 r.	ul. Garncarska 16
7.	A/4107/1623/Wł z dnia 5.05.1998 r.	budynek tkalni w zespole fabryki włókienniczej E.F.Heina, obecnie Gwarmet	1887-1889	ul. J. Kilińskiego 14
8.	A/4107/1623/Wł z dnia 5.05.1998 r.	budynek kotłowni w zespole fabryki włókienniczej E.F.Heina, obecnie Gwarmet	3/4 ćw. XIX w.	ul. J. Kilińskiego 14
9.	A/4107/1623/Wł z dnia 5.05.1998 r.	budynek produkcyjny w zespole fabryki włókienniczej E.F.Heina, obecnie Gwarmet	l. 20. XX w.	ul. J. Kilińskiego 14
10.	A/1736/1343 z dnia 13.08.1965 r.	kościół klasztorny Augustianów, obecnie rzymskokatolicki kościół pomocniczy pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny	2 ćw. XIV w., modernizowany 1596 r., remont. 1711-1713 r., 1845 r. i 1961 r.	ul. Klasztorna
11.	A/4108/1515/Wł z dnia 09.08.1996 r.	dom mieszkalny	1 poł. XVI w., XVII/XVIII w., 1 ćw. XIX w.	ul. Klasztorna 7
12.	A/4095/630/Wł z dnia 22.05.1976 r.	dom mieszkalny	XVII/XVIII w. (?), ok. 1860 r.	ul. Klasztorna 12
13.	A/4096/631/Wł z dn.22.05.1976 r.	dom mieszkalny	XVIII w.(?), ok. poł. XIX w.	ul. Kościelna 30
14.	A/4094/620/Wł z dnia 21.05.1976 r.	dom mieszkalny	XVIII w.(?), pocz. XX w.	ul. I. Krasickiego 21
15.	A/4106/1399/Wł z dnia 07.03.1994 r.	synagoga	1875 r.	ul. I. Krasickiego 28
16.	A/4109/1147/Wł z dnia 20.12.1985 r.	willa, obecnie Przedszkole Publiczne nr 2 Integracyjne	3 ćw. XIX w.	ul. Miernicza 2
17.	A/4110/1349 z dnia 13.08.1965 r.	dom mieszkalny	XVIII/XIX w.	ul. Przedmieście 27
18.	A/4111/646/Wł z dnia 20.12.1976 r.	ratusz, obecnie Urząd Miasta w Dzierżoniowie	1873-1875 r., przebud. 1934 r.	Rynek 1
19.	A/4092/650 z dnia 03.03.1960 r. oraz A/4111/646/Wł z dnia 20.12.1976 r.	wieża ratusza, obecnie Urząd Miasta w Dzierżoniowie	2 poł. XIII w., 1606 r., 1616-1617 r.	Rynek 1
20.	A/4112/1350 z dnia 13.08.1965 r.	dom mieszkalny, obecnie Urząd Miasta w Dzierżoniowie,	pocz. XVI w., przebud. 2 poł. XVIII w., k. XIX w.	Rynek 1

Lp.	Nr i data wpisu do rejestru zabytków	Obiekt	Data powstania	Adres
		Decyzją A/4112/1350 z dnia 13.08.1965 r. wpisano do rejestru zabytków dom o dawnym adresie Rynek 4.		
21.	A/4092/650 z dnia 03.03.1960 r.	Sukiennice, obecnie Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna w Dzierżoniowie	ok. poł. XVI w., przebud. XVIII w., 2 poł. XIX w., 1964-1967 r.	Rynek 2
22.	A/4113/1351 z dnia 13.08.1965 r.	dom mieszkalny, obecny budynek powstał z połączenia dwóch domów o dawnych numerach 5 i 6. Dawny dom nr 6 wpisany został do rejestru zabytków pod nr rej. A/4097/632/Wł z dnia 22.05.1976 r. Decyzją A/4097/632/Wł z dnia 22.05.1976 r. wpisano do rejestru zabytków domy o dawnych adresach pl. Wolności 6-9.	XVII w., ok. 1870 r., ok. 1970 r. połączenie dwóch sąsiednich kamienic.	Rynek 5
23.	A/4097/632/Wł z dnia 22.05.1976 r.	dom mieszkalny, obecny budynek powstał z połączenia dwóch domów o dawnych numerach 7 i 8. Decyzją A/4097/632/Wł z dnia 22.05.1976 r. wpisano do rejestru zabytków domy o dawnych adresach pl. Wolności 6-9.	XVII/XVIII w. (?), ok. 1880 r., k. XIX w., ok. 1970 r. połączenie dwóch sąsiednich kamienic.	Rynek 7
24.	A/4097/632/Wł z dnia 22.05.1976 r.	dom mieszkalny, obecny budynek powstał z połączenia dwóch domów o dawnych numerach 9 i 10/11. Decyzją A/4097/632/Wł z dnia 22.05.1976 r. wpisano do rejestru zabytków domy o dawnych adresach pl. Wolności 6-9.	ok. 1900 r., ok. 1920 r., ok. 1970 r. połączenie dwóch sąsiednich kamienic.	Rynek 9
25.	A/4098/633/Wł z dnia 22.05.1976 r.	dom mieszkalny, obecny budynek powstał z połączenia czterech domów o dawnych numerach 12, 13, 14 i 15. Decyzją A/4097/632/Wł z dnia 22.05.1976 r. wpisano do rejestru zabytków domy o dawnych adresach pl. Wolności 12/13.	XVIII/XIX w., k. XIX w., ok. 1900 r., ok. 1970 r. połączenie czterech sąsiednich kamienic.	Rynek 11
26.	A/4114/1352 z dnia 13.08.1965 r.	dom mieszkalny	ok. poł. XVIII w., 3 ćw. XIX w.	Rynek 17
27.	A/4099/634/Wł z dnia 22.05.1976 r.	dom mieszkalny	1907 r.	Rynek 18
28.	A/4099/634/Wł z dnia 22.05.1976 r.	dom mieszkalny	XVIII w., 4 ćw. XIX w., odbudowa ok. 2000 r.	Rynek 19
29.	A/4115/1193/Wł z dnia 03.07.1986 r.	dom mieszkalny	XVIII w., 4 ćw. XIX w., odbudowa ok. 2000 r.	Rynek 20
30.	A/4101/635/Wł z dnia 22.05.1976 r.	dom mieszkalny	k. XVI w., ok. poł. XVIII w., ok. poł. XIX w.	Rynek 21
31.	A/4133/1192/Wł z dnia 03.07.1986 r.	dom mieszkalny	k. XVIII w., ok. poł. XIX w.	Rynek 22
32.	A/4129/1353 z dnia 13.08.1965 r.	dom mieszkalny	k. XVIII w., XIX/XX w.	Rynek 23
33.	A/4129/1353 z dnia 13.08.1965 r.	dom mieszkalny	XVIII w., 1 poł. XIX w.	Rynek 24
34.	A/4116/1191/Wł z dnia 03.07.1986 r.	dom mieszkalny	XVI w. (?), pocz. XIX w., pocz. XX w.	Rynek 25
35.	A/4127/1190/Wł z dnia 03.07.1986 r.	dom mieszkalny	XVIII w., XIX/XX w.	Rynek 26
36.	A/4126/1188/Wł z dnia 03.07.1986 r.	dom mieszkalny, Urząd Powiatu (Kreisständehaus), obecnie Starostwo Powiatowe w Dzierżoniowie	po 1882 r., l. 20. XX w.	Rynek 27
37.	A/4100/636/Wł z dnia 22.05.1976 r.	dom mieszkalny	ok. poł. XVIII w., XIX/XX w.	Rynek 28

Lp.	Nr i data wpisu do rejestru zabytków	Obiekt	Data powstania	Adres
38.	A/4100/636/Wł z dnia 22.05.1976 r.	dom mieszkalny	XV/XVI w., 1 poł. XIX w., XIX/XX w.	Rynek 29
39.	A/4100/636/Wł z dnia 22.05.1976 r.	dom mieszkalny	XVI w., XVIII w., XIX/XX w.	Rynek 30
40.	A/4125/1189/Wł z dnia 03.07.1986 r.	dom mieszkalny	XVIII w., ok. 1905-1910 r.	Rynek 31
41.	A/4122/668/Wł z dnia 25.05.1977 r.	dom mieszkalny	k. XVII w., 4 ćw. XIX w.	Rynek 33
42.	A/4131/1355 z dnia 13.08.1965 r.	dom mieszkalny	XVIII w., ok. 1900 r., przebud. po 1980 r.	Rynek 34
43.	A/4122/668/Wł z dnia 25.05.1977 r.	dom mieszkalny	k. XVII w., ok. poł. XIX w., ok. 1930 r.	Rynek 35
44.	A/4122/668/Wł z dnia 25.05.1977 r.	hotel „Zum Schwarzen Adler”, obecnie dom mieszkalny	ok. 1780-1784 r., ok. poł. XIX w., l. 70. XIX w.	Rynek 36
45.	A/4103/638/Wł z dnia 22.05.1976 r.	dom mieszkalny	ok. 1910 r.	Rynek 37
46.	A/4102/639/Wł z dnia 25.05.1976 r.	dom mieszkalny	XVI w.(?), 1 poł. XVIII w., 1801-1802 r., pocz. XX w.	Rynek 39
47.	A/4123/1196/Wł z dnia 03.07.1986 r.	dom mieszkalny	1 poł. XVIII w., k. XIX w.	Rynek 51
48.	A/4124/1195/Wł z dnia 03.07.1986 r.	dom mieszkalny	1 poł. XVII w., k. XIX w.	Rynek 54
49.	A/4117/1194/Wł z dnia 03.07.1986 r.	dom mieszkalny	3 ćw. XIX w.	Rynek 55
50.	A/4121/1312/Wł z dnia 04.05.1990 r.	hotel "Kaiserhof", obecnie budynek nieużytkowany	1908 r., l. 20. XX w.	ul. H. Sienkiewicza 4
51.	A/4881 z dnia 27.01.2011 r.	parowozownia wachlarzowa	1900 r.	ul. H. Sienkiewicza 19
52.	A/4119/1428/Wł z dnia 09.03.1995 r.	willa	1894 r.	ul. Szkolna 14
53.	A/4093/654 z dnia 03.03.1960 r.	kościół ewangelicki, obecnie rzymskokatolicki kościół parafialny p.w. Maryi Matki Kościoła	1795-1798 r., remont ok. 1930 r. i 1976-1979 r.	ul. Świdnicka
54.	A/4134/1116 z dnia 06.07.1964 r.	kaplica (kościół cmentarny), obecnie rzymskokatolicki kościół pomocniczy p.w. Trójcy Świętej	2 ćw. XIV w.(?), 2 ćw. XV w., 1598-1606 r., 1851-1853 r., remont 1960 r.	ul. Świdnicka
55.	A/4128/1344 z dnia 13.08.1965 r.	dom mieszkalny	XVIII w., 2 poł. XIX w., pocz. XX w.	ul. Świdnicka 2
56.	A/6063 z dnia 5.12.2017 r.	willa	1875 r.	ul. Świdnicka 31
57.	739/A/06 z dnia 18.02.2006 r.	willa, obecnie Muzeum Miejskie Dzierżoniowa (willa w granicach murów obwodowych)	1897 r.	ul. Świdnicka 30
58.	A/4120/1315/Wł z dnia 27.02.1991 r.	willa	ok. 1870 r.	ul. Świdnicka 32
59.	A/4104/640/Wł z dnia 25.05.1976 r.	dom mieszkalny	ok. 1600 r., przebud. 2 poł. XVIII w., l. 80. XIX w.	ul. Ząbkowicka 2
60.	A/4104/640/Wł z dnia 25.05.1976 r.	dom mieszkalny	XVIII w., ok. poł. XIX w.	ul. Ząbkowicka 4
61.	A/4104/640/Wł z dnia 25.05.1976 r.	dom mieszkalny	k. XIX w.	ul. Ząbkowicka 6
62.	A/4104/640/Wł z dnia 25.05.1976 r.	dom mieszkalny	k. XIX w.	ul. Ząbkowicka 8
63.	A/4104/640/Wł z dnia 25.05.1976 r.	dom mieszkalny	XVIII w., pocz. XX w.	ul. Ząbkowicka 10
64.	A/4104/640/Wł z dnia 25.05.1976 r.	dom mieszkalny	XVIII w., k. XIX w.	ul. Ząbkowicka 12
65.	A/4104/640/Wł z dnia 25.05.1976 r.	dom mieszkalny	k. XIX w.	ul. Ząbkowicka 14
66.	A/4104/640/Wł z	dom mieszkalny	k. XIX w.	ul. Ząbkowicka 16

Lp.	Nr i data wpisu do rejestru zabytków	Obiekt	Data powstania	Adres
	dnia 25.05.1976 r.			
67.	A/4104/640/Wł z dnia 25.05.1976 r.	dom mieszkalny	k. XIX w.	ul. Ząbkowicka 18
68.	A/4118/1233/Wł z dnia 07.12.1987 r.	sąd, obecnie Komenda Powiatowa Policji i areszt w Dzierżoniowie	1900-1903 r.	ul. Ząbkowicka 57

Obiekty i obszary zabytkowe ujęte w wykazie wojewódzkiej ewidencji zabytków, wskazane do ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Tab. nr 6: Obiekty i obszary zabytkowe ujęte w wykazie wojewódzkiej ewidencji zabytków, wskazane do ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Lp.	Nazwa obiektu i funkcja	Adres	Czas powstania
1.	historyczny układ przestrzenny zabudowy przy ul. Świdnickiej	ul. Świdnicka	-
2.	historyczny układ przestrzenny zabudowy przy ul. Ząbkowickiej oraz obszar obserwacji archeologicznej dla zespołu klasztorowego Bożogrobców, ul. Ząbkowicka	ul. Ząbkowicka	-
3.	historyczny układ urbanistyczny Dolnego Dzierżoniowa, ul. Nowowiejska i Brzegowa oraz obszar obserwacji archeologicznej dla średniowiecznego założenia przedlokacyjnego	Dolny Dzierżonów, ul. Nowowiejska i Brzegowa	-
4.	planty	-	l. 60. XIX w. - pocz. XX w.
5.	dom mieszkalny	ul. A. Asnyka 1	XIX/XX w.
6.	cmentarz ewangelicki, ruina kaplicy, ogrodzenie	ul. Armii Krajowej	zał. 1872 r., powiększony 1901 r., 1928 r.; ruina kaplicy: 1927 r.
7.	dom mieszkalny	ul. Batalionów Chłopskich 3	ok. 1910 r.
8.	dom mieszkalny, brama wjazdowa	ul. Batalionów Chłopskich 7	1899 r.
9.	budynek dyrekcji w zespole młyna zbożowego, obecnie Młyn Dzierżonów Sp. z o.o.	ul. Batalionów Chłopskich 11	1899 r.
10.	budynek administracyjny w zespole młyna, obecnie Młyn Dzierżonów Sp. z o.o.	ul. Batalionów Chłopskich 11	1868 r.
11.	budynek administracyjny z portiernią w zespole młyna, obecnie Młyn Dzierżonów Sp. z o.o.	ul. Batalionów Chłopskich 11	1934 r.
12.	budynek pakowni w zespole młyna, obecnie Młyn Dzierżonów Sp. z o.o.	ul. Batalionów Chłopskich 11	1916 r.
13.	budynek czyszczarni w zespole młyna, obecnie Młyn Dzierżonów Sp. z o.o.	ul. Batalionów Chłopskich 11	1868 r., 1935 r.
14.	magazyn I (tzw. „skośny”) w zespole młyna, obecnie Młyn Dzierżonów Sp. z o.o.	ul. Batalionów Chłopskich 11	ok. 1920 r.
15.	magazyn II (tzw. „stary”) w zespole młyna, obecnie Młyn Dzierżonów Sp. z o.o.	ul. Batalionów Chłopskich 11	1916 r.
16.	silosy z wieżą operat w zespole młyna, obecnie Młyn Dzierżonów Sp. z o.o.	ul. Batalionów Chłopskich 11	1931 r.
17.	budynek stajni w zespole młyna, obecnie Młyn Dzierżonów Sp. z o.o.	ul. Batalionów Chłopskich 11	1868 r.

Lp.	Nazwa obiektu i funkcja	Adres	Czas powstania
18.	zespół młyna (nowy adres budynku: ul. S. Żeromskiego 21), budynek laboratorium w zespole młyna, obecnie EcoPro Ochrona Środowiska, Budownictwo Wodne	ul. S. Żeromskiego 21, ul. Batalionów Chłopskich 11	1934 r., 2011 r.
19.	budynek administracyjny w zespole fabryki włókienniczej Franza Rosenberga; po 1945 r. zakładów Silesiana, obecnie budynek usługowy	ul. Batalionów Chłopskich 19	ok. 1900 r.
20.	budynek magazynu bawełny w zespole fabryki włókienniczej Franza Rosenberga; po 1945 r. zakładów Silesiana, obecnie warsztat,	ul. Batalionów Chłopskich 19	1896-1898 r.
21.	willa, obecnie Przedszkole Publiczne nr 1	ul. Batalionów Chłopskich 20	ok. 1910 r.
22.	dom mieszkalny	ul. Batalionów Chłopskich 22	ok. 1910 r.
23.	cmentarz żydowski, ogrodzenie z bramą	ul. Bielawska 18	zał. 1826 r., powiększony 1843 r. i 1851 r.
24.	stróżówka na cmentarzu żydowskim	ul. Bielawska 18	ok. 1850 r.
25.	wieża ciśnień	ul. Bielawska	1884 r.
26.	dom mieszkalny	ul. Bohaterów Getta 2	ok. poł. XVIII w., 4 ćw. XIX w., l. 20. XX w.
27.	dom mieszkalny	ul. Bohaterów Getta 4	4 ćw. XIX w.
28.	dom mieszkalny	ul. Bohaterów Getta 6	XVI/XVII w.(?), ok. poł. XIX w., l. 20. XX w.
29.	dom mieszkalny	ul. Bohaterów Getta 7	ok. poł. XIX w.
30.	dom mieszkalny	ul. Bohaterów Getta 8	4 ćw. XIX w.
31.	budynek mieszkalno-gospodarczy wraz z murem i kutą bramą	ul. Bohaterów Getta 9	3 ćw. XIX w.
32.	dom mieszkalny	ul. Bohaterów Getta 12	k. XIX w.
33.	dom mieszkalny	ul. Bohaterów Getta 14	k. XIX w.
34.	dom mieszkalny	ul. Bohaterów Getta 16	k. XIX w.
35.	dom mieszkalny	ul. Bohaterów Getta 18	k. XIX w.
36.	dom mieszkalny	ul. Bohaterów Getta 20	k. XIX w.
37.	budynek produkcyjny w zespole fabryki włókienniczej A. Fleichera, po 1945 r. zakładów Silesiana	ul. Brzegowa 17-19	k. XIX w.
38.	hale produkcyjne w zespole fabryki włókienniczej A. Fleichera; po 1945 r. zakładów Silesiana, obecnie budynek usługowy	ul. Brzegowa 17-19	k. XIX w.
39.	przędzalnia w zespole fabryki włókienniczej A. Fleichera, po 1945 r. zakładów Silesiana, obecnie budynek usługowy	ul. Brzegowa 17-19	l. 20. XX w.
40.	dom mieszkalny	ul. Brzegowa 23	pocz. XX w.
41.	dom mieszkalny	ul. Brzegowa 33	ok. 1860 r.
42.	dom mieszkalny	ul. Brzegowa 47	4 ćw. XIX w.
43.	dom mieszkalny	ul. Brzegowa 56	3 ćw. XIX w.
44.	dom mieszkalny	ul. Brzegowa 59	1 poł. XIX w.
45.	dom mieszkalny	ul. Brzegowa 73	4 ćw. XIX w.
46.	dom mieszkalny	ul. Brzegowa 85	4 ćw. XIX w.
47.	dom mieszkalny	ul. Brzegowa 89	ok. poł. XIX w.
48.	dom mieszkalny	ul. Brzegowa 101	1 poł. XIX w.

Lp.	Nazwa obiektu i funkcja	Adres	Czas powstania
49.	dom mieszkalny	ul. Brzegowa 109	ok. poł. XIX w.
50.	dom mieszkalny	ul. Brzegowa 113	ok. 1920 r.
51.	dom mieszkalny	ul. Brzegowa 135	4 ćw. XIX w.
52.	dom mieszkalny	ul. Brzegowa 141	1 poł. XIX w.
53.	obora	ul. Brzegowa 151	k. XIX w.
54.	obora, obecnie magazyn	ul. Brzegowa 151	1 poł. XIX w., XX w.
55.	stodoła,	ul. Brzegowa 151	k. XIX w.
56.	młyn z domem mieszkalnym	ul. Brzegowa 153	1933 r.
57.	budynek inwentarsko-gospodarczy, obecnie mieszkalno-gospodarczy, w zespole młyna,	ul. Brzegowa 153	1855 r.
58.	budynek gospodarczy, obecnie mieszkalno-gospodarczy, w zespole młyna	ul. Brzegowa 153	XIX/XX w.
59.	dom mieszkalny	ul. Ciasna 3	3 ćw. XIX w.
60.	Szpital zakonu joannitów (Johanniter Krankenhaus), obecnie Szpital Powiatowy	ul. Cicha 1	1855 r.
61.	budynek administracyjny w zespole mleczarni („Central Molkerei G.m.b.H”), obecnie budynek usługowy,	ul. Cicha 4	1905 r.
62.	budynek administracyjno-produkcyjny w zespole mleczarni, („Central Molkerei G.m.b.H”), obecnie budynek usługowy	ul. Cicha 4a	1905 r.
63.	dom mieszkalny	ul. I. Daszyńskiego 8	ok. 1905 r.
64.	dom mieszkalny	ul. I. Daszyńskiego 10	ok. 1903 r.
65.	dom mieszkalny	ul. I. Daszyńskiego 12	ok. 1900 r.
66.	dom mieszkalny	ul. I. Daszyńskiego 14	pocz. XX w.
67.	dom mieszkalny	ul. I. Daszyńskiego 16	ok. 1900 r.
68.	siedziba "Klubu Narciarskiego Wielka Sowa" ("Skiklub Hohe Eule"), obecnie dom mieszkalny	ul. I. Daszyńskiego 18	ok. 1900 r.
69.	siedziba stowarzyszeń ewangelickich, obecnie kaplica i siedziba filiału parafii ewangelicko-augsburskiej Świętej Trójcy w Świdnicy	ul. I. Daszyńskiego 20	ok. 1920 r.
70.	siedziba stowarzyszeń ewangelickich, obecnie dom mieszkalny	ul. I. Daszyńskiego 22	ok. 1920 r.
71.	dom mieszkalny	ul. Długa 2	3/4 ćw. XIX w.
72.	kamienica mieszkalna	Ul. Długa3	l. 20. XX
73.	szkoła ewangelicka (Evangelische Schule I), obecnie II Liceum Ogólnokształcące im. Jana Pawła II	ul. Garncarska 1	1894-1895 r.
74.	dom mieszkalny	ul. Garncarska 2	3 ćw. XIX w.
75.	dom mieszkalny, obecnie Zespół Prywatnych Szkół	ul. Garncarska 3	l. 80.-90. XIX w., XX w.
76.	dom mieszkalny	ul. Garncarska 9	3 ćw. XIX w.
77.	dom mieszkalny z relikami murów miejskich	ul. Garncarska 11	3 ćw. XIX w.
78.	dom mieszkalny	ul. Garncarska 12	ok. 1910 r.
79.	dom mieszkalny	ul. J. Kilińskiego 2	4 ćw. XIX w.
80.	oficyna	ul. J. Kilińskiego 2	l. 20. XX w.

Lp.	Nazwa obiektu i funkcja	Adres	Czas powstania
81.	dom mieszkalny	ul. J. Kilińskiego 7	k. XIX w.
82.	dom mieszkalny, obecnie hotel „Dama Pik”	ul. J. Kilińskiego 10	I. 80. XIX w., XX w.
83.	dom mieszkalny	ul. J. Kilińskiego 11	3. ćw. XIX w.
84.	budynek dawnego dworca Dzierżoniów Śląski -Dworzec Mały, obecnie dom mieszkalny	ul. J. Kilińskiego 12	1900 r.
85.	parowozownia wachlarzowa stacji kolejowej Dzierżoniów Dworzec Mały, obecnie warsztat,	ul. J. Kilińskiego 12a	1900 r.
86.	przejście podziemne pod linią kolejową w ramach stacji Dzierżoniów Dworzec Mały	ul. J. Kilińskiego	1900 r.
87.	dom mieszkalny	ul. J. Kilińskiego 14a	3/4 ćw. XIX w.
88.	elektrownia, obecnie część budynku mieszkalna	ul. J. Kilińskiego 16	pocz. XX w.
89.	budynek administracyjny w zespole gazowni wraz z ogrodzeniem	ul. J. Kilińskiego 18	I. 20. XX w.
90.	budynek magazynu w zespole gazowni	ul. J. Kilińskiego 18	I. 20. XX w.
91.	budynek biurowo-warsztatowy w zespole gazowni	ul. J. Kilińskiego 18	I. 20. XX w.
92.	willa	ul. J. Kilińskiego 19	1905 r.
93.	dom mieszkalny	ul. J. Kilińskiego 21, 21a	XIX/XX w.
94.	dom mieszkalny	ul. J. Kilińskiego 23	XIX/XX w.
95.	Browar "Sonntag & Bongoll", ogrodzenie, obecnie Wodociągi i Kanalizacja Sp. z o.o.	ul. J. Kilińskiego 25	1900 r., ok. 1925-1930 r.
96.	budynek przemysłowy w browarze "Sonntag & Bongoll", obecnie budynek mieszkalny	ul. J. Kilińskiego 27	ok. 1925-1930 r.
97.	budynek gospodarczy w browarze "Sonntag & Bongoll", obecnie budynek usługowy	ul. J. Kilińskiego 27a	ok. 1910 r.
98.	willa właściciela browaru "Sonntag & Bongoll", obecnie dom mieszkalny	ul. J. Kilińskiego 29	ok. 1900 r.
99.	dom mieszkalny	ul. J. Kilińskiego 39	I. 20. XX w.
100.	dom mieszkalny	ul. Klasztorna 1	XVIII w., 2 poł. XIX w.
101.	dom mieszkalny	ul. Klasztorna 3	XVIII w., I. 90. XIX w.
102.	dom mieszkalny	ul. Klasztorna 5	k. XIX w.
103.	dom mieszkalny	ul. Klasztorna 6	I. 70. XIX w., przebud. ok. 1930 r.
104.	dom mieszkalny	ul. Klasztorna 8	ok. 1907 r.
105.	dom mieszkalny	ul. Klasztorna 10	XVIII w., k. XIX w.
106.	dom mieszkalny	ul. Klasztorna 14	4 ćw. XIX w.
107.	dom mieszkalny	ul. Kolejowa 3 i 5	ok. 1920 r.
108.	dom mieszkalny	ul. Kolejowa 7 i 9	ok. 1920 r.
109.	Szkoła rolniczo-przemysłowa (Landwirtschafts-und Gewerbe-Schule), obecnie Zespół Szkół nr 1 w Dzierżoniowie	Plac Konstytucji 3 Maja 5	1927-1929 r.
110.	dom mieszkalny	ul. M. Kopernika 1, także adres: ul. Batalionów Chłopskich 14	ok. 1930 r.
111.	willa	ul. M. Kopernika 5	ok. 1930 r.
112.	dom mieszkalny	ul. M. Kopernika 11	XIX/XX w.

Lp.	Nazwa obiektu i funkcja	Adres	Czas powstania
113.	rzymskokatolicki kościół parafialny p.w. św. Jerzego		ok. 1220-1240 r., XIV w., ok. 1500 r., 1555-1556 r., l. 80. XVI w., XIX w., pocz. XX w.
114.	dom mieszkalny	ul. Kościelna 2	XVIII w.(?), pocz. XIX w., l. 20.lub 30. XX w.
115.	dom mieszkalny	ul. Kościelna 4	XIX/XX w.
116.	dom mieszkalny	ul. Kościelna 6	XVIII w.(?), XIX/XX w.
117.	dom mieszkalny	ul. Kościelna 9	4 ćw. XIX w.
118.	dom mieszkalny	ul. Kościelna 11	XVIII w.(?), k. XIX w., pocz. XX w.
119.	dom mieszkalny	ul. Kościelna 13	k. XIX w., pocz. XX w.
120.	dom mieszkalny	ul. Kościelna 15	k. XIX w.
121.	dom mieszkalny, obecnie restauracja,	ul. Kościelna 16	XVIII w.(?), 3 ćw. XIX w., pocz. XX w.
122.	dom mieszkalny	ul. Kościelna 17	k. XIX w.
123.	dom mieszkalny	ul. Kościelna 18	XIX/XX w.
124.	dom mieszkalny	ul. Kościelna 19	4 ćw. XIX w.
125.	dom mieszkalny z relikami murów obronnych	ul. Kościelna 21, 21a	XV w., 60 XIX w., pocz. XX w.
126.	dom mieszkalny, (obecnie zachowany do poziomu parteru)	ul. Kościelna 22	XVIII w.(?), 1 ćw. XIX w.
127.	dom mieszkalny	ul. Kościelna 24	XVIII w.(?), XIX/XX w.
128.	dom mieszkalny	ul. Kościelna 26	XVIII w.(?), 1 poł. XIX w., XIX/XX w.
129.	dom mieszkalny	ul. Kościelna 32	4 ćw. XIX w.
130.	dom mieszkalny, obecnie Szkoła Podstawowa nr 9	ul. Kościelna 34	4 ćw. XIX w.
131.	dom mieszkalny	ul. T. Kościuszki 2	ok. 1910 r.
132.	dom mieszkalny	ul. T. Kościuszki 5	XIX/XX w.
133.	dom mieszkalny	ul. T. Kościuszki 7	XIX/XX w.
134.	dom mieszkalny, willa	ul. T. Kościuszki 9	ok. 1920 r.
135.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 2	XVIII w.(?), 2 poł. XIX w.
136.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 4	2 poł. XIX w.
137.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 6	XIX/XX w.
138.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 8	ok. poł. XIX w.
139.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 9	k. XIX w.
140.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 10	XIX/XX w.
141.	restauracja „Zum Deutscher Keiser” (Pod Niemieckim Cesarzem), obecnie dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 11	l. 80. XIX w., pocz. XX w.
142.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 12	ok. poł. XIX w.
143.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 14	3 ćw. XIX w.
144.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 15	k. XIX w.

Lp.	Nazwa obiektu i funkcja	Adres	Czas powstania
145.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 16	XIX/XX w.
146.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 17	XVIII w.(?), l. 90. XIX w.
147.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 18	XVIII w.(?), k. XIX w.
148.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 19	1870 r.
149.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 20	ok. poł. XIX w., pocz. XX w.
150.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 22	XVIII w.(?), 2 poł. XIX w.
151.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 23	XV w.(?) – piwnica, ok. 1905 r.
152.	willa „Martha`s Freude”, obecnie Dzienny Dom Pomocy Społecznej	ul. I. Krasickiego 25	ok. 1900 r.
153.	udom mieszkalny	l. I. Krasickiego 29	1907 r.
154.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 30	ok. poł. XIX w.
155.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 31	ok. 1906 r.
156.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 32	ok. poł. XIX w.
157.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 33	1905 r.
158.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 35	ok. 1906 r.
159.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 37	1 poł. XIX w.
160.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 39	ok. 1910 r.
161.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 41	ok. 1910 r.
162.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 42	1889 r.
163.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 43	ok. 1910 r.
164.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 44	1824 r.
165.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 45	l poł. XIX w.
166.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 47	1906 r.
167.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 48	l. 70.-80. XIX w.
168.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 50	2 poł. XIX w., ok. 1910-20 r.
169.	magazyn	ul. I. Krasickiego 51	k. XIX w.
170.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 59	3 ćw. XIX w.
171.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 61	ok. 1900-1910 r.
172.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 63	ok. 1825 r., ok. poł. XIX w.
173.	budynek mieszkalno-usługowy	ul. I. Krasickiego 65	2 poł. XIX w.
174.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 67	3 ćw. XIX w.
175.	dom mieszkalny	ul. I. Krasickiego 69	2 poł. XIX w., l. 20. XX w.
176.	dom mieszkalny	ul. 11 Listopada 1	ok. 1920 r.
177.	cmentarz, tzw. "cmentarz Bergmanna", obecnie park	ul. A. Mickiewicza	cmentarz zał. 1845 r., czynny do 1914 r., zlikwidowany i przekształcony w park po 1945 r.

Lp.	Nazwa obiektu i funkcja	Adres	Czas powstania
178.	willa z ogrodem, ogrodzenie i altana, obecnie Zespół Szkół nr 2 w Dzierżoniowie	ul. A. Mickiewicza 1	I. 20./30. XX w.
179.	willa z ogrodem, ogrodzenie	ul. A. Mickiewicza 3	1897-1898 r.
180.	Bank Rzeszy (Reichsbank), obecnie Bank Zachodni WBK SA.	ul. A. Mickiewicza 4	1900 r.
181.	willa z ogrodem, ogrodzenie	ul. A. Mickiewicza 6	pocz. XX w.
182.	oficyna	ul. A. Mickiewicza 6a	pocz. XX w.
183.	szkoła średnia dla dziewcząt (Höhere Mädchenschule) z ogrodem, ogrodzenie, obecnie Zespół Szkół nr 1 w Dzierżoniowie	ul. A. Mickiewicza 8	1905 r.
184.	dom mieszkalny z ogrodem, ogrodzenie	ul. A. Mickiewicza 10	1902 r.
185.	dom mieszkalny z ogrodem, ogrodzenie	ul. A. Mickiewicza 12	ok. 1900 r.
186.	dom mieszkalny z ogrodem, ogrodzenie, obecnie Niepubliczne Przedszkole Promujące Zdrowie "Szóstka" w Dzierżoniowie,	ul. A. Mickiewicza 14	1901 r.
187.	willa z ogrodem, ogrodzenie	ul. A. Mickiewicza 16	pocz. XX w.
188.	dom mieszkalny	ul. A. Mickiewicza 18-20	1905 r.
189.	plebania rzymskokatolickiego kościoła parafialnego p.w. św. Jerzego	ul. Miodowa 3	1715-1720 r., k. XVIII w., 2 poł. XIX w., I. 20. XX w.
190.	dom mieszkalny	ul. Miodowa 10	pocz. XX w.
191.	dom mieszkalny	ul. Miodowa 12	4 ćw. XIX w.
192.	dom mieszkalny	ul. Miodowa 16	3/4 ćw. XIX w.
193.	dom mieszkalny	ul. Miodowa 18	4 ćw. XIX w.
194.	dom mieszkalny	ul. Miodowa 20	4 ćw. XIX w.
195.	dom mieszkalny	ul. Miodowa 21	pocz. XX w.
196.	szpital i dom dla ubogich (Armen-und Krankenhaus), obecnie dom mieszkalny, Budynek narożny - południowe skrzydło budynku (północne skrzydło budynku - adres: ul. Poprzeczna 20)	ul. Miodowa 23	1823 r. (1825 r.?), k. XIX w.
197.	dom mieszkalny	ul. Mostowa 5	2 poł. XIX w.
198.	dom mieszkalny	ul. Mostowa 7	2 poł. XIX w.
199.	dom mieszkalny	ul. Mostowa 8	k. XIX w.
200.	dom mieszkalny	ul. Mostowa 9	k. XIX w.
201.	dom mieszkalny	ul. Nowowiejska 6	2 poł. XIX w.
202.	dom mieszkalny	ul. Nowowiejska 7	3 ćw. XIX w.
203.	dom mieszkalny	ul. Nowowiejska 11	I. 70.-80. XIX w.
204.	dom mieszkalny	ul. Nowowiejska 14	3 ćw. XIX w.
205.	dom mieszkalny	ul. Nowowiejska 20	1813 r., pocz. XX w.
206.	dom mieszkalny	ul. Nowowiejska 44	1803 r., pocz. XX w.
207.	dom mieszkalny	ul. Nowowiejska 52	XVIII/XIX w., pocz. XX w.
208.	dom mieszkalny	ul. Nowowiejska 62	1905 r.
209.	dom mieszkalny	ul. Nowowiejska 63a	3/4 ćw. XIX w.
210.	dom mieszkalny	ul. Nowowiejska 66	1817 r.

Lp.	Nazwa obiektu i funkcja	Adres	Czas powstania
211.	katolicka ochronka dla dzieci (Katholische Kinder-Gewahr), obecnie dom mieszkalny	ul. Nowowiejska 69	pocz. XIX w.
212.	dom mieszkalny	ul. Nowowiejska 72	pocz. XIX w.
213.	ewangelicki dom parafialny (Evangelische Kirchengemeinde), obecnie Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Dzierżoniowie	ul. Nowowiejska 73	l. 20. XX w.
214.	rzymskokatolicki kościół parafialny p.w. Chrystusa Króla	ul. Nowowiejska 74	1927 r.
215.	budynek rzymskokatolickiej parafii p.w. Chrystusa Króla, obecnie Filia Domu Dziecka im. J. Korczaka w Pieszycach	ul. Nowowiejska 74	l. 20. XX w.
216.	dom mieszkalny	ul. Nowowiejska 75	1 poł. XIX w.
217.	dom mieszkalny	ul. Nowowiejska 79	2/3 ćw. XIX w.
218.	dom mieszkalny	ul. Nowowiejska 87	ok. 1910 r.
219.	szkoła, obecnie Centrum Środowiskowego Domu Samopomocy oraz Centrum Aktywności Społecznej	ul. Nowowiejska 88	ok. 1910 r.
220.	dom mieszkalny	ul. Nowowiejska 90	1863 r.
221.	dom mieszkalny	ul. Nowowiejska 95	3 ćw. XIX w.
222.	dom mieszkalny	ul. Nowowiejska 110	ok. poł. XIX w.
223.	dom mieszkalno-gospodarczy	ul. Nowowiejska 110	3 ćw. XIX w.
224.	stodoła	ul. Nowowiejska 110	3 ćw. XIX w.
225.	dom mieszkalny	ul. Nowowiejska 112	1824 r.
226.	dom mieszkalny	ul. Nowowiejska 128	1838 r.
227.	dom mieszkalno-gospodarczy	ul. Nowowiejska 128	1 poł. XIX w., pocz. XX w.
228.	stodoła	ul. Nowowiejska 128	, 3 ćw. XIX w.
229.	dom mieszkalny	ul. Nowowiejska 132	1849 r.
230.	dom mieszkalno-gospodarczy	ul. Nowowiejska 132	1 poł. XIX w.
231.	dom mieszkalny	ul. Nowowiejska 160	1 poł. XIX w.
232.	dom mieszkalny	ul. Ogrodowa 1	3/4 ćw. XIX w.
233.	dom mieszkalny	ul. Ogrodowa 3	k. XIX w.
234.	dom mieszkalny	ul. Ogrodowa 4	ok. 1900 r.
235.	dom mieszkalny	ul. Ogrodowa 5	k. XIX w.
236.	dom mieszkalny	ul. Osadnicza 2	ok. 1920 r.
237.	dom mieszkalny	ul. Osadnicza 3	ok. 1920 r.
238.	dom mieszkalny	ul. Osadnicza 4	ok. 1920 r.
239.	dom mieszkalny	ul. Osadnicza 5	ok. 1920 r.
240.	dom mieszkalny	ul. Osadnicza 6	l. 20. XX w.
241.	karczma strzelecka ("Gasthaus Schützenhaus"), obecnie budynek usługowy	ul. Piastowska 7	ok. 1820 r., XX w.
242.	dom mieszkalny	ul. Piękna 3	pocz. XX w.
243.	dom mieszkalny	ul. Piękna 5	ok. 1910 r.
244.	dom mieszkalny	ul. Piękna 7	ok. 1910 r.
245.	dom mieszkalny	ul. marsz. J. Piłsudskiego 6	pocz. XX w.

Lp.	Nazwa obiektu i funkcja	Adres	Czas powstania
246.	dom mieszkalny	ul. marsz. J. Piłsudskiego 8	1903 r.
247.	Królewska Szkoła Realna I Stopnia (Königliche Realschule Erster Ordnung, Realgymnasium König Wilhelmschule), obecnie Zespół Szkół Ogólnokształcących w Dzierżonowie	ul. marsz. J. Piłsudskiego 10	1867-1868 r., 1904 r., l. 30. XX w.
248.	sala gimnastyczna przy Królewskiej Szkole Realnej I Stopnia (Königliche Realschule Erster Ordnung, Realgymnasium König Wilhelmschule), obecnie w Zespole Szkół Ogólnokształcących w Dzierżonowie	ul. marsz. J. Piłsudskiego 10	1877 r.
249.	dom mieszkalny	ul. marsz. J. Piłsudskiego 14	k. XIX w.
250.	dom mieszkalny	ul. marsz. J. Piłsudskiego 15	ok. 1910 r.
251.	dom mieszkalny	ul. marsz. J. Piłsudskiego 22	ok. 1920 r.
252.	szkoła, obecnie Zespół Szkół nr 2 w Dzierżonowie	ul. marsz. J. Piłsudskiego 24	1899 r.
253.	dom mieszkalny	ul. Pocztowa 1	ok. 1890 r. (po 1886 r.)
254.	dom mieszkalny	ul. Pocztowa 2	1898 r.
255.	poczta	ul. Pocztowa 3	1886-1887 r., 1906 r., ok. 1930 r.
256.	dom mieszkalny	ul. Pocztowa 5	k. XIX w.
257.	dom mieszkalny	ul. Pocztowa 6	ok. 1860 r.
258.	dom mieszkalny	ul. Pocztowa 7	k. XIX w.
259.	dom mieszkalny	ul. Pocztowa 8	ok. 1890 r.
260.	dom mieszkalny	ul. Pocztowa 9	3/4 ćw. XIX w.
261.	dom mieszkalny	ul. Pocztowa 10	k. XIX w.
262.	dom mieszkalny	ul. Pocztowa 11	k. XIX w.
263.	dom mieszkalny	ul. Pocztowa 12, 12a	k. XIX w.
264.	dom mieszkalny	ul. Pocztowa 13	k. XIX w.
265.	willa z parkiem, ogrodzenie, obecnie Urząd Skarbowy w Dzierżonowie	ul. Pocztowa 14	ok. 1875 r., po 1934 r.
266.	oficyna	ul. Pocztowa 14a	ok. 1875 r.
267.	budynek dawnego kina "Piast"	ul. Pocztowa 18	1921 r.
268.	wieża ciśnień	ul. Pocztowa	1934-1935 r.
269.	dom mieszkalny	ul. Podwalna 4	l. 20. XX w.
270.	dom mieszkalny	ul. Poprzeczna 18	pocz. XX w.
271.	szpital i dom dla ubogich (Armen-und Krankenhaus), obecnie dom mieszkalny	ul. Poprzeczna 20	1823 r. (1825 r.?), k. XIX w.
272.	budynek mieszkalno-usługowy	ul. Prochowa 1	2 poł. XVIII w., ok. 1890 r., k. XIX w., pocz. XX w.
273.	dom mieszkalny	ul. Prochowa 2	ok. poł. XIX w., k. XIX w.
274.	dom mieszkalny	ul. Prochowa 4	2 poł. XIX w.
275.	dom mieszkalny	ul. Przedmieście 1	4 ćw. XIX w.
276.	dom mieszkalny	ul. Przedmieście 10	k. XIX w.
277.	dom mieszkalny, z relikami murów miejskich (?)	ul. Przedmieście 17	k. XIX w.,

Lp.	Nazwa obiektu i funkcja	Adres	Czas powstania
278.	dom mieszkalny	ul. Przedmieście 21	I. 80-90. XIX w.
279.	dom mieszkalny, z relikdami murów miejskich	ul. Przedmieście 29	3 ćw. XIX w.,
280.	ewangelicka szkoła podstawowa, obecnie Prokuratura Rejonowa w Dzierżonowie	ul. Rolna 1	ok. 1930 r.
281.	dom mieszkalny	ul. Rolna 2	2 poł. XVIII w., ok. 1905 r.
282.	dom mieszkalny	ul. Rolna 8	ok. 1880 r.
283.	dom mieszkalny	Rynek 38	XVIII w.(?), I. 70. XIX w.
284.	dom mieszkalny	Rynek 52	pocz. XX w.
285.	dom mieszkalny	Rynek 53	XIX/XX w.
286.	dom mieszkalny	ul. Rzeźnicza 1	ok. 1880 r.
287.	dom mieszkalny	ul. H. Sienkiewicza 2	1905-1907 r.
288.	dom mieszkalny	ul. H. Sienkiewicza 3	1904 r.
289.	dom mieszkalny	ul. H. Sienkiewicza 6	k. XIX w.
290.	dom mieszkalny	ul. H. Sienkiewicza 7	ok. 1910 r.
291.	dom mieszkalny	ul. H. Sienkiewicza 9	ok. 1910 r.
292.	willa, obecnie Społeczne Ognisko Muzyczne oraz Państwowa Szkoła Muzyczna I Stopnia w Dzierżonowie	ul. H. Sienkiewicza 11	ok. 1908 r.
293.	Łaźnia Miejska, obecnie kryta pływalnia OSiR w Dzierżonowie	ul. H. Sienkiewicza 13	1927 r.
294.	willa z ogrodem, ogrodzenie, obecnie restauracja "Villa Bergera"	ul. H. Sienkiewicza 15	1906-1908 r.
295.	oficyna	ul. H. Sienkiewicza 15a	ok. 1910 r.
296.	dom mieszkalny	ul. H. Sienkiewicza 16	ok. 1920 r.
297.	budynek mieszkalny w zespole dworca kolejowego	ul. H. Sienkiewicza 17	XIX/XX w.
298.	dworzec kolejowy	ul. H. Sienkiewicza 18	1855 r., pocz. XX w.
299.	wiaty peronowe	ul. H. Sienkiewicza 18	pocz. XX w.
300.	parowozownia, następnie warsztaty i magazyny, obecnie siedziba Sowiogórskiego Muzeum Techniki	ul. H. Sienkiewicza 19	1858 r., ok. 1900 r.
301.	wyciągarka typu bramnego	ul. H. Sienkiewicza 19	1902 r.
302.	obrotnica	ul. H. Sienkiewicza 19	1900 r.
303.	most	ul. Sienkiewicza	1903 r.
304.	dom mieszkalny	ul. J. Słowackiego 2	k. XIX w.
305.	dom mieszkalny,	ul. Słowiańska 1	k. XIX w.
306.	dom mieszkalny	ul. Słowiańska 2	k. XIX w.
307.	Szpital "St. Joseph Krankenhaus", ogrodzenie, obecnie Zakład Opiekuńczo-Lecznicy Sióstr Św. Elżbiety	ul. Słowiańska 3	1913 r.
308.	dom mieszkalny	ul. Słowiańska 5	k. XIX w.
309.	<i>Etablissement "Louisenbad"</i> (" <i>Zdrój Luizy</i> "), obecnie Zespół Szkół nr 3 w Dzierżonowie	ul. Słowiańska 6	1881 r.
310.	dom mieszkalny	ul. Słowiańska 32	1880 r.

Lp.	Nazwa obiektu i funkcja	Adres	Czas powstania
311.	ochronka dla dzieci katolickich (<i>Katholisches Waisenhaus; „Rummler-Beiler-Stiftung”</i>), obecnie dom zakonny Zgromadzenia Córek Maryi Wspomożycielki Wiernych (Siostr Salezjanek) oraz Niepubliczne Przedszkole Sióstr Salezjanek	ul. Spacerowa 2	1909 r.
312.	dom mieszkalny	ul. Spacerowa 7	3/4 ćw. XIX w.
313.	dom mieszkalny	ul. Spacerowa 13	3/4 ćw. XIX w.
314.	dom mieszkalny	ul. Spacerowa 15	XVIII w.(?), pocz. XX w.
315.	dom mieszkalny	ul. Spacerowa 17	XVIII w.(?), 3/4 ćw. XIX w.
316.	dom mieszkalny	ul. Spacerowa 19	3/4 ćw. XIX w.
317.	zespół zabudowy dawnej manufaktury włókienniczej	ul. Strumykowa 2	ok. 1800 r., XIX/XX w.
318.	dom mieszkalny	ul. Strzelnicza 2	ok. 1905 r.
319.	dom mieszkalny	ul. Strzelnicza 3	3/4 ćw. XIX w.
320.	dom mieszkalny	ul. Strzelnicza 7	3/4 ćw. XIX w.
321.	zespół zabudowy dawnej fabryki włókienniczej, następnie Zakłady Diora: - budynek główny zespołu, obecnie biura, - budynek działu kontroli jakości, obecnie budynek usługowy, - budynek rozdzielni prądu, - dawne hale tkalni, obecnie budynek usługowy	ul. Szkolna 3, (także adres T. Kościuszki 2a/2, 2B, 6)	1901 r.
322.	willa	ul. Szkolna 6	ok. 1890 r.
323.	willa	ul. Szkolna 8	ok. 1890 r.
324.	willa	ul. Szkolna 10	ok. 1890 r.
325.	willa	ul. Szkolna 12	ok. 1910 r.
326.	dom mieszkalny	ul. Szkolna 15	ok. 1910 r.
327.	dom mieszkalny	ul. Szkolna 17	ok. 1910 r.
328.	dom mieszkalny	ul. Szkolna 18	ok. 1890 r.
329.	dom mieszkalny	ul. Szkolna 20	ok. 1890 r.
330.	dom mieszkalny	ul. Szkolna 21	1907 r.
331.	dom mieszkalny	ul. Szkolna 23	1905 r.
332.	dom mieszkalny	ul. Świdnicka 1	I. 80. XIX w.
333.	dom mieszkalny	ul. Świdnicka 3	XVIII w.(?), I. 80. XIX w.
334.	dom mieszkalny	ul. Świdnicka 4	pocz. XIX w.
335.	dom mieszkalny	ul. Świdnicka 5	ok. 1880 r.
336.	dom mieszkalny	ul. Świdnicka 6	ok. 1910 r.
337.	dom mieszkalny	ul. Świdnicka 7	ok. 1880 r.
338.	dom mieszkalny	ul. Świdnicka 8	pocz. XX w.
339.	dom mieszkalny	ul. Świdnicka 9	I. 60. XIX w.
340.	dom mieszkalny	ul. Świdnicka 10	4 ćw. XIX w.
341.	dom mieszkalny	ul. Świdnicka 12	ok. poł. XIX w.
342.	dom mieszkalny	ul. Świdnicka 14	4 ćw. XIX w.

Lp.	Nazwa obiektu i funkcja	Adres	Czas powstania
343.	dom mieszkalny	ul. Świdnicka 15	ok. poł. XIX w., k. XIX w.
344.	dom mieszkalny	ul. Świdnicka 16	XVIII w.(?), 3 ćw. XIX w.
345.	dom mieszkalny	ul. Świdnicka 17	k. XIX w.
346.	poczta, gospoda "Stadt Berlin", obecnie dom mieszkalny	ul. Świdnicka 19	1835 r., 2 poł. XIX w., pocz. XX w.
347.	dom mieszkalny	ul. Świdnicka 21	1903 r.
348.	gospoda "Die Sonne", obecnie Dzierżoniowski Ośrodek Kultury	ul. Świdnicka 23	ok. poł. XIX w.
349.	willa, obecnie Ośrodek Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczy w Dzierżoniowie	ul. Świdnicka 26	ok. 1910 r.
350.	willa, obecnie bank PKO BP	ul. Świdnicka 27	1901 r.
351.	Instytut Dobroczynny i Sierociniec ("J. F. Frägers Waisenhaus") z parkiem, obecnie budynek nieużytkowany	ul. Świdnicka 29	1859 r.
352.	willa z parkiem, obecnie Muzeum Miejskie Dzierżoniowa <i>Willa: Nr rej. 739/A/06 z dnia 18.02.2006 r. (willa w granicach murów obwodowych)</i>	ul. Świdnicka 30	1897 r.
353.	oficyna	ul. Świdnicka 30a	ok. 1897 r.
354.	willa z parkiem, ogrodzenie, <i>Willa: Nr rej. A/4120/1315/Wł z dnia 27.02.1991 r.</i>	ul. Świdnicka 32	ok. 1870 r.
355.	willa	ul. Świdnicka 33	ok. 1880 r.
356.	dom mieszkalny z ogrodem	ul. Świdnicka 35	ok. 1880 r., ok. 1900 r.
357.	dom mieszkalny	ul. Świdnicka 37	ok. 1880 r.
358.	tkalnia, obecnie Starostwo Powiatowe w Dzierżoniowie	ul. Świdnicka 38	k. XIX w.
359.	dom mieszkalny z ogrodem	ul. Świdnicka 39	ok. 1900 r.
360.	dom mieszkalny	ul. Świdnicka 40	ok. 1900 r., 1905 r.
361.	dom mieszkalny z ogrodem, obecnie Przedszkole Niepubliczne "Słoneczna Piątka"	ul. Świdnicka 41	k. XIX w., ok. 1910 r.
362.	dom mieszkalny	ul. Świdnicka 42	XIX/XX w.
363.	dom mieszkalny	ul. Świdnicka 43	ok. 1890 r., 1904 r.
364.	dom mieszkalny	ul. Świdnicka 44	XIX/XX w.
365.	willa	ul. Świdnicka 45	1898 r.
366.	dom mieszkalny	ul. Świdnicka 46	ok. 1910 r.
367.	willa z ogrodem, ogrodzenie	ul. Świdnicka 47	1904 r.
368.	dom mieszkalny	ul. Świdnicka 48	ok. 1910 r.
369.	dom mieszkalny	ul. Świdnicka 50	ok. 1910 r.
370.	dom mieszkalny	ul. Wiejska 4	k. XVIII w., XIX w.
371.	dom mieszkalny	ul. Wiejska 6	4 ćw. XIX w.
372.	cmentarz parafii rzymskokatolickiej kościoła p.w. św. Jerzego, ogrodzenie	ul. Wrocławska	zał. 1872-1874 r., powiększony w 1883 r. i 1896 r.
373.	kościół cmentarny, obecnie kościół pomocniczy p.w. Zmartwychwstania Pańskiego na cmentarzu parafii rzymskokatolickiej kościoła p.w. św. Jerzego	ul. Wrocławska	1910 r.

Lp.	Nazwa obiektu i funkcja	Adres	Czas powstania
374.	dom mieszkalny	ul. Wrocławska 5	ok. 1880 r.
375.	dom mieszkalny	ul. Wrocławska 7	ok. 1880 r.
376.	dom mieszkalny	ul. Wrocławska 9	ok. 1860 r.
377.	dom mieszkalny	ul. Wrocławska 13	k. XIX w.
378.	dom mieszkalny	ul. Wrocławska 14	pocz. XX w.
379.	dom mieszkalny	ul. Wrocławska 15	4 ćw. XIX w.
380.	dom mieszkalny	ul. Wrocławska 16	k. XIX w.
381.	dom mieszkalny	ul. Wrocławska 18	ok. poł. XVIII w., k. XIX w., ok. 1905 r.
382.	dom mieszkalny	ul. Wrocławska 21	4 ćw. XIX w.
383.	dom mieszkalny	ul. Wrocławska 22	ok. 1880 r.
384.	dom mieszkalny	ul. Wrocławska 23	4 ćw. XIX w.
385.	Restauracja <i>Drei Kronen</i> (Trzy Korony) ob. budynek usługowy	ul. Wrocławska 24	1902 r.
386.	dom mieszkalny	ul. Wrocławska 25	4 ćw. XIX w.
387.	Szkoła ewangelicka dla młodszych dzieci (<i>Evangelische Kinderschule</i>) obecnie dom mieszkalny	ul. Wrocławska 26	ok. 1910 r.
388.	siedziba wydawnictwa i drukarni Ernsta Dürnbergera, ob. budynek mieszkalno-usługowy	ul. Wrocławska 27	XVIII/XIX w.
389.	restauracja „ <i>Zum Goldenen Stern</i> ” (Pod złotą gwiazdą), ob. budynek usługowy	ul. Wrocławska 29	ok. 1870 r.
390.	ochronka dla dzieci (<i>Frägersches Waisenhaus</i>) ob. budynek usługowy	ul. Wrocławska 30	pocz. XIX w.

źródło: opracowanie własne na podstawie wykazu wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Stanowiska archeologiczne

Obszar miasta Dzierżoniowa znajduje się w zasięgu 4 obszarów Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP): 88-25, 88-24, 87-24, 87-25. Wykaz stanowisk archeologicznych posiadających kartę ewidencyjną zabytku archeologicznego przedstawiono w tabeli.

Tab. nr 7: Wykaz stanowisk archeologicznych na obszarze Dzierżoniowa.

Lp.	Nr obszaru AZP	Nr stanowiska	Nazwa	Kultura	Chronologia	Formy ochrony/Uwagi
1.	88-25	1/4	garncarnia	-	późne średniowiecze, 2 połowa XIV – 1 połowa XV wieku	Rejestr A – stanowisko znajduje się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków pod numerem: A/4090/943/Wł w dniu 23.05.1983 jako historyczny układ urbanistyczny – zespół przedmieść. Uchwała nr LXV/385/10 Rady Miejskiej Dzierżoniowa z dnia 25 października 2010 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru ograniczonego ulicami: Batalionów Chłopskich, Bielawska, Piastowska, Wrocławska, Daszyńskiego, Mickiewicza, Krasickiego, Sienkiewicza, Kopernika w Dzierżoniowie.
2.	88-25	2/5	osada	łużycka	V okres epoki brązu	-
3.	88-25	3/6	osada	-	średniowiecze	Rejestr A – stanowisko znajduje się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków pod numerem: A/4089/358 w dniu 25.11.1956 jako historyczny układ urbanistyczny – ośrodek staromiejski miast w granicach obwarowań miejskich w zewnętrznym obrysie murów średniowiecznych. Uchwała nr LXV/385/10 Rady Miejskiej Dzierżoniowa z dnia 25 października 2010 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru ograniczonego ulicami: Batalionów Chłopskich, Bielawska, Piastowska, Wrocławska, Daszyńskiego, Mickiewicza, Krasickiego, Sienkiewicza, Kopernika w Dzierżoniowie.
4.	87-24	3/4	osada	łużycka	okres halsztacki C	Uchwała nr LXIII/380/10 Rady Miejskiej Dzierżoniowa z dnia 27 września 2010 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru położonego przy ul. Świdnickiej w Dzierżoniowie. Uchwała nr XV/112/2003 Rady Miejskiej Dzierżoniowa z dnia 29 września 2003 r. w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego Dzierżoniowa, zmiany planu szczegółowego zagospodarowania przestrzennego „Dzierżoniów Dolny” w rejonie ulicy Nowowiejskiej, dla części miasta Dzierżoniów – obręb Dolny.
5.	88-25	4/7	znalezisko luźne	-	epoka kamienia/I okres epoki brązu	-
6.	88-25	5/8	znalezisko luźne	-	okres wpływów rzymskich	Bez lokalizacji
7.	88-25	6/9	znalezisko luźne	-	epoka kamienia	Bez lokalizacji
8.	88-25	7/10	znalezisko luźne	-	epoka kamienia/I okres epoki brązu	Bez lokalizacji

Lp.	Nr obszaru AZP	Nr stanowiska	Nazwa	Kultura	Chronologia	Formy ochrony/Uwagi
9.	88-25	8/11	znalezisko luźne	-	okres wpływów rzymskich	Bez lokalizacji
10.	88-25	9/12	znalezisko luźne	-	okres wpływów rzymskich	Bez lokalizacji
11.	88-25	10/13	znalezisko luźne	-	okres wpływów rzymskich	Bez lokalizacji
12.	88-25	11/14	znalezisko luźne	łużycka	-	Bez lokalizacji
13.	87-25	12/15	śląd osadnictwa	-	epoka kamienia	-
14.	88-24	13/21	śląd osadnictwa	-	średniowiecze	Bez lokalizacji
15.	88-25	14/31	cmentarzysko?	-	nieokreślona	Bez lokalizacji
16.	88-25	15/32	znalezisko luźne	paleolit?	-	Bez lokalizacji
17.	88-25	16/33	znalezisko luźne	łużycka	okres halsztacki	Bez lokalizacji
18.	88-25	17/34	osada?	-	wczesne średniowiecze	Bez lokalizacji
19.	88-25	18/35	skarb	-	wczesne średniowiecze	Bez lokalizacji
20.	88-25	19/36	nieokreślona	-	średniowiecze	Bez lokalizacji
21.	88-25	20/37	znalezisko luźne	-	późne średniowiecze	Bez lokalizacji
22.	88-25	21/38	zamek	-	późne średniowiecze	Rejestr A – stanowisko znajduje się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków pod numerem: A/4090/943/WI w dniu 23.05.1983 jako historyczny układ urbanistyczny – zespół urbanistyczny przedmieść. Uchwała nr LXV/385/10 Rady Miejskiej Dzierżoniowa z dnia 25 października 2010 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru ograniczonego ulicami: Batalionów Chłopskich, Bielawska, Piastowska, Wrocławska, Daszyńskiego, Mickiewicza, Krasickiego, Sienkiewicza, Kopernika w Dzierżoniowie.
23.	88-25	22/39	zamek	-	późne średniowiecze	Rejestr A – stanowisko znajduje się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków pod numerem: A/4089/358 w dniu 25.11.1956 jako historyczny układ urbanistyczny – ośrodek staromiejski miast w granicach obwarowań miejskich w zewnętrznym obrysie murów średniowiecznych. Uchwała nr LXV/385/10 Rady Miejskiej Dzierżoniowa z dnia 25 października 2010 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru ograniczonego ulicami: Batalionów Chłopskich, Bielawska, Piastowska, Wrocławska, Daszyńskiego, Mickiewicza, Krasickiego, Sienkiewicza, Kopernika w Dzierżoniowie.

Lp.	Nr obszaru AZP	Nr stanowiska	Nazwa	Kultura	Chronologia	Formy ochrony/Uwagi
24.	88-25	23/40	osadnictwa miejskie	-	późne średniowiecze – okres nowożytny	Rejestr A – stanowisko znajduje się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków pod numerem: A/4089/358 w dniu 25.11.1956 jako historyczny układ urbanistyczny – ośrodek staromiejski miast w granicach obwarowań miejskich w zewnętrznym obrysie murów średniowiecznych. Uchwała nr LXV/385/10 Rady Miejskiej Dzierżoniowa z dnia 25 października 2010 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru ograniczonego ulicami: Batalionów Chłopskich, Bielawska, Piastowska, Wrocławska, Daszyńskiego, Mickiewicza, Krasickiego, Sienkiewicza, Kopernika w Dzierżoniowie.
25.	88-25	24/41	osadnictwo miejskie	-	późne średniowiecze	Rejestr A – stanowisko znajduje się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków pod numerem: A/4090/943/Wł w dniu 23.05.1983 jako historyczny układ urbanistyczny – zespół urbanistyczny przedmieść. Uchwała nr LXV/385/10 Rady Miejskiej Dzierżoniowa z dnia 25 października 2010 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru ograniczonego ulicami: Batalionów Chłopskich, Bielawska, Piastowska, Wrocławska, Daszyńskiego, Mickiewicza, Krasickiego, Sienkiewicza, Kopernika w Dzierżoniowie.
26.	88-25	25/42	skarby	-	okres nowożytny	Bez lokalizacji
27.	88-25	26/43	ślady osadnictwa	-	epoka kamienia	-
28.	88-25	27/44	ślady osadnictwa	-	neolit – I okres epoki brązu	-
29.	88-25	28/45	osada	-	późne średniowiecze	-
30.	88-25	29/46	ślady osadnictwa	-	epoka kamienia	-
31.	88-25	30/47	ślady osadnictwa	-	neolit – I okres epoki brązu	-
32.	88-25	31/48	ślady osadnictwa	-	epoka kamienia	-
33.	88-25	32/49	ślady osadnictwa	-	neolit – I okres epoki brązu	-
34.	88-25	33/50	osada?	-	późne średniowiecze – okres nowożytny	-
35.	88-25	34/51	ślady osadnictwa	-	neolit – I okres epoki brązu	-
36.			ślady osadnictwa	-	Późne średniowiecze	
37.	88-25	35/52	ślady osadnictwa	-	neolit	uchwała nr XV/127/2003 Rady Miejskiej Dzierżoniowa z dnia 27 października 2003 r. w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego Dzierżoniowa, dla części miasta Dzierżoniów – obręb Przedmieście
38.			ślady osadnictwa	-	późne średniowiecze	
39.	88-25	36/53	ślady osadnictwa	-	neolit	-
40.	88-25	37/54	ślady osadnictwa	-	paleolit?	uchwała nr XV/127/2003 Rady Miejskiej Dzierżoniowa z dnia 27 października 2003 r. w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego Dzierżoniowa, dla części miasta Dzierżoniów – obręb Przedmieście.
41.			ślady osadnictwa	-	neolit	

Lp.	Nr obszaru AZP	Nr stanowiska	Nazwa	Kultura	Chronologia	Formy ochrony/Uwagi
42.			śląd osadnictwa	-	neolit – I okres epoki brązu	
43.			śląd osadnictwa	-	okres wpływów rzymskich?	
44.			śląd osadnictwa	-	wczesne średniowiecze	
45.			osada	-	późne średniowiecze	
46.	87-24	38/10	śląd osadnictwa	-	mezolit?	uchwała nr LXIII/380/10 Rady Miejskiej Dzierżoniowa z dnia 27 września 2010 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru położonego przy ul. Świdnickiej w Dzierżoniowie.
47.	88-24	7/67	śląd osadnictwa	-	neolit	-

źródło: opracowanie własne na podstawie wykazu wojewódzkiej ewidencji zabytków

§20. DOBRA KULTURY WSPÓŁCZESNEJ

Na obszarze miasta Dzierżoniowa nie zidentyfikowano dóbr kultury współczesnej do ochrony.

ROZDZIAŁ VII

WARUNKI I JAKOŚĆ ŻYCIA MIESZKAŃCÓW, W TYM OCHRONA ICH ZDROWIA ORAZ ZAPEWNIENIE DOSTĘPNOŚCI OSOBOM ZE SZCZEGÓLNYMI POTRZEBAMI

Szczegółowe informacje statystyczne zaczerpnięto z danych GUS za 2018 rok.

§21. LUDNOŚĆ

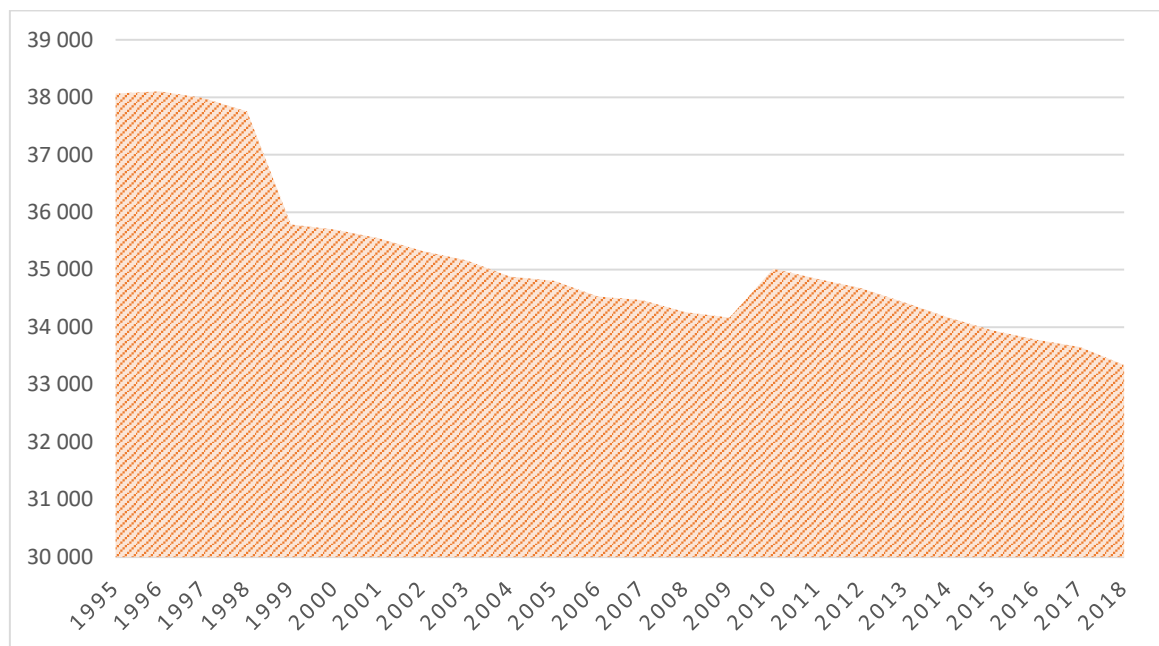
1. Dzierżoniów jest niewielkim miastem, którego liczba mieszkańców wg danych GUS za 2018 rok wynosiła 33 344 osoby, z czego 53,1% stanowią kobiety a 46,9% mężczyźni. W latach 1995 – 2018 liczba mieszkańców znacząco się zmieniła, na przestrzeni pierwszych 15 lat (1995 – 2009) można zaobserwować stały spadek ludności, a już w roku 2010 nastąpił istotny wzrost liczby mieszkańców (849 osób w stosunku do 2009 roku). W kolejnych latach liczba mieszkańców zaczęła systematycznie spadać, zmniejszając finalnie liczbę ludności o 12,4% na przestrzeni 23 lat (1995 – 2018). Zmiany w strukturze demograficznej miasta są tożsame ze zmianami zachodzącymi obecnie zarówno w kraju jak i w Europie i należy przypuszczać, że trend spadkowy będzie się nadal utrzymywał. Zmiany liczby ludności przedstawia poniższa tabela oraz wykres:

Tab. nr 8: Ludność wg płci

L.p.	Ludność wg płci	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018
1	ogółem	38 066	35 697	34 809	35 017	33 946	33 785	33 653	33 344
2	mężczyźni	18 035	16 614	16 193	16 408	15 939	15 849	15 784	15 634
3	kobiety	20 031	19 083	18 616	18 609	18 007	17 936	17 869	17 710

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (<https://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych/>)

Wykres nr 1: Liczba ludności Dzierżoniowa w latach 1975 – 2017.

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (<https://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych/>)

2. Analizując wartości gęstości zaludnienia dla kraju oraz dla województwa dolnośląskiego, Dzierżoniów charakteryzuje się znacznie wyższą gęstością zaludnienia. Może to świadczyć o niższym potencjale wolnej przestrzeni miasta jak i większej zwartości zabudowy. Spadek gęstości zaludnienia od 2010 r. jest związany ze spadkiem liczby mieszkańców miasta. Średnią gęstość zaludnienia miasta, województwa oraz kraju w poszczególnych latach obrazuje poniższa tabela:

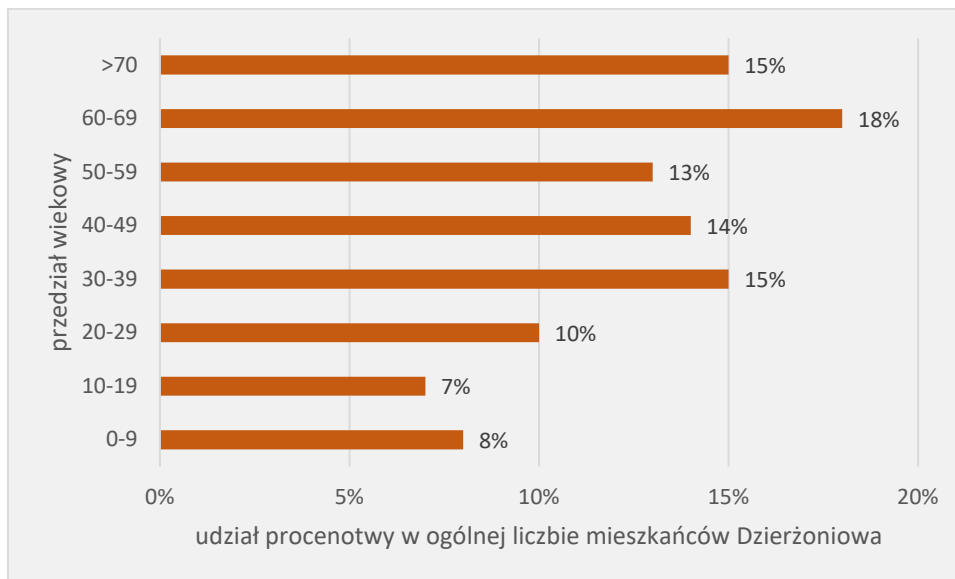
Tab. nr 9: Gęstość zaludnienia.

L.p.	Gęstość zaludnienia - wskaźniki	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018
1	ludność na 1 km ² POLSKA	-	-	122	123	123	123	123	123
2	ludność na 1 km ² DOLNOŚLĄSKIE	-	-	145	146	146	146	146	145
3	ludność na 1 km ² DZIERŻONIÓW	-	-	220	222	216	215	213	212
1	zmiana liczby ludności na 1000 mieszkańców POLSKA	-	-	-0,44	9,50	-1,10	-0,10	0,01	-0,58
2	zmiana liczby ludności na 1000 mieszkańców DOLNOŚLĄSKIE	-	-	-1,67	14,10	-1,50	-0,20	-0,40	-0,46
3	zmiana liczby ludności na 1000 mieszkańców DZIERŻONIÓW	-	-	-4,20	24,50	-7,00	-6,80	-5,57	-6,27

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (<https://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych/>)

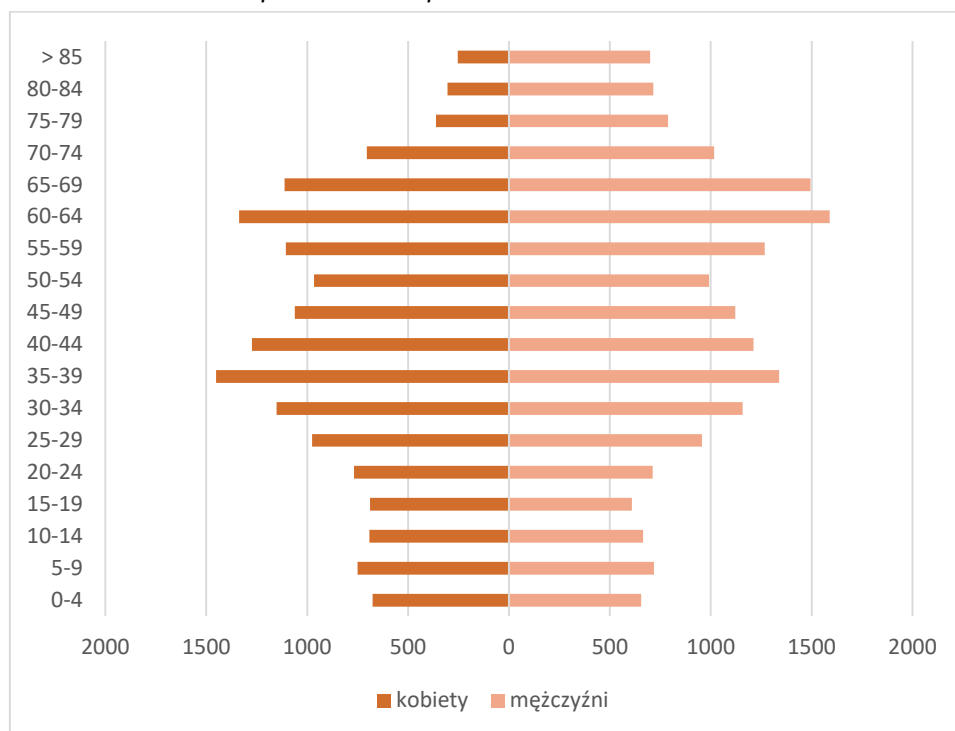
3. Średni wiek mieszkańców wynosi 44,5 lat i jest nieznacznie większy od średniego wieku mieszkańców województwa dolnośląskiego oraz większy od średniego wieku mieszkańców całej Polski. W Dzierżoniowie najliczniejszą grupę mieszkańców w 2018 roku stanowiły osoby powyżej 60 roku życia (około 33 %), a najmniej liczną są najniższe grupy wiekowe, tj. między 0 – 19. Struktura ludności wg wieku biologicznego ma szczególne znaczenie społeczne, ponieważ determinuje zapotrzebowanie mieszkańców na konkretne rodzaje usług. Wzrost liczby osób w wieku powyżej 70 lat wymaga rozwoju usług opiekuńczych skierowanych do osób starszych, w tym zapewnienia miejsc w instytucjach zapewniających opiekę dzienną i całodobową.

Wykres nr 2: Procentowa struktura wieku 2018.

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (<https://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych/>)

Wykres nr 3: Struktura wieku 2018 z podziałem na płeć.

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (<https://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych/>)

- Analiza danych struktury ludnościowej wg ekonomicznych grup wiekowych na przestrzeni 23 lat wykazuje spadek liczby mieszkańców Dzierżoniowa w wieku przedprodukcyjnym (z 5 854 w 1995 roku do 4 931 osób w 2018 roku), oraz w wieku produkcyjnym (z 22 501 w 1995 roku do 19 371 osób w 2018). Wzrosła z kolei liczba mieszkańców w wieku poprodukcyjnym (z 6 454 w 1995 roku do 9 042 osób w 2018 roku). Na potrzeby analizy, do wieku przedprodukcyjnego zakwalifikowano osoby poniżej 18 roku życia (zarówno kobiety jak

i mężczyzn), do wieku produkcyjnego mężczyzn pomiędzy 18 a 64 rokiem życia oraz kobiety pomiędzy 48 a 59 rokiem życia, natomiast do wieku poprodukcyjnego mężczyzn powyżej 65 lat oraz kobiety powyżej 60 lat.

Struktura ludności w wieku produkcyjnym została dodatkowo przebadana w podziale na wiek mobilny i niemobilny. Wiek produkcyjny mobilny oznacza osoby między 18 a 44 rokiem życia (zarówno kobiety jak i mężczyźni), które są zdolne do zmiany stanowiska, miejsca pracy lub ewentualnego przekwalifikowania się zawodowo. Wiek produkcyjny niemobilny oznacza mężczyzn w przedziale wiekowym między 45 a 64 rokiem życia oraz kobiety między 45 a 59 rokiem życia, którzy nie są już chętni do zmiany miejsca pracy, kształcenia lub przekwalifikowania się w celu zmiany stanowiska. Ogółem liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym mobilnym spadła w roku 2018 o 11,2 % w porównaniu do roku 2010, a liczba osób w wieku produkcyjnym niemobilnym spadła w roku 2018 o 17,9 % w porównaniu do roku 2010. Strukturę ludności wg ekonomicznych grup wiekowych przedstawia poniższa tabela:

Tab. nr 10: Struktura ludności wg ekonomicznych grup wiekowych.

L.p.	Struktura ludności - wskaźniki		1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018
1	w wieku przedprodukcyjnym	ogółem	-	-	5 854	5 314	5 005	4 981	4 971	4 931
2		mężczyźni	-	-	3 006	2 764	2 589	2 566	2 553	2 538
3		kobiety	-	-	2 848	2 550	2 416	2 415	2 418	2 393
1	w wieku produkcyjnym	ogółem	-	-	22 501	22 549	20 573	20 170	19 858	19 371
2		mężczyźni	-	-	11 258	11 687	10 893	10 693	10 552	10 358
3		kobiety	-	-	11 243	10 862	9 680	9 477	9 306	9 013
1	w wieku produkcyjnym mobilnym	ogółem	-	-	-	12 984	12 174	11 967	11 824	11 520
2		mężczyźni	-	-	-	6 541	6 150	6 063	5 993	5 888
3		kobiety	-	-	-	6 443	6 024	5 904	5 831	5 632
1	w wieku produkcyjnym niemobilnym	ogółem	-	-	-	9 565	8 399	8 203	8 034	7 851
2		mężczyźni	-	-	-	5 146	4 743	4 630	4 559	4 470
3		kobiety	-	-	-	4 419	3 656	3 573	3 475	3 381
1	w wieku poprodukcyjnym	ogółem	-	-	6 454	7 154	8 368	8 634	8 824	9 042
2		mężczyźni	-	-	1 929	1 957	2 457	2 590	2 679	2 738
3		kobiety	-	-	4 525	5 197	5 911	6 044	6 145	6 304

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (<https://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych/>)

W celu lepszej interpretacji zmian w strukturze ludności Dzierżoniowa, dane statystyczne dotyczące ekonomicznych grup wiekowych zostały przedstawione procentowo w poniższej tabeli:

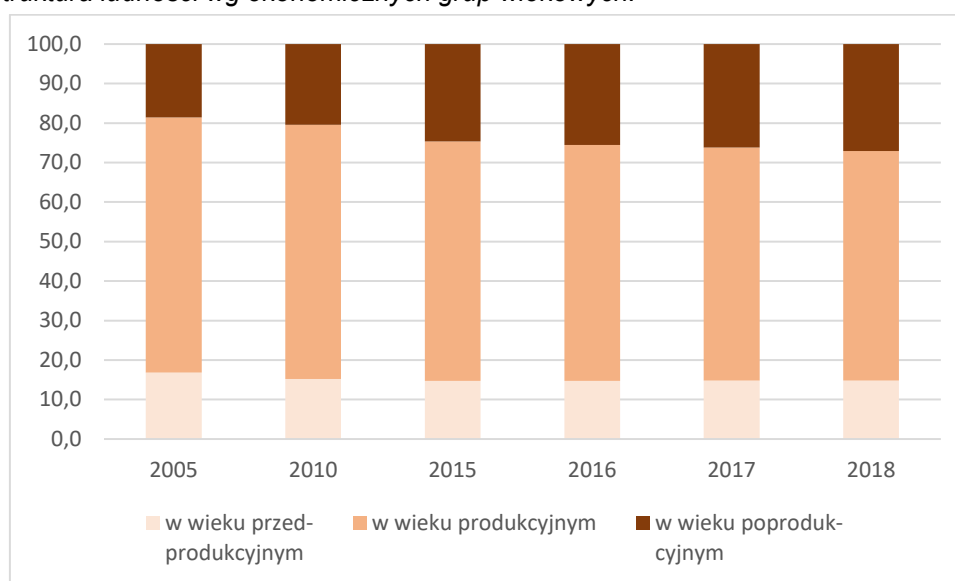
Tab. nr 11: Procentowy udział ludności wg ekonomicznych grup wiekowych.

L.p.	Ludność wiek- wskaźniki		1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018
1	w wieku przed- produkcyjnym	ogółem - %	-	-	16,8	15,2	14,7	14,7	14,8	14,8
1	w wieku produkcyjnym	ogółem - %	-	-	64,6	64,4	60,6	59,7	59,0	58,1
1	w wieku poprodukcyjnym	ogółem - %	-	-	18,5	20,4	24,7	25,6	26,2	27,1

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (<https://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych/>)

Miasto Dzierżoniów charakteryzowało się dosyć niskim udziałem ludności w wieku przedprodukcyjnym w stosunku do ogółu ludności. W 2018 roku ludność w wieku przedprodukcyjnym stanowiła jedynie 14,8% ludności miasta, a od 2005 roku obserwuje się stały spadek wartości tego wskaźnika. Dla porównania w 2018 roku ta sama grupa wiekowa stanowiła 18,05 % w skali Polski i 17,01% w skali województwa dolnośląskiego. Na przestrzeni 13 lat zmniejszeniu uległ także odsetek osób w wieku produkcyjnym. W 2005 roku ludność w wieku produkcyjnym w Dzierżoniowie stanowiła 64,6%, a w 2018 roku już jedynie 58,1 %, podczas gdy w kraju wskaźnik ten na rok 2018 wynosił 60,55%, a w województwie dolnośląskim 60,40%. Wraz z drastycznym spadkiem tych dwóch wartości notuje się najwyższe udziały ludności w wieku poprodukcyjnym. Od 2005 roku wzrosły one z 18,5% do 27,1% w roku 2018 r. (procent ludności w wieku poprodukcyjnym dla kraju to 21,35% oraz 22,55% dla województwa dolnośląskiego za 2018 rok). Powyższe dane wskazują jednoznacznie na proces starzenia się społeczeństwa, a negatywne trendy demograficzne, które dotyczą miasto Dzierżoniów widoczne są we wskaźnikach obciążenia demograficznego, szczególnie w udziale ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym, co obrazuje poniższy wykres:

Wykres nr 4: Struktura ludności wg ekonomicznych grup wiekowych.

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (<https://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych/>)

5. Wskazana proporcja ludności w wieku produkcyjnym do ludności w wieku nieprodukcyjnym odgrywa istotne znaczenie dla stabilnego rozwoju przedsiębiorczości w mieście. Malejący odsetek mieszkańców w wieku produkcyjnym przekłada się na liczbę urodzeń notowanych na obszarze miasta. Na przestrzeni analizowanych lat liczba urodzeń żywych spadła z 309 (1995 r.) na 253 (2018 r.). Średnio wskazuje to na 0,8%-y spadek w skali każdego roku. Zmniejszająca się liczba urodzeń jest wynikiem zmian społeczno – kulturowych. Wchodząc w wiek prokreacyjny mężczyźni i kobiety dążą do podnoszenia statusu oraz jakości życia poprzez zdobycie wykształcenia i pracy, dopiero kolejnym etapem staje się zakładanie rodziny i decyzja o posiadaniu dzieci. Zmienia się społeczna rola kobiet - obok pełnienia ról opiekuńczych, kobiety, zwłaszcza w miastach i posiadające wyższe wykształcenie, chcą realizować się podejmując aktywność zawodową. Rodzi to sytuację, w której młodzi ludzie decydują się na posiadanie potomstwa w późniejszym wieku (w okolicach 30 roku życia) lub nie decydują się wcale.

W Dzierżoniowie zanotowano również wyraźny wzrost liczby zgonów, który wzrósł z 362 (1995 r.) na 445 (2018 r.), co daje średni wzrost zgonów ogółem na poziomie 0,8% w skali roku. Różnica pomiędzy liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów definiuje przyrost naturalny, który w całym analizowanym okresie utrzymywał wartość ujemną, w tendencji spadkowej, wykazując jedyny wzrost na przełomie 2015 i 2016 roku.

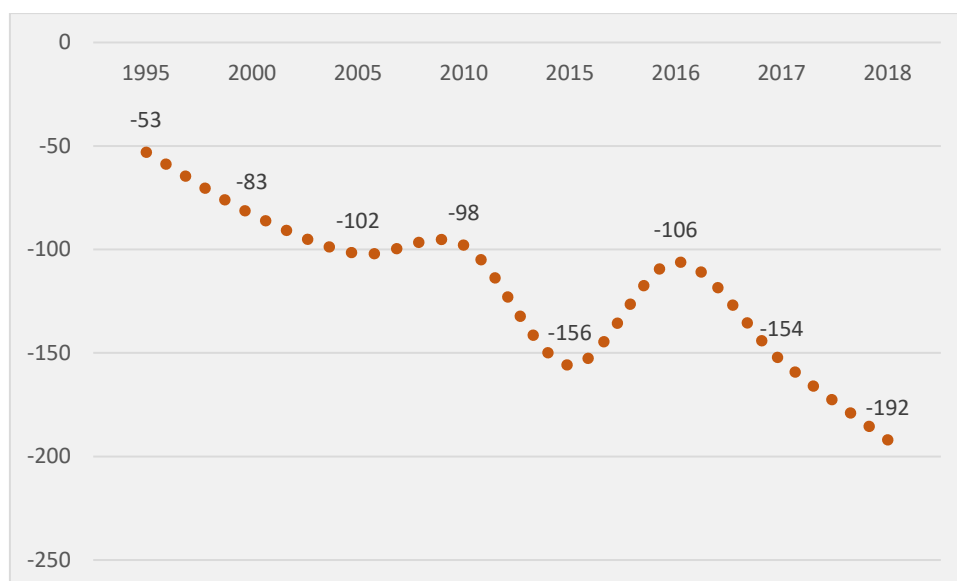
Tab. nr 12: Ruch naturalny.

L.p.	Ruch naturalny - wskaźniki		1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018
1	urodzenia żywe	ogółem	309	256	273	311	262	274	263	253
2		mężczyźni	157	129	146	159	132	140	121	136
3		kobiety	152	127	127	152	130	134	142	117
1	zgony ogółem	ogółem	362	339	375	409	418	380	417	445
2		mężczyźni	207	176	195	196	206	184	214	231
3		kobiety	155	163	180	213	212	196	203	214
1	zgony niemowląt	ogółem	4	5	1	2	1	3	1	0
2		mężczyźni	3	3	0	1	1	1	1	0
3		kobiety	1	2	1	1	0	2	0	0
1	przyrost naturalny	ogółem	-53	-83	-102	-98	-156	-106	-154	-192
2		mężczyźni	-50	-47	-49	-37	-74	-44	-93	-95
3		kobiety	-3	-36	-53	-61	-82	-62	-61	-97

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (<https://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych/>)

Wykres nr 5: Przyrost naturalny.

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (<https://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych/>)

6. Kolejnym czynnikiem demograficznym wpływającym na liczbę ludności w mieście są migracje. Na przestrzeni lat 1995–2018 Dzierżoniów charakteryzował się ujemnym saldem migracji wewnętrznych, co oznacza, że więcej osób wyjeżdżało na stałe z miasta niż się w nim osiedlało. Podobnie wygląda sytuacja z migracjami zewnętrznymi, które w latach 1995–2017 były na poziomie ujemnym, dopiero w 2018 roku osiągnęły nieznaczną wartość dodatnią.

Tab. nr 13: Migracje ludności.

L.p.	Migracje na pobyt stały - wskaźniki	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018
1	Zameldowania w ruchu wewnętrznym	198	268	309	283	294	273	334	296
2	Wymeldowania w ruchu wewnętrznym	323	299	344	405	315	329	337	381
3	Saldo migracji wewnętrznych	-125	-31	-35	-122	-21	-56	-3	-85
1	Zameldowania z zagranicy	6	21	5	20	0	13	17	18
2	Wymeldowania za granicę	20	39	16	25	0	56	27	9
3	Saldo migracji zagranicznych	-14	-18	-11	-5	0	-43	-10	9
1	Zameldowani ogółem	204	289	314	303	0	286	351	314
2	Wymeldowani ogółem	343	338	360	430	0	385	364	390
3	Saldo migracji ogółem	-139	-49	-46	-127	0	-99	-13	-76

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (<https://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych/>)

7. Mieszkańcy powiatu zawarli w 2018 roku 117 małżeństw, co odpowiada 3,5 małżeństwom na 1000 mieszkańców. Jest to znacznie mniej od wartości dla województwa dolnośląskiego oraz znacznie mniej od wartości dla Polski. Rok wcześniej odnotowano 144 małżeństwa oraz 1,8 rozwodów przypadających na 1000 mieszkańców. Jest to znacznie mniej od wartości dla

województwa dolnośląskiego oraz nieznacznie więcej od wartości dla kraju. Obecnie 29,6% mieszkańców Dzierżoniowa jest stanu wolnego, 52,1% żyje w małżeństwie, 6,9% mieszkańców jest po rozwodzie, a 11,0% to wdowy/wdowcy (2017 r.).

8. Zachodzące zmiany w strukturze ludności miasta Dzierżoniowa będą wg prognoz demograficznych w dalszym ciągu się pogłębiać. Jest to zjawisko tożsame ze zmianami zachodzącymi obecnie zarówno w Polsce, jak i w większości krajów Europy. Wykazane wcześniej wskaźniki, takie jak ujemny przyrost naturalny, rosnący udział ludzi w wieku poprodukcyjnym czy też ujemny wskaźnik migracji powodują przemodelowanie struktury wieku ludności Dzierżoniowa, czego następstwem będzie konieczność realizacji nowych zadań w zakresie społecznym, gospodarczym i przestrzennym miasta.

§22. OCHRONA ZDROWIA I OPIEKA SPOŁECZNA

1. Usługi medyczne dla mieszkańców Ziemi Dzierżoniowskiej świadczone są głównie w miastach regionu. W obrębie Dzierżoniowa i Bielawy zlokalizowana jest większość podmiotów prowadzących działalność leczniczą, szczególnie dotyczy to ambulatoryjnych usług specjalistycznych. W ośrodkach leczniczych poza obszarami miejskimi dla mieszkańców dostępne są przede wszystkim usługi podstawowej opieki zdrowotnej.
2. Opiekę szpitalną mieszkańcy powiatu dzierżoniowskiego mogą uzyskać w następujących placówkach:
  - Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Szpital Powiatowy w Dzierżoniowie Sp. z o.o. (oddziały w Dzierżoniowie oraz Bielawie),
  - Specjalistyczne Centrum Medyczne „DIAGNOSIS” w Dzierżoniowie (chirurgia jednego dnia),
  - Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Dzierżoniowskie Centrum Specjalistyczne dr Marioli Zawadzkiej” w Dzierżoniowie (chirurgia jednego dnia),
  - Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Przychodnia Miejska w Pieszycach (oddział leczenia jednego dnia),
  - „Sanatoria Dolnośląskie” Sp. z o.o.: Specjalistyczny Szpital Chorób Płuc w Rościszowie.
3. Świadczenia z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej dla mieszkańców Dzierżoniowa realizowane są przez placówki:
  - „Zespół Praktyk Lekarskich” Ewa Chrzanowska, Krystyna Wolańska, Paweł Chrzanowski S.C.,
  - Anna Sykuła Indywidualna Praktyka Położnej, Szkoła Rodzenia,
  - Lekarsko-rehabilitacyjna przychodnia rodzinna „Amicus”,
  - Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Dzierżoniowskie Centrum Medyczne”,
  - Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Na Skalkach”,
  - Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Pro Vita” S.C. Marlena Terczyńska, Piotr Terczyński,
  - Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Domaradzczy”,
  - Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Sal-Med” S.C.,
  - Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Piastowska”,

- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Stacja Opieki Centrum Pielęgniarstwa Rodzinnego, Rehabilitacji i Opieki Paliatywnej Caritas Diecezji Świdnickiej,
- Pogotowie Ratunkowe „Ambulans” Kapela Włodzimierz Stanisław,
- „Pro Familia” Sp. z o.o.,
- „Przychodnia Pod Wierzbami”.

4. Świadczenia z zakresu ambulatoryjnej opieki specjalistycznej realizują:

- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Szpital Powiatowy w Dzierżoniowie Sp. z o.o.,
- „Zespół Praktyk Lekarskich” Ewa Chrzanowska, Krystyna Wolańska, Paweł Chrzanowski S.C.,
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Dzierżoniowskie Centrum Specjalistyczne dr Marioli Zawadzkiej”,
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Medica”,
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Medyk”,
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Reha-Med”,
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Sal-Med” S.C.,
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Wer-Med”,
- Specjalistyczne Centrum Medyczne „Diagnosis”,
- Poradnia Okulistyczna „Tęczówka” Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej,
- Services & Care Medical Sp. z o.o.,
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Specjalistyczna Praktyka Lekarska „Krio-Dent” D. Cios, T. Staniszewski,
- Specjalistyczna Przychodnia Okulistyczna Elżbiety i Witolda Listwan,
- „SENSUS” Gabinet Diagnostyki i Terapii Katarzyna Lesińska Podmiot Leczniczy,
- Spółka Cywilna Raczyńscy, Halina Szymiec-Raczyńska, Mariusz Raczyński, Prywatna Specjalistyczna Przychodnia Lekarsko-Stomatologiczna,
- Anna Florkiewicz Indywidualna Specjalistyczna Praktyka Lekarska – Poradnia Chorób Układu Oddechowego,
- Indywidualna Specjalistyczna Praktyka Lekarska lek. med. Monika Idzik-Słobodzian,
- Indywidualna Specjalistyczna Praktyka Lekarska w dziedzinie okulistyki lek. med. Marta Trela,
- Indywidualna Specjalistyczna Praktyka Lekarska w dziedzinie okulistyki Violetta Hordowicz,
- Indywidualna Specjalistyczna Praktyka Lekarska w zakresie otolaryngologii lekarz medycyny Joanna Rowiecka.

5. Opiekę psychiatryczną oraz w zakresie leczenia uzależnień realizują:

- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Przychodnia Zdrowia Psychicznego i Terapii Uzależnień „Essere” S.C. w Bielawie oraz Dzierżoniowie,
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Reha-Med” w Dzierżoniowie,
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Dzierżoniowskie Centrum Medyczne” w Dzierżoniowie.

6. Świadczenia w zakresie rehabilitacji realizowane są przez następujące jednostki:

- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Wer-Med” w Dzierżoniowie,
- Ośrodek Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczy w Dzierżoniowie,
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Szpital Powiatowy w Dzierżoniowie Sp. z o.o.,
- Lekarsko-Rehabilitacyjna Przychodnia Rodzinna „Amicus” w Dzierżoniowie.

7. Świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze prowadzą:

- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Szpital Powiatowy w Dzierżoniowie Sp. z o.o.,
- „Ligia” Lilianna Glinkowska,
- Indywidualna Praktyka Pielęgniarska,
- Krystyna Kaźmierczak Indywidualna Praktyka Pielęgniarska,
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Stacja Pielęgniarstwa Rodzinnego Ojca Pio,
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Wer-Med”,
- Services & Care Medical Sp. z o.o. w Dzierżoniowie,
- Karmedica, Usługi pielęgniarsko – opiekuńcze, Magdalena Jasińska,
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Sal-Med” S.C.,
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Stacja Opieki Centrum Pielęgniarstwa Rodzinnego, Rehabilitacji i Opieki Paliatywnej Caritas Diecezji Świdnickiej,
- Zakład Opiekuńczo-Lecznicy Zgromadzenia Sióstr św. Elżbiety.

8. Opiekę paliatywną realizuje:

- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Sal-Med” S.C. w Dzierżoniowie.

9. Strukturę podmiotów świadczących instytucjonalną pomoc społeczną na terenie Dzierżoniowa tworzy ośrodek pomocy społecznej i powiatowe centrum pomocy rodzinie:

- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie i Ochrony Zdrowia, ul. Piastowska 1, Dzierżoniów,
- Ośrodek Pomocy Społecznej ul. Szkolna 24, Dzierżoniów.

10. Zadaniami z zakresu opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi na terenie miasta zajmuje się Dzienny Dom Senior+ oraz Klub Senior+, ul. Świdnicka 35, Dzierżoniów, oraz Środowiskowy Dom Samopomocy, ul. Nowowiejska 88A, Dzierżoniów.

11. Osoby dorosłe z przewlekłymi zaburzeniami psychicznymi, mające poważne trudności w życiu codziennym mogą skorzystać z pomocy ośrodka wsparcia dziennego zlokalizowanego przy ul. Nowowiejskiej 88 w Dzierżoniowie.

12. W celu zapewnienia opieki i wychowania dzieciom całkowicie lub częściowo jej pozbawionych ze strony rodziców na terenie powiatu dzierżoniowskiego funkcjonuje placówka opiekuńczo- wychowawcza Powiatowe Centrum Opieki i Wychowania w Pieszycach. W jej ramach działają: placówka socjalizacyjna oraz placówka interwencyjna, które łączą w sobie zapewnienie ciągłej opieki i wychowania, działania terapeutyczne, socjalizacyjne i interwencyjne, a także pracę z rodzinami podopiecznych w celu podniesienia ich umiejętności opiekuńczo-wychowawczych. W strukturze Powiatowego Centrum Opieki i Wychowania znajdują się:

- Dom Dziecka nr 1, ul. Ogrodowa 81, Pieszycy,
- Dom Dziecka nr 2, ul. Sienkiewicza 80, Piława Górna,

- Dom Dziecka nr 3, ul. Sienkiewicza 80b, Piława Górna,
- Dom Dziecka nr 4, ul. Sienkiewicza 80a, Piława Górna.

§23. ZAPEWNIENIE DOSTĘPNOŚCI OSOBOM ZE SZCZEGÓLNYMI POTRZEBAMI

1. Zgodnie z *ustawą z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami* (Dz.U.2020.1062), osoba ze szczególnymi potrzebami to osoba, która ze względu na swoje cechy zewnętrzne lub wewnętrzne, albo ze względu na okoliczności, w których się znajduje, musi podjąć dodatkowe działania lub zastosować dodatkowe środki w celu przezwyciężenia bariery, aby uczestniczyć w różnych sferach życia na zasadzie równości z innymi osobami. Są to więc nie tylko osoby niepełnosprawne, ale też, jak wskazuje uzasadnienie do ustawy, inne osoby niesamodzielne, osoby starsze czy rodzice z dziećmi w wózkach dziecięcych. Zapewnienie dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami dotyczy głównie podmiotów publicznych i obejmuje zapewnienie dostępności architektonicznej, cyfrowej oraz informacyjno-komunikacyjnej, co najmniej w zakresie określonym przez minimalne wymagania, o których mowa w art. 6 ustawy, będącej wynikiem uwzględnienia uniwersalnego projektowania albo zastosowania racjonalnego usprawnienia.

Ustawa nakłada więc nałożenie na podmioty publiczne, w tym m.in. organy administracji rządowej i samorządowej, sądy, ZUS, NFZ, uczelnie oraz instytucje kultury, obowiązków związanych ze świadczeniem usług osobom niepełnosprawnym, starszym oraz innym, które czasowo lub na stałe mają różne ograniczenia w sprawności fizycznej lub psychicznej. Urzędy będą musiały przestrzegać wskazanych w ustawie standardów dostępności architektonicznej, cyfrowej oraz informacyjno-komunikacyjnej, polegających głównie na usuwaniu różnorodnych barier, które uniemożliwiają lub utrudniają dostęp osobom ze szczególnymi potrzebami.

2. W ramach dotychczasowych działań skierowanych do osób niepełnosprawnych, Rada Powiatu Dzierżoniowskiego w 2013 r. przyjęła „*Program Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych w Powiecie Dzierżoniowskim na lata 2014-2020*”. W programie wyznaczono cele strategiczne i operacyjne działań na rzecz osób niepełnosprawnych:

Cele strategiczne działań na rzecz osób niepełnosprawnych:

- podnoszenie wiedzy i świadomości społeczności lokalnej w zakresie postrzegania niepełnosprawności;
- integracja osób niepełnosprawnych ze społecznością powiatu;
- pełna realizacja zadań powiatu wynikająca z ustaw;
- tworzenie warunków do rehabilitacji fizycznej, psychicznej i zawodowej oraz edukacji;
- wyrównywanie szans w zakresie samoobsługi i potrzeb dnia codziennego;
- ograniczenie skutków niepełnosprawności;
- stworzenie formalnych podstaw do aplikowania o środki na realizację wskazanych celów.

Cele operacyjne działań na rzecz osób niepełnosprawnych:

- rehabilitacja społeczna;
- rehabilitacja zawodowa realizowana poprzez stworzenie warunków do aktywizacji zawodowej, zatrudnienia i przeciwdziałania skutkom bezrobocia osób niepełnosprawnych;
- wyeliminowanie lub zmniejszenie barier ograniczających uczestnictwo osób niepełnosprawnych z powiatu dzierzoniowskiego w życiu społecznym, zawodowym i w dostępie do edukacji;
- edukowanie społeczeństwa idące w kierunku przeciwdziałania niepełnosprawności i dyskryminacji osób niepełnosprawnych ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży niepełnosprawnej;
- integracja działań organizacji pozarządowych z działaniami samorządu lokalnego.

Zakres realizacji zadań ujętych w programie uzależniony jest od wielkości środków finansowych Samorządu Powiatowego, środków samorządów gminnych, środków własnych podmiotów realizujących zadania na rzecz osób niepełnosprawnych, a także środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

3. Na terenie powiatu dzierzoniowskiego działa wiele organizacji pozarządowych wspierających działalność samorządu w realizacji zadań na rzecz osób niepełnosprawnych:

- Stowarzyszenie Kobiet „Amazonki”,
- Stowarzyszenie Rencistów i Emerytów „Bielawa Dolna”,
- Klub Osób Niewidomych, Niepełnosprawnych, Emerytów i Rencistów „Radość” w Niemczy,
- Stowarzyszenie na Rzecz Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu,
- Stowarzyszenie Bielawski Uniwersytet Trzeciego Wieku,
- Integracyjne Stowarzyszenie Kompleksowej Rehabilitacji Aktywnej „Iskra”,
- Stowarzyszenie „Wspólna Sprawa - Euromedica”,
- Stowarzyszenie „Jedność”,
- Stowarzyszenie Ochrony i Promocji Zdrowia im. Królowej Jadwigi
- Stowarzyszenie „Aktywni bez Granic”,
- Sudeckie Stowarzyszenie Na Rzecz Ochrony Zdrowia „Szansa”,
- Stowarzyszenie Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Dzierżoniowskim Ośrodku Kultury,
- Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom „Pryzmat”,
- Polskie Stowarzyszenie Na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Dzierżoniowie,
- Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Oddział Miejski w Dzierżoniowie,
- Polski Czerwony Krzyż Zarząd Rejonowy w Dzierżoniowie,
- Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów Oddział Rejonowy w Dzierżoniowie,
- Polski Związek Niewidomych Okręg Dolnośląski Koło Dzierżoniów,
- Związek Inwalidów Wojennych RP Zarząd Oddziału Dzierżoniów,
- Fundacja Salus Pro Familia,
- Salus Aegroti Suprema Lex- Fundacja Pomocy Ludziom Chorym.

§24. EDUKACJA

1. Infrastruktura edukacyjna tworzona jest przez przedszkola oraz szkoły szczebla podstawowego i ponadpodstawowego.
2. Na terenie miasta infrastrukturę żłobkową tworzą 4 podmioty, w tym 1 żłobek publiczny:
  - Żłobek Miejski nr 1, os. Błękitne 28, Dzierżoniów,
  - Niepubliczny Żłobek „Akademia Maluszka”, ul. Szkolna 14, Dzierżoniów,
  - Niepubliczny Żłobek „Sówka”, os. Jasne 22, Dzierżoniów,
  - Niepubliczny Żłobek „Kraina Czarów”, ul. Wrocławska 53a, Dzierżoniów.
3. Infrastrukturę przedszkolną miasta tworzy 11 placówek:
  - Przedszkole Publiczne Nr 1 im. Jana Brzechwy w Dzierżoniowie, ul. Batalionów Chłopskich 20,
  - Przedszkole Publiczne Nr 2 z Oddziałami Integracyjnymi i Oddziałem Specjalnym, ul. Miernicza 2, ul. Złota 8 Dzierżoniów,
  - Przedszkole Publiczne nr 3, osiedle Błękitne 26, Dzierżoniów,
  - Przedszkole Publiczne Nr 7 w Dzierżoniowie, Osiedle Tęczowe 3, Dzierżoniów,
  - Niepubliczne Przedszkole Sióstr Salezjanek im. Św. Dominika Savio w Dzierżoniowie, ul. Spacerowa 2, Dzierżoniów,
  - Przedszkole Językowe „Europejska Akademia Dziecka”, ul. Szkolna 14, Dzierżoniów,
  - Przedszkole Niepubliczne „Słoneczna Piątka”, ul. Świdnicka 41, Dzierżoniów,
  - Przedszkole Niepubliczne Nr 4, Osiedle Jasne 21, Dzierżoniów,
  - Niepubliczne Przedszkole Promujące Zdrowie „Szóstka”, ul. Adama Mickiewicza 14, Dzierżoniów,
  - Niepubliczne Przedszkole Montessori Bliska Przystań, ul. Słowiańska 3a, Dzierżoniów,
  - Przedszkole Niepubliczne „Kraina Czarów”, ul. Wrocławska 53a.
4. Większość szkół podstawowych na terenie miasta to placówki publiczne:
  - Szkoła Podstawowa nr 1 im. Noblistów Polskich w Dzierżoniowie, ul. Generała Władysława Sikorskiego 2,
  - Szkoła Podstawowa Nr 3 im. Komisji Edukacji Narodowej w Dzierżoniowie, ul. Nowowiejska 64,
  - Szkoła Podstawowa Nr 5 z Oddziałami Integracyjnymi im. Bohaterów Westerplatte w Dzierżoniowie, Osiedle Błękitne 25,
  - Szkoła Podstawowa nr 9 im. Mikołaja Kopernika w Dzierżoniowie, ul. Mikołaja Kopernika 7,
  - Niepubliczna Szkoła Podstawowa Sióstr Salezjanek im. Bł. Laury Vicuna w Dzierżoniowie, ul. Wrocławska 51,
  - Niepubliczna Szkoła Podstawowa im. Janusza Korczaka, ul. Garncarska 3,
  - Szkoła Podstawowa Business Primary School w Dzierżoniowie, ul. Szkolna 14.

5. Oferta edukacji ponadpodstawowej dla młodzieży na terenie miasta obejmuje szkoły ogólnokształcące oraz szkoły zawodowe. Uczniowie mają do wyboru 4 licea ogólnokształcące, 1 szkołę zawodową oraz 3 technika w następujących placówkach:

- I Liceum Ogólnokształcące im. Jędrzeja Śniadeckiego w Dzierżonowie, ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 10,
- II Liceum Ogólnokształcące im. Jana Pawła II w Dzierżonowie, ul. Garncarska 1,
- Zespół Szkół Nr 1 w Dzierżonowie im. prof. Wilhelma Rotkiewicza, ul. Adama Mickiewicza 8, Dzierżonów,
- Zespół Szkół Nr 2 w Dzierżonowie im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego, ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 24,
- Zespół Szkół Nr 3 w Dzierżonowie im. Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej, ul. Słowiańska 6.

Bazę edukacji na poziomie ponadpodstawowym uzupełniają ponadto placówki zlokalizowane w pozostałych ośrodkach miejskich powiatu.

6. Dla uczniów z niepełnosprawnościami oraz ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi na terenie miasta dostępne są nw. placówki edukacyjne:

- Przedszkole Publiczne nr 2 z Oddziałami Integracyjnymi i Oddziałem Specjalnym,
- Szkoła Podstawowa nr 5 z Oddziałami Integracyjnymi im. Bohaterów Westerplatte,
- Ośrodek Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczy w Dzierżonowie, ul. Świdnicka 26,
- Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Dzierżonowie, ul. Nowowiejska 74 i 76,
- Szkoła Podstawowa Specjalna Nr 2 – Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Dzierżonowie, ul. Nowowiejska 74 i 76 (dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym i znacznym),
- Branżowa Szkoła I Stopnia Specjalna Nr 3 – Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Dzierżonowie, ul. Nowowiejska 74 i 76 (dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim),
- Szkoła Specjalna Przystosowująca do Pracy – Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Dzierżonowie, ul. Nowowiejska 74 i 76 (dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym).

7. Oferta edukacyjna dla dorosłych chcących uzupełnić lub podnieść poziom wykształcenia obejmuje na terenie miasta licea ogólnokształcące:

- II Liceum Ogólnokształcące Dla Dorosłych w Dzierżonowie, ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 24,
- III Liceum Ogólnokształcące Dla Dorosłych w Dzierżonowie, ul. Słowiańska 6,
- Prywatne Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych "Twoja Szkoła" w Dzierżonowie, ul. Mickiewicza 8.

8. Na terenie miasta funkcjonują również szkoły policealne:

- Policealna Szkoła w Dzierżonowie, ul. Władysława Sikorskiego 2,
- Prywatne Studium Higienistek Stomatologicznych w Dzierżonowie, ul. Mickiewicza 8,
- Prywatna Szkoła Policealna dla Dorosłych „Twoja Szkoła” w Dzierżonowie, ul. Mickiewicza 8,

- Szkoła Policealna Nr 2 w Dzierżoniowie, ul. Słowiańska 6,
- Szkoła Policealna Nr 3 w Dzierżoniowie, ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 24,
- Policealna Szkoła Medyczna Epsilon w Dzierżoniowie, ul. Krasickiego 27.

Ofertę edukacji nieformalnej wzbogacają uniwersytety trzeciego wieku.

§25. KULTURA, SPORT I REKREACJA

1. Instytucje kulturalne na terenie miasta to przede wszystkim ośrodek kultury, biblioteki, muzeum oraz kino.
2. Dzierżoniowski Ośrodek Kultury (ul. Świdnicka 23), wyróżniony *Medalem za zasługi dla Dzierżoniowa*, prowadzi wielokierunkową działalność w dziedzinie rozwoju i upowszechniania regionalnej, narodowej i światowej kultury wśród mieszkańców miasta oraz osób przebywających na jego terenie.
3. Sieć bibliotek publicznych na terenie miasta tworzy Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna im. Krzysztofa Kamila Baczyńskiego w Dzierżoniowie, ul. Rynek 2 oraz jej filia przy ul. Sikorskiego 2.
4. Na terenie miasta działalność prowadzi jedno muzeum – Muzeum Miejskie Dzierżoniowa (ul. Świdnicka 30). Powstało w 2011 roku w wyniku przekształcenia Izby Regionalnej działającej przy Dzierżoniowskim Ośrodku Kultury. Muzeum mieści się w willi Cohnów, pałacyku należącym pierwotnie do współzałożyciela jednej z pierwszych tkalni mechanicznych w Dzierżoniowie.
5. W Dzierżoniowie dostępna jest infrastruktura sportowa oraz turystyczno-rekreacyjna, stwarzająca możliwość wypoczynku i rekreacji dla mieszkańców oraz turystów. Nadzór nad działalnością obiektów sportowo-rekreacyjnych w Dzierżoniowie sprawuje Ośrodek Sportu i Rekreacji (ul. Strumykowa 1, Dzierżonów). Do obiektów o charakterze sportowo-rekreacyjnym w Dzierżoniowie należą:
  - hala sportowa ze ścianką wspinaczkową,
  - dwa boiska z nawierzchnią trawiastą do piłki nożnej z bieżnią lekkoatletyczną szutrową,
  - pełnowymiarowe boisko z trawy syntetycznej ze sztucznym oświetleniem,
  - stadion miejski,
  - zespół kortów tenisowych: 4 korty tenisowe o nawierzchni ceglanej, 3 korty tenisowe ze sztuczną nawierzchnią trawiastą, ścianka treningowa,
  - basen kryty,
  - baseny odkryte (2 obiekty) ze zjeżdżalnią, boiskiem do siatkówki plażowej i plażą trawiastą,
  - hotel z salą konferencyjno-bankietową, sauną suchą i typu infrared, jacuzzi, siłownią,
  - bulodrom (na terenie ośrodka sportu),
  - pole do minigolfa (na terenie ośrodka sportu),
  - tor BMX,
  - Zakład Balneologiczno-Kąpielowy i Rehabilitacji Narządu Ruchu, oferujący zabiegi i usługi lecznicze (kąpiel solankowa, masaże wirowe, masaż podwodny, masaż vibracyjny, okłady parafinowe, okłady borowinowe, krioterapia, hydromasaż),

- kompleksy sportowe „Orlik” przy Szkole Podstawowej Nr 1 i Szkole Podstawowej Nr 3,
  - Aleja Bajkowych Gwiazd z placami zabaw, miasteczkiem rowerowym i siłownią plenerową,
  - pozostałe place zabaw i siłownie zewnętrzne.
6. Wśród klubów sportowych działających na terenie miasta Dzierżoniowa można wyróżnić: MZKS Lechia Dzierżoniów (piłka nożna), MKS Żagiew Dzierżoniów (piłka ręczna), Klub B-Ball Dzierżoniów (koszykówka), Kyokushin Karate (karate), SKT Tiger Dzierżoniów (taekwon-do), Dzierżoniowski Klub Bokserski (boks), MULKS „Junior” Dzierżoniów (zapasy, jiu jitsu, MMA, boks, kickboxing), MKS „Dziwiątko” Dzierżoniów (pływanie), Klub Kolarski „LKS ATOM Dzierżoniów” (kolarstwo) czy Klub Sportowy Broen-Karo Dzierżoniów (petanque) 32.
7. Przez teren Dzierżoniowa i powiatu dzierżoniowskiego przebiega szereg tras turystycznych, wyznaczających główne atrakcje regionalne. Obszar Ziemi Dzierżoniowskiej stwarza możliwości uprawiania turystyki pieszej, rowerowej, samochodowej, kulturowej, wodnej czy zimowej, a także paralotniarstwa oraz łowiectwa i wędkarstwa. Oferta turystyczna powiatu powstaje na bazie zasobów przyrodniczych, zlokalizowanych w regionie, głównie Gór Sowich, Masywu Ślęży, Wzgórz Niemczańskich oraz naturalnych i sztucznych zbiorników wodnych.
8. Dzierżoniów jest ważnym miejscem z punktu widzenia kształtowania oferty turystycznej Ziemi Dzierżoniowskiej, przede wszystkim ze względu na nagromadzenie obiektów dziedzictwa kulturowego oraz rolę usługową dla ruchu turystycznego (m. in. oferta noclegowa, gastronomiczna). Przez teren miasta przebiegają następujące tematyczne trasy turystyczne:
- trasa turystyczna „Szlakiem wież”: wieża ratuszowa w Dzierżoniowie, wieża na Górze Parkowej w Bielawie, wieża kościoła pw. Wniebowzięcia NMP w Bielawie, wieża na szczycie Wielkiej Sowy, pałac i kościół w Pieszycach, wieża na szczycie Kalenicy;
  - trasa turystyczna „Trakt Smoka” w Dzierżoniowie (piesza) prowadząca przez ul. Klasztorną, Garncarską, Świdnicką, Mickiewicza, Mierniczą, planty, wieżę ciśnień, Przedmieście, Krasickiego, planty, Kościelną, planty, Piłsudskiego, Parkową i Świdnicką, obejmująca: ratusz, figura św. Jana Niepomucena, kamienica Józefa Kellnera, Kościół Niepokalanego Poczęcia NMP, budynek II Liceum Ogólnokształcącego, kościół Maryi Matki Kościoła, kościół św. Trójcy, kaplica grobowa Sadebecków, sukiennice, kościół św. Jerzego, budynek Komandorii Joannitów, młyn, dom kata, willa Radość Marty, synagoga, mury obronne, wieża ciśnień, kino „Zbyszek”, Muzeum Miejskie Dzierżoniowa;
  - trasa turystyczna „Trakt Diory” (piesza) łącząca rozlokowane w centrum miasta odlewy radiodbiorników Diory, prowadząca ul. Krasickiego, rynkiem, ul. Świdnicką, Daszyńskiego i Piłsudskiego;
  - trasa turystyczna „Tropem kamienia” (rowerowa): Dzierżoniów, Piława Dolna, Piława Górna, Przerzeczyn-Zdrój, Niemcza, Łagiewniki, Słupice u podnóża Ślęży.

Trasy rowerowe:

- szlak zielony: Dzierżonów – Bielawa – Owiesno – Piława Górna – Dobrocin – Uciechów- Włóki – Nowizna – Dzierżonów (32,4 km),
- szlak niebieski: Dzierżonów – Uciechów – Albinów – Jażwina – Kielczyn – Książnica – Włóki- Dzierżonów (30 km).

§26. OŚRODKI USŁUGOWE, W TYM OBIEKTY HANDLOWE O POWIERZCHNI SPRZEDAŻY POWYŻEJ 2000 m²

1. Zgodnie z danymi GUS, w 2018 r. podstawowa sieć handlowa w mieście obejmowała 1 hipermarket i 11 supermarketów. W mieście zlokalizowane jest jedno targowisko stałe o powierzchni sprzedażowej 4 847 m². Sezonowo otwierają się dwa dodatkowe targowiska, których roczne wpływy z opłaty targowej wynoszą łącznie 312 tys. zł.

Tab. nr 14: Obiekty handlowe.

L.p.	Obiekty handlowe - wskaźniki		Jednostka	Ilość
1	Sklepy wg form organizacyjnych	hipermarkety	obiekt	1
2		supermarkety	obiekt	11
3	Targowiska sezonowe	targowiska lub miejsca na ulicach i placach do prowadzenia sprzedaży sezonowej	obiekt	2
4		roczne wpływy z opłaty targowej na targowiskach stałych i sezonowych ogółem	tys. zł.	312
5	Targowiska stałe	targowiska ogółem	obiekt	1
6		targowiska z przewagą sprzedaży drobnodetalicznej	obiekt	1
7		powierzchnia ogółem	m ²	11 925
8		powierzchnia sprzedażowa targowisk	m ²	4 847
9		stałe punkty sprzedaży drobnodetalicznej ogółem	obiekt	98

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (<https://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych/>)

2. Na terenie miasta w roku 2018 działały dwa hotele oraz dwa inne obiekty turystyczne, które razem dają 119 całorocznych miejsc noclegowych. Na ich terenie działa sumarycznie 5 placówek gastronomicznych (2 restauracje oraz 3 bary i kawiarnie).

Tab. nr 15: Turystyczne obiekty noclegowe.

L.p.	Turystyczne obiekty noclegowe - wskaźniki			Jednostka	Ilość	
1	Hotele, motele i pensjonaty	obiekty ogółem	hotele	kategorii ****	ob.	1
2		obiekty ogółem	hotele	kategorii ***	ob.	1
3		miejsca noclegowe ogółem	hotele	kategorii ****	msc.	24
4		miejsca noclegowe ogółem	hotele	kategorii ***	msc.	53
5		pokoje ogółem	hotele	kategorii ****	-	12
6		pokoje ogółem	hotele	kategorii ***	-	29
7	Placówki gastronomiczne w turystycznych	ogółem	-	-	ob.	5
8		restauracje	-	-	ob.	2

9	obiektach noclegowych	bary i kawiarnie	-	-	ob.	3
10	Turystyczne obiekty noclegowe	ogółem	obiekty ogółem	-	ob.	4
11		ogółem	obiekty całoroczne	-	ob.	4
12		ogółem	miejsca noclegowe ogółem	-	msc.	119
13		ogółem	miejsca noclegowe całoroczne	-	msc.	119
14		hotele	obiekty ogółem	-	ob.	2
15		hotele	obiekty całoroczne	-	ob.	2
16		hotele	miejsca noclegowe ogółem	-	msc.	77
17		hotele	miejsca noclegowe całoroczne	-	msc.	77
18		hotele	pokoje ogółem	-	-	41
19		hotele	pokoje z własną łazienką i WC	-	-	41
20		inne obiekty hotelowe	obiekty ogółem	-	ob.	1
21		inne obiekty hotelowe	obiekty całoroczne	-	ob.	1
22		inne obiekty hotelowe	miejsca noclegowe ogółem	-	msc.	20
23		inne obiekty hotelowe	miejsca noclegowe całoroczne	-	msc.	20
24		inne obiekty hotelowe	pokoje ogółem	-	-	8
25		inne obiekty hotelowe	pokoje z własną łazienką i WC	-	-	8
26		pokoje gościnne/kwatery prywatne	obiekty ogółem	-	ob.	1
27		pokoje gościnne/kwatery prywatne	obiekty całoroczne	-	ob.	1
28		pokoje gościnne/kwatery prywatne	miejsca noclegowe ogółem	-	msc.	22
29	pokoje gościnne/kwatery prywatne	miejsca noclegowe całoroczne	-	msc.	22	

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (<https://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych/>)

§27. RYNEK PRACY

1. Rynek pracy jest ogółem zależnych od instytucji form i procesów zatrudnienia pracowników oraz uwarunkowań negocjacyjnych w stosunku do warunków pracy i płacy. Głównymi funkcjami rynku pracy są alokacja i realokacja zasobów ludzkich, zapewniające w długim okresie równowagę między popytem a podażą i popytem na pracę.
2. W Dzierżoniowie od 2010 roku notuje się wzrost osób pracujących na 1000 mieszkańców. W 2018 roku liczba ta wyniosła 280, czyli więcej niż w skali kraju (251 osób na 1000 mieszkańców) i więcej niż w skali województwa dolnośląskiego (271 osób na 1000 mieszkańców).

Tab. nr 16: Pracujący.

L.p.	Pracujący - wskaźniki		1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018
1	Pracujący na 1000 ludności	ogółem	-	-	-	255	265	269	276	280
2	Pracujący w gminach	ogółem	9579	7979	7447	8945	8997	9086	9296	9349
3		mężczyźni	4774	4080	3888	4610	4366	4387	4513	4604
4		kobiety	4805	3899	3559	4335	4631	4699	4783	4745

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (<https://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych/>)

3. Wśród aktywnych zawodowo mieszkańców Dzierżoniowa 1391 osób wyjeżdża do pracy do innych miast, a 3153 pracujących przyjeżdża do pracy spoza gminy - tak więc saldo przyjazdów i wyjazdów do pracy wynosi 1762. Wśród aktywnych zawodowo mieszkańców Dzierżoniowa 12,7% pracuje w sektorze rolniczym (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo), 41,5% w przemyśle i budownictwie, 14,8% w sektorze usługowym (handel, naprawa pojazdów, transport, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja) a 2,8% pracuje w sektorze finansowym (działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości).
4. Od 2015 roku zaobserwowano gwałtowny spadek zarejestrowanych bezrobotnych, niemal o 50% (z 1102 osób w 2015 roku do 571 w roku 2018). Oznacza to, że obecnie sytuacja w mieście jest korzystna i sprzyja rozwojowi gospodarczemu. W podziale osób bezrobotnych wg płci nie odnotowuje się znaczącej różnicy między zarejestrowaną ilością kobiet a zarejestrowaną ilością mężczyzn. W oparciu o wiek, największa liczba bezrobotnych kształtuje się w przedziale powyżej 50 roku życia. W roku 2018 dane przedstawiają 231 długotrwale bezrobotnych, co jest wartością o ponad 50 % mniejszą w stosunku do roku 2015.

Tab. nr 17: Bezrobotni zarejestrowani.

L.p.	Bezrobotni - wskaźniki	Jednostka	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	
1	Bezrobotni zarejestrowani	ogółem	osoba	-	-	-	-	1102	935	733	571
2		kobiety	osoba	-	-	-	-	582	487	398	290
3		mężczyźni	osoba	-	-	-	-	520	448	335	281
4		do 25 roku życia	osoba	-	-	-	-	110	78	61	43
5		do 30 roku życia	osoba	-	-	-	-	226	175	136	102
6		powyżej 50 roku życia	osoba	-	-	-	-	407	330	257	210
7		długotrwale bezrobotni	osoba	-	-	-	-	549	398	296	231
8	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	-	%	-	-	17,1	10,8	5,4	4,6	3,7	2,9
9		-	%	-	-	16,7	10,6	4,8	4,2	3,2	2,7
10		-	%	-	-	17,5	11	6	5,1	4,3	3,2

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (<https://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych/>)

§28. WARUNKI MIESZKANIOWE, W TYM STANDARDY ZAMIESZKANIA

1. Całkowite zasoby mieszkaniowe Dzierżoniowa to 14 213 nieruchomości. Na każdych 1000 mieszkańców przypada 426,3 mieszkań. Jest to wartość wyższa od wartości dla całego województwa dolnośląskiego (409,0 mieszkania) oraz znacznie wyższa od wartości dla

całego kraju (380,5 mieszkań – dane za 2018 r.) W 2018 roku przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania wyniosła 58,1 m², a przeciętna liczba izb w 1 mieszkaniu to 3,31.

Tab. nr 18: Zasoby mieszkaniowe.

L.p.	Zasoby mieszkaniowe - wskaźniki	Jednostka	Wartość	
1	zasoby mieszkaniowe ogółem	budynki mieszkalne	-	2793
2		mieszkania	-	14213
3		izby	-	47115
4		powierzchnia użytkowa mieszkań	m ²	825919
5		przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania	m ²	58,1
6		przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę	m ²	24,8
7		mieszkania na 1000 mieszkańców	-	426,3
8		przeciętna liczba izb w 1 mieszkaniu	-	3,31
9		przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie	-	2,35
10		przeciętna liczba osób na 1 izbę	-	0,71
11	zasoby mieszkaniowe gmin	mieszkania	-	1262
12		powierzchnia użytkowa mieszkań	m ²	48401
13		lokale socjalne	-	181
14		powierzchnia użytkowa lokali socjalnych	m ²	4508

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (<https://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych/>)

- W 2018 roku gminne zasoby mieszkaniowe komunalne wynosiły 1 262 mieszkania o łącznej powierzchni użytkowej 48 401 m². Z tego 780 mieszkań zalega w opłatach na kwotę 1 786 000 zł. W tym samym roku wykonano 24 eksmisje, 54 zostały orzeczone przez sąd, a dla 96 mieszkań toczy się postępowanie eksmisyjne.
- Stopień wyposażenia mieszkań jest bardzo dobry, 98,9% z nich jest podłączonych do wodociągu, 91,4% posiada łazienkę, a 80,6% jest wyposażonych w centralne ogrzewanie. Zużycie wody z wodociągów to 29,7 m³, zużycie gazu: 1 577,3 kWh, a zużycie energii elektrycznej 677,1 kWh (wszystkie te trzy wartości są podane za 2018 r. w przeliczeniu na jednego mieszkańca).
- W 2018 roku wypłacono 6 762 dodatków mieszkaniowych:
  - 3 399 gminnych,
  - 1 504 spółdzielczych,
  - 1 620 prywatnych w budynkach objętych wspólnotą mieszkaniową,
  - 15 prywatnych bez wspólnot mieszkaniowych,
  - 173 towarzystw budownictwa społecznego,
  - 51 innych podmiotów.

ROZDZIAŁ VIII

ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA LUDNOŚCI I JEJ MIENIA

§29. ZAGROŻENIA PORZĄDKU PUBLICZNEGO, PRZESTĘPCZOŚĆ I NARUSZENIA PRAWA

1. Zagrożenia porządku publicznego, przestępczość i naruszenia prawa omówiono na podstawie sprawozdania z działalności Powiatowej Komisji Bezpieczeństwa i Porządku w Powiecie Dzierżoniowskim za rok 2018.
2. W zakresie działalności Komendy Powiatowej Policji w Dzierżoniowie odnotowano poprawę bezpieczeństwa oraz wzrost wykrywalności szczególnie przestępstw budzących wśród społeczeństwa największe potępienie. Działalność Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Dzierżoniowie to czas wzmożonych działań interwencji straży w zakresie pomocy przy zdarzeniach drogowych, usuwania plam oleju z jezdni, gaszeniu pożarów oraz usuwania miejscowych zagrożeń. Dodatkowo dzierżoniowska jednostka przeprowadzała szereg działań edukacyjno-szkoleniowych, w tym również warsztatów oraz ćwiczeń praktycznych.
3. W mieście Dzierżoniów zamontowano 24 kamery w ramach monitoringu miejskiego nadzorowanego przez Straż Miejską oraz zaplanowano modernizację systemu wizyjnego, a także kontrole placów zabaw na terenie gminy pod kątem usterek sprzętu.
4. Komendant Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Dzierżoniowie poinformował, iż w roku 2018 odnotowano wzrost zdarzeń w porównaniu do roku ubiegłego. Najwięcej interwencji odnotowano w okresie jesienno-zimowym w związku z wystąpieniem silnych wiatrów oraz pożarami sadzy w kominie. Zorganizowano również zajęcia z pierwszej pomocy przy udziale wyszkolonych funkcjonariuszy Straży Pożarnej z zakresu ratownictwa medycznego. Pozyskano również dofinansowanie na remont jednostki oraz w planach jest zakup nowego pojazdu ratowniczo-gaśniczego.
5. Bezpieczeństwo sanitarne zarówno w zakresie żywieniowym, właściwej higieny dzieci i młodzieży, jak i higieny komunalnej kształtuje się na wysokim stałym poziomie. Stałej kontroli pod względem jakości wody były poddawane baseny dopuszczone do użytku publicznego. Pod względem wystąpienia choroby odry w Polsce, nie odnotowano przypadków zachorowalności w powiecie, a dodatkowo w ramach profilaktyki najmłodszych mieszkańców dzięki akcji „Wiosna bez pneumokoków” bezpłatnie zaszczepiono 272 dzieci.
6. Działalność Sądu Rejonowego oraz Prokuratury Rejonowej w roku 2018 w zakresie realizacji spraw z zakresu wymiaru sprawiedliwości kształtowała się na podobnym poziomie jak w roku 2017.
7. Priorytetem Aresztu Śledczego w aspekcie działań na rzecz Powiatowej Komisji Bezpieczeństwa i Porządku była praca osób skazanych na terenie instytucji administracji publicznych, które stanowią ważny element resocjalizacji.
8. Bezpieczeństwo sanitarne zarówno w zakresie żywieniowym, właściwej higieny dzieci i młodzieży, jak i higieny komunalnej kształtuje się na wysokim stałym poziomie. Stałej kontroli pod względem jakości wody były poddawane baseny dopuszczone do użytku publicznego. Pod względem wystąpienia choroby Odry w Polsce, nie odnotowano przypadków zachorowalności w powiecie, a dodatkowo w ramach profilaktyki najmłodszych mieszkańców dzięki akcji „Wiosna bez pneumokoków” bezpłatnie zaszczepiono 272 dzieci.

9. Bezpieczeństwo weterynaryjne jest stale nadzorowane przez Inspekcję Weterynaryjną. Na terenie powiatu nie występują ogniska ASF, natomiast wszelkie gospodarstwa rolne zajmujące się hodowlą trzody chlewnej podlegają stałej kontroli.

10. Obroną cywilną i zarządzaniem kryzysowym na terenie miasta Dzierżoniowa zajmuje się Biuro bezpieczeństwa i zarządzania kryzysowego. Do jego zadań należy:

- planowanie działalności w zakresie realizacji zadań zleconych dotyczących obrony cywilnej (OC);
- opracowywanie planu obrony cywilnej oraz nadzór nad opracowaniem planów OC i zadań dla instytucji, podmiotów gospodarczych i innych jednostek organizacyjnych działających na terenie Dzierżoniowa;
- przygotowanie i zapewnienie działania wszystkich elementów systemu wykrywania i alarmowania oraz systemu wczesnego ostrzegania;
- przygotowanie oraz kierowanie formacjami obrony cywilnej;
- gospodarowanie sprzętem OC, nadzorowanie i kontrola stanu budowli ochronnych;
- wykonywanie innych zadań wynikających z poleceń i wytycznych burmistrza, jako szefa obrony cywilnej miasta;
- kierowanie i koordynowanie przedsięwzięć w zakresie integracji sił do prowadzenia akcji ratowniczych oraz usuwania skutków klęsk żywiołowych oraz zagrożeń nadzwyczajnych;
- organizacyjno-rzeczowe zabezpieczenie potrzeb w realizacji przedsięwzięć Miejskiego Zespołu Zarządzania Kryzysowego na terenie Dzierżoniowa;
- kierowaniem oraz przygotowanie do ewakuacji z miejsc zagrożonych;
- współpraca z Państwową Powiatową Komendą Straż Pożarnej, Komendą Powiatową Policji, Pogotowiem Ratunkowym w Dzierżoniowie oraz innymi jednostkami biorącymi udział w czasie akcji ratowniczych;
- wykonywanie innych zadań wynikających z poleceń i wytycznych Burmistrza miasta oraz Wydziału Zarządzania Kryzysowego Starosty lub Wojewody.

§30. ZAGROŻENIE WYNIKAJĄCE Z WYSTĄPIENIA POWAŻNEJ AWARII PRZEMYSŁOWEJ

W granicach miasta Dzierżoniowa zlokalizowany jest zakład o dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii (ZDR) : ORION PU Sp. z o.o. w Dzierżoniowie, ul. Pieszyska 4, 58-200 Dzierżoniów.

§31. ZAGROŻENIE POWODZIOWE

Zagrożenie powodziowe związane jest z występowaniem obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, które omówione zostały w rozdziale XVI.

§32. ZAGROŻENIE OSUWISKAMI

Na obszarze miasta nie występują osuwiska ani obszary zagrożone ruchami masowymi ziemi.

§33. ZAGROŻENIA ZWIĄZANE Z EKSPLOATACJĄ GÓRNICZĄ

Na obszarze miasta nie występują zagrożenia związane z eksploatacją górnictwem.

ROZDZIAŁ IX
POTRZEBY I MOŻLIWOŚCI ROZWOJU GMINY

§34. SYTUACJA EKONOMICZNA

Stan i możliwości rozwoju gospodarki w mieście

1. Gospodarka miasta przed transformacją systemową w Polsce opierała się na zakładach radiowych Diora oraz zakładach włókienniczych Silesiana. Po 1989 roku otwarcie rynku na zagraniczną konkurencję doprowadziło do ich upadku i likwidacji. Perspektywy rozwoju gospodarczego otworzyły się na nowo w 1997 roku, kiedy to uruchomiono w Dzierżoniowie część Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej „INVEST-PARK”. Stopniowo zaczęto powiększać obszar strefy, który cieszy się sporym zainteresowaniem inwestorów. Działają tu duże firmy z branży chemicznej czy elektromechanicznej. Produkuje się tu spawarki i prostowniki elektryczne, wyroby gumowe do samochodów oraz wyposażenie do sal operacyjnych, wyroby sanitarne, meble, odzież, oprawki do okularów.
2. Wg informacji GUS na koniec roku 2018 na terenie miasta działalność prowadziło łącznie 4 116 podmiotów, co w porównaniu z rokiem 1995 stanowi o 1 451 podmiotów więcej. Sektor publiczny stanowi jedynie 5,3% wszystkich podmiotów. Najczęściej występującą formą we wszystkich latach były osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (2 169 osób w 1995 roku oraz 2 506 osób w roku 2018). Szczegółowe informacje o liczbie podmiotów gospodarczych i ich formie prawnej zawiera poniższa tabela.

Tab. nr 19: Podmioty gospodarki narodowej wg rejestru REGON.

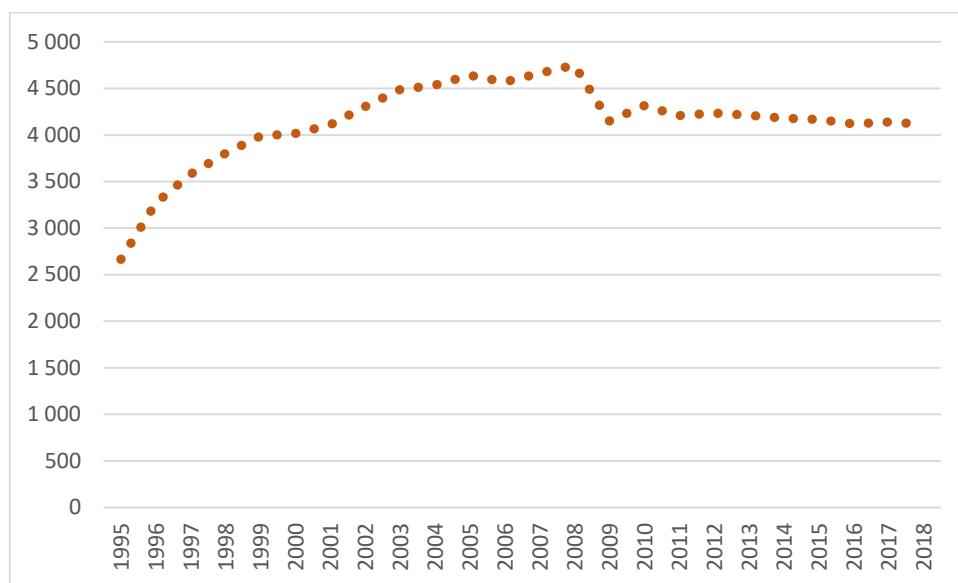
L.p.	Podmioty gospodarki narodowej wg rejestru REGON	1995	2018
1	ogółem	61	220
2	jednostki prawa budżetowego państwowe i komunalne ogółem	47	-
3	jednostki prawa budżetowego państwowe i komunalne, gospodarstwa pomocnicze	1	-
4	państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	-	64
5	przedsiębiorstwa komunalne	3	-
6	przedsiębiorstwa państwowe	5	0
7	spółki prawa handlowego	5	-
8	spółki handlowe	-	8
9	ogółem	2604	3885
10	zakłady osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą	2169	-
11	osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	-	2506
12	spółki prawa handlowego	78	-
13	spółki handlowe	-	271
14	spółki prawa handlowego z udziałem kapitału zagranicznego	19	-

15		spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	-	47
16		spółdzielnie	30	9
17		fundacje	3	21
18		stowarzyszenia i organizacje społeczne	7	108

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (<https://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych/>)

3. Liczba podmiotów gospodarczych w Dzierżoniowie wzrastała systematycznie od 1995 roku. W 2008 roku wskaźnik ten spadł, utrzymując się od tego czasu stosunkowo stabilnie na wysokości około 4100 podmiotów.

Wykres nr 6. Podmioty gospodarki narodowej ogółem w latach 1995 - 2018.

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (<https://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych/>)

4. W strukturze przedsiębiorstw analizowanej pod względem wielkości zdecydowanie dominują mikroprzedsiębiorstwa w liczbie 3929 podmiotów (zatrudniające do 9 pracowników). Kolejno klasyfikują się: małe przedsiębiorstwa – 146 podmiotów (zatrudniające od 10 do 49 pracowników), średnie przedsiębiorstwa – 39 podmiotów (zatrudniające od 50 do 249 pracowników), duże przedsiębiorstwa – 2 podmioty (zatrudniające od 250 do 999 pracowników).
5. Najwięcej podmiotów gospodarczych w 2018 roku prowadziło działalność w sferze handlu hurtowego i detalicznego, w tym naprawy pojazdów samochodowych, włączając motocykle. Drugą pod względem wielkości grupą przedsiębiorców są podmioty zajmujące się działalnością związaną z obsługą rynku nieruchomości. Najmniej podmiotów gospodarczych działa na płaszczyźnie rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa.

Tab. nr 20: Podmioty gospodarki narodowej wg PKD.

L.p.	Seksja PKD 2007		2018
1	Seksja A	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	7
2	Seksja C	Przetwórstwo przemysłowe	410
3	Seksja E	Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	11
4	Seksja F	Budownictwo	404
5	Seksja G	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	971
6	Seksja H	Transport i gospodarka magazynowa	209
7	Seksja I	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	102
8	Seksja J	Informacja i komunikacja	77
9	Seksja K	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	90
10	Seksja L	Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	711
11	Seksja M	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	320
12	Seksja N	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	85
13	Seksja O	Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	18
14	Seksja P	Edukacja	116
15	Seksja Q	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	226
16	Seksja R	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	76
17	Seksje S	Pozostała działalność usługowa	283
18	-	ogółem	4116

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (<https://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych/>)

Stan i możliwości rozwoju rynku pracy

1. Rynek pracy został szczegółowo omówiony w rozdziale VII, dotyczącym warunków i jakości życia mieszkańców.
2. Dzierżoniów ma stosunkowo dobrze wykształcony rynek pracy, o czym świadczy m.in. fakt, że znacznie więcej osób spoza miasta przyjeżdża do niego do pracy, niż z niego wyjeżdża. Cechą charakterystyczną rynku jest również wysoki udział pracujących w przemyśle i budownictwie (41,5%). Znaczenie ma obecność strefy ekonomicznej, która oferuje dużą liczbę miejsc pracy. Gminę charakteryzuje stosunkowo niski poziom bezrobocia i średni poziom przedsiębiorczości. Oznacza to, że obecnie sytuacja w mieście jest korzystna i sprzyja rozwojowi gospodarczemu.

§35. SYTUACJA SPOŁECZNA

1. Potrzeby i możliwości rozwoju gminy w ujęciu społecznym zostały szczegółowo przeanalizowane w rozdziale VII, dotyczącym warunków i jakości życia mieszkańców, z uwzględnieniem następujących zagadnień: demografii, warunków mieszkaniowych, struktury zatrudnienia i bezrobocia oraz infrastruktury społecznej.
2. Analizy demograficzne wykazały, że liczba mieszkańców na przestrzeni ostatnich 23 lat (w okresie 1995-2018) systematycznie spadała, zmniejszając finalnie liczbę ludności o 12,4%. Na dynamikę zmian liczby mieszkańców wpływa przyrost naturalny, który utrzymuje się stale na poziomie ujemnym. Nie równoważy go saldo migracji, które również wykazuje stale ujemne wyniki. W analizowanym okresie dokonał się spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, wzrósł natomiast udział osób w wieku poprodukcyjnym. Następuje więc stopniowe starzenie się społeczeństwa, które ma znaczący wpływ na potrzeby rozwoju gminy. Regresywny kierunek zmian w strukturze wieku mieszkańców Dzierżoniowa jest kierunkiem niekorzystnym. Zachodzące zmiany będą się wg prognoz demograficznych w dalszym ciągu pogłębiać. Jest to zjawisko tożsame ze zmianami zachodzącymi obecnie zarówno w Polsce, jak i w większości krajów Europy. Wykazane wcześniej wskaźniki, takie jak ujemny przyrost naturalny, rosnący udział ludzi w wieku poprodukcyjnym czy też ujemny wskaźnik migracji powodują przemodelowanie struktury wieku ludności Dzierżoniowa, czego następstwem będzie konieczność realizacji nowych zadań w zakresie społecznym, gospodarczym i przestrzennym miasta.
3. W związku z tym jednym z celów polityki przestrzennej powinno być przeciwdziałanie odpływowi mieszkańców i zachęcanie innych osób do osiedlania się poprzez zwiększenie atrakcyjności zamieszkiwania na terenie miasta – stworzenie dogodnych warunków mieszkaniowych, rozwój rynku pracy, zwiększenie dostępności do usług oraz dbanie o wysoką jakość środowiska i przestrzeni publicznych. Polityka rozwoju miasta powinna być nakierowana zwłaszcza na utrzymanie na wysokim poziomie udziału osób w wieku produkcyjnym mobilnym (20-44 lata). Priorytetem powinno być więc tworzenie atrakcyjnej oferty skierowanej dla tej grupy mieszkańców w zakresie dostępności odpowiadających im mieszkań/domów, zróżnicowania możliwości zatrudnienia na lokalnym rynku pracy, dobrego poziomu i wyboru usług, systemu wsparcia dla rodziców wychowujących dzieci, a także zróżnicowanych możliwości spędzania wolnego czasu. W związku ze starzeniem się populacji, wsparcia wymagać będzie rozwój usług skierowanych do osób starszych.
4. W zakresie mieszkalnictwa należy stwierdzić, że standardy zamieszkiwania w Dzierżoniowie są ogółem nieco niższe niż w województwie. Zarówno średnia powierzchnia użytkowa mieszkania (58,1 m²), jak i powierzchnia użytkowa przypadająca na 1 mieszkańca (24,8 m²) są niższe niż w województwie. Wyższa jest natomiast liczba mieszkań przypadających na 1 000 mieszkańców (426,3 w porównaniu do 409,0). Całkowite zasoby mieszkaniowe miasta to 14 213 mieszkań i 825 919 m² powierzchni użytkowej. Niemniej, średni standard zamieszkania polepsza się sukcesywnie w ostatnich latach, za co odpowiada rozwijająca się zabudowa mieszkaniowa. W mieście stwierdza się zapotrzebowanie na realizację nowych mieszkań w zabudowie wielorodzinnej.

5. Na podstawie sporządzonych analiz, ilość usług publicznych w zakresie edukacji, kultury i rekreacji oraz usług komercyjnych uznaje się za wystarczającą. Ponadto miasto chwali się wyremontowanymi drogami, nowoczesnym centrum przesiadkowym, dobrymi połączeniami autobusowymi i PKP, aktywną działalnością organizacji pozarządowych i nowoczesnymi miejscami rekreacji – placami zabaw i siłowniami plenerowymi dla starszych.
6. Ponadto należy wziąć pod uwagę, że planowana obwodnica miasta polepszy system komunikacyjny gminy, odciążając centrum miasta z ruchu tranzytowego, co korzystnie wpłynie na warunki zamieszkania. Usprawniony zostanie transport towarów, co może wpłynąć na rozwój nowych inwestycji produkcyjnych i logistycznych.
7. Z powyższego wynika, że miasto ma potencjał jako miejsce do mieszkania i pracy. Jego właściwe wykorzystanie m.in. poprzez stymulowanie procesów przestrzennych może ograniczyć niepokojące zjawiska demograficzne, głównie ujemne saldo migracji.
8. Podsumowując, w mieście występuje potrzeba rozwoju zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej z dogodnym dostępem do sieci komunikacyjnej i infrastruktury technicznej. Rozwój terenów zabudowy mieszkaniowej przełoży się również na większe zapotrzebowanie na usługi, w tym usługi społeczne (a co za tym idzie tworzenie nowych miejsc pracy). Zwiększenie liczby mieszkańców wymagać może wskazania nowych terenów zabudowy usługowej. Rozwojowi podlegać będą również tereny produkcyjne.

§36. SYTUACJA ŚRODOWISKOWA

1. Potrzeby i możliwości rozwoju miasta w ujęciu środowiskowym przeanalizowano biorąc pod uwagę elementy przyrodnicze prawnie chronione, elementy środowiskowe i krajobrazowe. W gminie ochronie prawnej podlegają jedynie pomniki przyrody. Wśród największych walorów przyrodniczo-krajobrazowych miasta należy wymienić zwartość terenów zabudowanych, rozległość terenów otwartych wykorzystywanych rolniczo, stosunkowo dużą ilość zieleni towarzyszącej zabudowie, obecność rzeki Piławy.
2. Rozpatrując potrzeby i możliwości rozwoju miasta w ujęciu środowiskowym wykorzystano ocenę przydatności środowiska dla różnych form użytkowania i zagospodarowania przedstawioną w „*Opracowaniu ekofizjograficznym gminy miejskiej Dzierżoniów*”.

Tereny predysponowane do pełnienia funkcji przyrodniczych

1. Szczególne znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania środowiska i zachowania różnorodności biologicznej ma wyznaczanie terenów, które powinny pełnić przede wszystkim funkcje przyrodnicze i jednocześnie tworzyć system terenów otwartych jako element struktury funkcjonalno – przestrzennej zgodnej z warunkami przyrodniczymi.
2. Na obszarze miasta istnieje system terenów zieleni miejskiej o zróżnicowanej strukturze funkcjonalnej i przestrzennej. Składa się on z parków, ogrodów działkowych, zieleni osiedlowej, szpalerów drzew, zieleni towarzyszącej cmentarzom, usługom, obiektom sportowym i przemysłowym oraz terenów zadrzewionych, w tym zieleni śródpolnej i towarzyszącej ciekom wodnym. Obszary te w sposób jednoznaczny posiadają przyrodnicze predyspozycje do kształtowania struktury funkcjonalno – przestrzennej miasta.
3. Na ochronę zasługują również zbiorowiska nieleśne lub nieliczne tereny zadrzewione znajdujące się w bezpośrednim sąsiedztwie cieków, zwłaszcza w obrębie terenów rolnych.

Zbiorowiska w bezpośrednim sąsiedztwie cieków stanowią naturalną bazę pokarmową dla ssaków i ptaków. Potencjalnie zbiorowiska nieleśne w dolinach nawet małych cieków mogą stanowić nie tylko cenne siedliska pod względem florystycznym, ale także miejsca siedliskowe i lęgowe wielu gatunków awifauny oraz posiadać walory krajobrazowe.

4. Ochronie ze względu na potrzeby zapewnienia prawidłowego funkcjonowania środowiska i zachowania różnorodności biologicznej, powinny podlegać także obszary ogrodów działkowych. Ich rozległość oraz zagospodarowanie powodują, że panują w nich korzystne warunki rozrodu oraz schronienia dla wielu gatunków zwierząt, w tym ptaków.
5. W obszarach zurbanizowanych najcenniejsze jest zachowanie pierścieniowego układu zieleni miejskiej wzdłuż murów miejskich. Tereny te są siedliskiem wielu gatunków zwierząt i stanowią „zielone płuca” miasta. Wskazane jest wykreowanie powiązań ekologicznych, choćby z użyciem zieleni przyulicznej, łączących ten układ zieleni z terenami ogrodów działkowych oraz z dolinami rzecznyymi.

Tereny predysponowane do rozwoju funkcji użytkowych

1. Terenami predysponowanymi do rozwoju określonego typu zabudowy są przede wszystkim obszary, na których istnieją już takie formy zagospodarowania. Rozwój zabudowy powinien odbywać się w pierwszej kolejności poprzez zagospodarowanie wolnych przestrzeni między istniejącymi budynkami (na zasadzie uzupełniania luk w zabudowie) oraz poprzez poszerzanie istniejących stref zabudowy, zgodnie z przeznaczeniem dominującym w danej, wyznaczonej jednostce urbanistycznej. Generalnie należy unikać nieuzasadnionego rozpraszania zabudowy, co z przyrodniczego punktu widzenia prowadzi do niekorzystnej fragmentacji siedlisk oraz ograniczania drożności korytarzy ekologicznych, np. w związku z koniecznością realizacji znacznej ilości dróg dojazdowych o nawierzchniach utwardzonych.
2. Zabudowa mieszkaniowa powinna być kształtowana w sąsiedztwie już istniejącej w północnej i wschodniej części miasta. Preferuje się rozwój zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej lub wielorodzinnej niskiej intensywności. Nie należy doprowadzać do rozpraszania zabudowy. Oznacza to udostępnianie kolejnych terenów pod zabudowę etapami po wcześniejszym wyposażeniu terenu w niezbędną infrastrukturę techniczną i drogową. Nie należy wyznaczać zabudowy mieszkaniowej na terenach zagrożonych zalewaniem wodami powodziowymi oraz na terenach, które powinny pełnić przede wszystkim funkcje przyrodnicze.
3. Podstawowymi ograniczeniami dla rozwoju terenów zabudowanych z punktu widzenia przyrodniczego jest ochrona gruntów rolnych. Rozwój funkcji mieszkaniowej należy planować na terenach o jak najniższych klasach bonitacyjnych. Przy sporządzaniu planu należy też wprowadzić szereg zapisów, które ograniczą straty wynikające z przekształcenia gruntów rolnych na tereny przeznaczone pod funkcję mieszkaniową (powierzchnia biologicznie czynna, maksymalna powierzchnia zabudowy).
4. Na obszarze miasta znajdują się dość rozległe tereny przemysłowe, które docelowo powinny być przekształcane w tereny usługowe lub produkcyjne o niskiej uciążliwości. Natomiast w zachodniej części miasta znajdują się rozległe tereny przeznaczone na funkcje przemysłowe m.in. w ramach strefy ekonomicznej. Proces zagospodarowywania tych obszarów trwa już wiele lat i będzie kontynuowany. Z punktu widzenia przyrodniczego nie

ma przeciwwskazań dla rozwoju tego typu zagospodarowania. Dla terenów przemysłowych należy przewidzieć zaopatrzenie w infrastrukturę (w tym m.in. miejsca postojowe) oraz stosować systemy chroniące środowisko przed zanieczyszczeniem, znaczącym przekształceniem oraz degradacją. Zaleca się wprowadzanie zieleni izolacyjnej dla obszarów zabudowy oraz szpalerów drzew wzdłuż ciągów komunikacyjnych.

5. Funkcja wypoczynkowo-rekreacyjna powinna rozwijać się głównie w ramach systemu zieleni w mieście w połączeniu z istniejącymi i rozbudowywanymi terenami sportowymi w południowej części miasta. Funkcja rekreacyjno-wypoczynkowa powinna być także istotnym elementem udostępnionych publicznie ogrodów działkowych. Ponadto pod funkcje rekreacyjno-wypoczynkowe powinny być przeznaczone tereny nadrzeczne wzdłuż Piławy.
6. Poza obszarami predysponowanymi do rozwoju zabudowy, pozostałe tereny powinny pozostać w użytkowaniu rolniczym. Dotyczy to obszarów północnej, wschodniej i południowej części miasta. W części południowej ze względu na potencjalne przeznaczenie na funkcje przeciwpowodziowe (polder) zaleca się wprowadzenie trwałych użytków zielonych (łąk, pastwisk). Tereny rolnicze powinny pozostawać w tradycyjnym użytkowaniu rolniczym i powinny zapewnić zachowanie dotychczasowego stanu i bogatej różnorodności biologicznej.
7. Na obszarze miasta przewiduje się również rozwój funkcji komunikacyjnych, co dotyczy zwłaszcza planowanej obwodnicy.
8. Obszarami, na których występują ograniczenia środowiskowe są:
  - strefa bezpośredniej ochrony ujęć wód podziemnych,
  - tereny o niepewnych warunkach gruntowo-wodnych (tereny podmokłe),
  - obszary szczególnego zagrożenia powodzią,
  - strefy sanitarne cmentarzy,
  - tereny wzdłuż cieków,
  - grunty rolne.
9. W związku z walorami przyrodniczymi i krajobrazowymi, rozwój przestrzenny miasta powinien być prowadzony w sposób zrównoważony (respektujący istniejące walory) i z zachowaniem zasad ładu przestrzennego. Zabudowy nie powinno się planować w miejscach cennych ciągów ekologicznych, które tworzone są przez doliny rzek i potoków oraz zadrzewienia. Tereny przeznaczane pod zabudowę powinny tworzyć zwarte obszary, co pozwoli na zachowanie rozległych terenów otwartych. W związku z powyższym, obszary najbardziej predysponowane do przeznaczenia na cele budowlane to tereny nieużytków i tereny rolne bezpośrednio sąsiadujące z istniejącą zabudową, posiadające dostęp do istniejących dróg i infrastruktury technicznej. Na obszarze centrum z kolei wskazane jest zwiększenie intensywności wykorzystania go na funkcje budowlane. Równocześnie należy dążyć do zachowania obszarów biologicznie czynnych w postaci terenów zieleni urządzonej.

§37. PROGNOZA DEMOGRAFICZNA

1. Zakładane zmiany w strukturze demograficznej miasta wyznaczono na podstawie prognozy wykonanej przez Główny Urząd Statystyczny dla Dzierżoniowa. Prognoza GUS przewiduje do 2030 roku zmniejszenie liczby ludności o 4 614 mieszkańców, do 29 171 osób, co stanowi

spadek w stosunku do stanu ludności z 2016 roku o 13,66%. Taki stopień zmian jest prawdopodobny oraz zgodny z dotychczasowym trendem zmian liczby mieszkańców. Spadek mieszkańców jest wyraźniejszy u kobiet (o 14,18%).

2. Prognozowany jest również wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym (o 10,18%) do roku 2030. Jednocześnie będzie występował stopniowy spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym (o 18,07%) i produkcyjnym (22,77%) w 2030 roku w stosunku do roku 2016. Jest to bardzo negatywne zjawisko związane z dużym obciążeniem demograficznym. Na podstawie Prognozy demograficznej dla Miasta Dzierżoniów do 2035 roku prognozowany jest dalszy spadek liczby mieszkańców do 27 879 osób.

Tab. nr 21: Prognoza demograficzna dla miasta Dzierżoniowa do 2030 r. dla poszczególnych grup wieku.

Płeć	Wiek	2018	2020	2022	2024	2026	2028	2030
Ogółem	Ogółem	33 157	32 505	31 843	31 187	30 521	29 847	29 171
	przedprodukcyjny 0-17	4 962	4 901	4 822	4 751	4 521	4 293	4 081
	produkcyjny 18-59/64	19 215	18 300	17 577	16 821	16 393	16 000	15 577
	mobilny 18-44	11 368	10 779	10 138	9 452	8 871	8 274	7 800
	niemobilny 44-59/64	7 847	7 521	7 439	7 369	7 522	7 726	7 777
	poprodukcyjny 60+/65+	8 980	9 304	9 444	9 615	9 607	9 554	9 513
	0-14	4 166	4 137	4 034	3 844	3 639	3 462	3 294
	15-59	18 675	17 832	17 229	16 764	16 352	15 969	15 499
	60+	10 316	10 536	10 580	10 579	10 530	10 416	10 378
	15-64	21 594	20 563	19 709	18 876	18 287	17 768	17 295
	65+	7 397	7 805	8 100	8 467	8 595	8 617	8 582
	80+	1 936	1 926	1 894	1 843	1 873	2 090	2 308
Mężczyźni	Ogółem	15 571	15 278	14 983	14 692	14 396	14 089	13 778
	przedprodukcyjny 0-17	2 556	2 507	2 478	2 434	2 325	2 224	2 108
	produkcyjny 18-64	10 266	9 829	9 416	9 003	8 760	8 543	8 344
	mobilny 18-44	5 789	5 477	5 155	4 838	4 551	4 241	4 018
	niemobilny 44-64	4 477	4 352	4 261	4 165	4 209	4 302	4 326
	poprodukcyjny 65+	2 749	2 942	3 089	3 255	3 311	3 322	3 326
	0-14	2 125	2 117	2 074	1 988	1 871	1 785	1 699
	15-59	9 361	8 987	8 684	8 485	8 291	8 120	7 888
	60+	4 085	4 174	4 225	4 219	4 234	4 184	4 191

	15-64	10 697	10 219	9 820	9 449	9 214	8 982	8 753
	65+	2 749	2 942	3 089	3 255	3 311	3 322	3 326
	80+	558	543	518	497	524	611	692
Kobiety	Ogółem	17 586	17 227	16 860	16 495	16 125	15 758	15 393
	przedprodukcyjny 0-17	2 406	2 394	2 344	2 317	2 196	2 069	1 973
	produkcyjny 18-59	8 949	8 471	8 161	7 818	7 633	7 457	7 233
	mobilny 18-44	5 579	5 302	4 983	4 614	4 320	4 033	3 782
	niemobilny - 44-59	3 370	3 169	3 178	3 204	3 313	3 424	3 451
	poprodukcyjny 60+	6 231	6 362	6 355	6 360	6 296	6 232	6 187
	0-14	2 041	2 020	1 960	1 856	1 768	1 677	1 595
	15-59	9 314	8 845	8 545	8 279	8 061	7 849	7 611
	60+	6 231	6 362	6 355	6 360	6 296	6 232	6 187
	15-64	10 897	10 344	9 889	9 427	9 073	8 786	8 542
	65+	4 648	4 863	5 011	5 212	5 284	5 295	5 256
	80+	1 378	1 383	1 376	1 346	1 349	1 479	1 616
	15-49	7 053	6 794	6 528	6 278	5 987	5 690	5 369

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (<https://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych/>)

Tab. nr 22: Prognoza demograficzna dla miasta Dzierżoniowa do 2049 r.

L.p.	Rok	Ludność, stan w dniu 31 XII	Ruch naturalny		Migracje wewnętrzne na pobyt stały			Migracje zagraniczne na pobyt stały	
			Urodzenia	Zgony	Napływ	Odływ	Saldo	Imigracja	Emigracja
1	2017	33 471	263	475	280	349	-69	19	52
2	2018	33 157	257	471	277	345	-68	20	52
3	2019	32 831	251	471	268	341	-73	19	52
4	2020	32 505	244	467	266	337	-71	20	52
5	2021	32 178	236	460	261	331	-70	19	52
6	2022	31 843	228	460	257	326	-69	18	52
7	2023	31 515	222	451	255	321	-66	19	52
8	2024	31 187	215	445	251	316	-65	19	52
9	2025	30 854	206	443	248	311	-63	19	52
10	2026	30 521	200	438	244	307	-63	20	52
11	2027	30 184	193	439	242	303	-61	22	52
12	2028	29 847	188	434	237	299	-62	23	52
13	2029	29 513	186	434	237	295	-58	24	52
14	2030	29 171	182	436	231	291	-60	24	52
Opracowana przez GUS prognoza demograficzna obejmująca dane o ludności z 2017 obejmuje okres 15-letni, z uwagi na wymogi ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym należy wykonać prognozę w okresie 30-letnim, stąd zastosowano „metodę kohortową” do przyjęcia wskaźników i powielono ją w kolejnych latach i tak:									
15	---	---	219	452	230	250	-20	24	52
16	2031	28 890	219	452	230	250	-20	24	52
17	2032	28 609	219	452	230	250	-20	24	52
18	2033	28 328	219	452	230	250	-20	24	52
19	2034	28 047	219	452	230	250	-20	24	52
20	2035	27 766	219	452	230	250	-20	24	52
21	2036	27 485	219	452	230	250	-20	24	52

22	2037	27 204	219	452	230	250	-20	24	52
23	2038	26 923	219	452	230	250	-20	24	52
24	2039	26 642	219	452	230	250	-20	24	52
25	2040	26 361	219	452	230	250	-20	24	52
26	2041	26 080	219	452	230	250	-20	24	52
27	2042	25 799	219	452	230	250	-20	24	52
28	2043	25 518	219	452	230	250	-20	24	52
29	2044	25 237	219	452	230	250	-20	24	52
30	2045	24 956	219	452	230	250	-20	24	52
31	2046	24 675	219	452	230	250	-20	24	52
32	2047	24 394	219	452	230	250	-20	24	52
33	2048	24 113	219	452	230	250	-20	24	52
34	2049	23 832	219	452	230	250	-20	24	52

Tab. nr 23: Prognoza demograficzna dla miasta Dzierżoniowa do 2049 r. – podsumowanie.

L.p.	Rok	Liczba ludności
1	2017	33 471
2	2030	29 171
3	2049	23 832

3. Prognozowana liczba ludności miasta Dzierżoniów w 2049 r. – 23 832 mieszkańców, oparta została o uśrednione wartości historyczne, które nie uwzględniają szeregu działań podejmowanych przez władze lokalne jak i krajowe wspomagających demografię. I tak w analizie nie uwzględniono rządowego programu mającego na celu poprawę dietetyki w Polsce - Rodzina 500+ wprowadzonego w 2016 r. Ponadto przyjęty w prognozie model jako uśredniony może w przyszłości podlegać szeregowi czynników, które mogą mieć wpływ zarówno pozytywny, jak i negatywny na zmianę prognozowanej liczby ludności miasta Dzierżoniów. Czynniki te, to w szczególności:

- wzrost urodzeń np. na skutek wspomnianego programu Rodzina 500+ lub spadek urodzeń np. na skutek starzenia się społeczeństwa;
- dalszy i sukcesywny rozwój strefy aktywności gospodarczej lub załamanie się koniunktury i odpływ inwestorów;
- powrót ludności z emigracji np. na skutek BREXIT-u lub wzrost emigracji np. na skutek rozluźnienia polityk zatrudnienia w państwach UE;
- odpływ ludności np. na skutek migracji do dużych aglomeracji lub poza granice miasta lub napływ ludności np. na skutek wyższego komfortu życia, w tym związanego z opieką medyczną.

ROZDZIAŁ X
WYSTĘPOWANIE OBIEKTÓW I TERENÓW CHRONIONYCH NA PODSTAWIE PRZEPISÓW
ODRĘBNYCH

§38. OBIEKTY I TERENY CHRONIONE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW ODRĘBNYCH

Na obszarze objętym studium występują obiekty i tereny chronione na podstawie przepisów odrębnych, do których należą:

- 1) obiekty chronione w myśl ustawy prawo ochrony przyrody, omówione w Rozdziale V,
- 2) obszary i obiekty chronione w myśl ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, omówione w Rozdziale VI,
- 3) zasoby wód podziemnych, omówione w Rozdziale XII,
- 4) obszary chronione w myśl ustawy Prawo Wodne omówione w Rozdziale XV.

ROZDZIAŁ XI
WYSTĘPOWANIE OBSZARÓW NATURALNYCH ZAGROŻEŃ GEOLOGICZNYCH

§39. OSUWISKA

Na terenie miasta Dzierżoniowa nie występują naturalne zagrożenia geologiczne, jakimi są obszary osuwania się mas ziemnych. „Mapa osuwisk i terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi” opracowana przez Państwowy Instytut Geologiczny Państwowy Instytut Badawczy (Warszawa, 2018) nie zidentyfikowała osuwisk aktywnych, osuwisk aktywnych okresowo, osuwisk nieaktywnych ani terenów zagrożonych osuwaniem się mas ziemnych.

ROZDZIAŁ XII
WYSTĘPOWANIE UDOKUMENTOWANYCH ZŁOŻ KOPALIN, ZASOBÓW WÓD
PODZIEMNYCH, UDOKUMENTOWANYCH KOMPLEKSÓW PODZIEMNEGO SKŁADOWANIA
DWUTLENKU WĘGLA ORAZ WYSTĘPOWANIE TERENÓW GÓRNICZYCH,
WYZNACZONYCH NA PODSTAWIE PRZEPISÓW ODREBNYCH

§40. ZŁOŻA KOPALIN

Na terenie miasta Dzierżoniów nie występują udokumentowane złoża kopalin. Obszar miasta nie znajduje się również w zasięgu żadnego terenu górniczego.

§41. WODY PODZIEMNE I ICH JAKOŚĆ

1. Główne zasoby wód podziemnych miasta wiążą się z utworami czwartorzędowymi, z których korzysta większość ujęć. Występują tutaj dwa główne poziomy wodonośne: górny poziom wodonośny piasków i żwirów wodnolodowcowych i dolny poziom wodonośny struktury kopalnej. Głębokość występowania pierwszego użytkowego poziomu wodonośnego waha się w granicach od 1 dla poziomu górnego do 24 m p.p.t. dla poziomu dolnego - struktury kopalnej (średnio na głębokości 11 m). Zwierciadło wody ma charakter swobodny bądź napięty pod przykryciem utworów izolujących, a układ ciśnień hydrostatycznych obu poziomów wykazuje łączność hydrauliczną. Wydajność pojedynczych studni ujmujących wody poziomów czwartorzędowych mieści się w przedziale od 10 do 30 m³/h. Podrzędne znaczenie dla zaopatrzenia w wodę Dzierżoniowa posiada wodonośne piętro proterozoiczne występujące w obrębie gnejsów sowiogórskich. Kolektorem wód podziemnych są tu szczeliny i spękania skał krystalicznych. Głębokość występowania stref wodonośnych zawiera się w przedziale od 15 do 50 m p.p.t.. Są to najczęściej wody pod ciśnieniem, znajdujące się pod naporem zwięzłych skał krystalicznych. Wydajność pojedynczych studni ujmujących wody proterozoiczne nie przekracza 10 m³/h.
2. Łączne zasoby wód podziemnych na obszarze miasta Dzierżoniowa szacuje się na ok. 287 m³/h. Na terenie miasta przy ulicy Relaksowej znajduje się ujęcie wody podziemnej wraz z wyznaczoną strefą ochronną ujęcia wody podziemnej z utworów czwartorzędowych, składająca się z trzech studni:
  - studnia nr 7z położona na działce nr 392/4 obręb Nowe Miasto, teren ochrony bezpośredniej w postaci wieloboku o powierzchni 4921 m²,
  - studnia 8c położona na działce nr 391/3 obręb Nowe Miasto, teren ochrony bezpośredniej w postaci prostokąta 19 m x 14 m o powierzchni 266 m²,
  - studnia 1A położona na działce nr 391/4 obręb Nowe Miasto, teren ochrony bezpośredniej w postaci prostokąta 17 m x 14 m o powierzchni 238 m².

W decyzji Starosty Powiatu Dzierżoniowskiego ustanawiającej strefę ochronną terenu ochrony bezpośredniej ujęć wody określone zostały następujące zakazy i nakazy (decyzja nr RL.6320.10.2013 z dnia 15.03.2013 r.):

- odprowadzać wody opadowe w sposób uniemożliwiający przedostawanie się ich do urządzeń służących do poboru wody,
  - zagospodarować teren zielenią,
  - odprowadzać poza granicę terenu ochrony bezpośredniej ścieki z urządzeń sanitarnych, przeznaczonych do użytku osób zatrudnionych przy obsłudze urządzeń służących do poboru wody,
  - ograniczać do niezbędnych potrzeb przebywanie osób niezatrudnionych przy obsłudze urządzeń służących do poboru wody.
3. Na terenie miasta, przy ul. Kilińskiego 25A, decyzją Starosty Powiatu Dzierżoniowskiego ustanowiona została strefa ochronna terenu ochrony bezpośredniej ujęć wody (decyzja nr RL:6320.15.2013 z dnia 03.04.2013 r.) na działce nr 33/43 obręb Zatorze, obejmująca teren w postaci czworoboku 8 m x 8 m o powierzchni 64 m². Studnia została jednak zlikwidowana.
4. Teren miasta położony jest w zasięgu jednolitych części wód podziemnych o numerze 108. Całkowita powierzchnia obszaru JCWPd nr 108 wynosi 2753,8 km². W ocenie stanu JCWPd z 2012 r. określono stan ilościowy i chemiczny jako dobry, a ocenę ryzyka niespełnienia celów środowiskowych określono jako niezagrażoną.
5. Wody gruntowe na terenie miasta Dzierżoniów znajdują się na głębokości od 2 do 5 m p.p.t. Miejscami występują głębiej, jednak nie przekraczają 10 m p.p.t. Najpłycej wody gruntowe występują w bezpośrednim sąsiedztwie rzeki Piławy oraz jej dopływów uchodzących do niej na terenie miasta. W strefie przy ciekach wodnych głębokości zalegania wód gruntowych nie przekraczają 2 m p.p.t.

Jakość wód

W ramach monitoringu stanu czystości wód podziemnych województwa dolnośląskiego prowadzonego przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska we Wrocławiu na terenie samej Gminy Miejskiej Dzierżoniów nie były prowadzone badania. Najbliższy punkt pomiarowy, w którym 2017 r. prowadzono badania czystości wód podziemnych znajduje się w pobliskim Uciechowie. Stwierdzono tam występowanie wód o IV klasie czystości, czyli o słabym stanie chemicznym (źródło: *Ocena jakości wód podziemnych województwa dolnośląskiego rok 2017*, Wrocław, maj 2018).

§42. UDOKUMENTOWANE KOMPLEKSY PODZIEMNEGO SKŁADOWANIA DWUTLENKU WĘGLA

Na obszarze miasta nie występują udokumentowane kompleksy podziemnego składowania dwutlenku węgla.

ROZDZIAŁ XIII
STAN SYSTEMÓW KOMUNIKACJI I INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ, W TYM STOPIEŃ
UPORZĄDKOWANIA GOSPODARKI WODNO-ŚCIEKOWEJ, ENERGETYCZNEJ ORAZ
GOSPODARKI ODPADAMI

§43. SYSTEM KOMUNIKACJI DROGOWEJ I KOLEJOWEJ

1. Transport zarówno pasażerski jak i towarowy na obszarze miasta odbywa się głównie z wykorzystaniem infrastruktury drogowej. Uzupełnieniem przewozów drogowych są pasażerskie i towarowe przewozy kolejowe.
2. Układ komunikacji kolejowej w mieście tworzą:
  - linia kolejowa nr 137, tzw. *Podsudecka Magistrala Kolejowa*, relacji Katowice – Kędzierzyn-Koźle – Nysa – Ząbkowice Śląskie – Piława Górna – Dzierżoniów – Świdnica – Jaworzyna Śląska – Strzegom – Jawor – Legnica,
  - linia kolejowa nr 341 relacji Dzierżoniów – Bielawa Zachodnia.
3. Miasto Dzierżoniów jest punktem centralnym dla całego obszaru powiatu dzierzoniowskiego, w którym krzyżują się lokalne szlaki drogowe oraz przechodzi linia kolejowa, a także stanowi główny cel podróży większości mieszkańców powiatu dzierzoniowskiego.
4. Ważnymi generatorami ruchu na obszarze miasta są również strefy przemysłowe zlokalizowane w Dzierżoniowie i Bielawie.
5. Podstawowy układ komunikacji drogowej w Dzierżoniowie stanowią:
  - droga wojewódzka nr 382, relacji Stanowice – Świdnica – Mościsko – Dzierżoniów – Piława Górna – Ząbkowice Śląskie – Kamieniec Ząbkowicki – Paczków – Gościce (granica polsko-czeska),
  - droga wojewódzka nr 383, relacji Dzierżoniów – Pieszyce – Walim – Jugowice – Olszyniec – Jedlina-Zdrój, Rościszów,
  - droga wojewódzka nr 384, relacji Łagiewniki – Sieniawka – Uciechów – Dzierżoniów – Bielawa – Wolibórz,
6. Podstawowy układ komunikacji drogowej realizuje obsługę ruchów tranzytowych, ruchu turystycznego oraz ruchu wewnętrznego (miejskiego). Nakładanie się poszczególnych typów i rodzajów ruchu na podstawowy układ komunikacyjny miasta nie sprzyja ani bezpieczeństwu, ani komfortowi obsługi komunikacyjnej.
7. Podstawowy układ komunikacyjny uzupełniają elementy układu wspomagającego: drogi Gminy Miejskiej Dzierżoniów i w jej zarządzie.
8. Opisany powyżej podstawowy i uzupełniający układ komunikacyjny wykazuje oznaki lokalnego przeciążenia ruchem. W okresach szczytów komunikacyjnych tworzą się kolejki pojazdów wokół skrzyżowań z sygnalizacją świetlną. Połączenie komunikacyjne Dzierżoniowa z Bielawą jest ruchowo niewydolne, głównie w związku z brakiem możliwości

wydzielenia relacji lewoskrętnych. Istniejący układ komunikacyjny zapewnia obsługę miasta na poziomie dostatecznym i nie stanowi czynnika sprzyjającego rozwojowi.

9. Od strony południowo-zachodniej miasto obiegać będzie obwodnica drogowa. Pierwszy etap trasy łączący ul. Świdnicką (DW 382) z ul. Kilińskiego (DW383) został już zrealizowany. W drugiej kolejności realizowany będzie odcinek do ul. Batalionów Chłopskich (DW 384). Obwodnica odciąży centrum miasta, przez które codziennie przejeżdża 12 tysięcy samochodów, w dużej części ciężarowych. Rozważane jest również przeprowadzenie obwodnicy od strony północno-wschodniej.

§44. KOMUNIKACJA ROWEROWA

1. Uzpełnieniem sieci komunikacyjnej miasta są trasy rowerowe, na które składają się wydzielone z pasa ruchu ścieżki rowerowe oraz szlaki rowerowe. Od 2011 roku w przestrzeni miejskiej Dzierżoniowa obserwowano znaczny przyrost długości ścieżek rowerowych. Długość ścieżek rowerowych ogółem w 2018 roku wyniosła 21,1 km, z czego 12,6 km jest pod zarządem miasta a 8,5 km pod zarządem urzędu marszałkowskiego. Na 10 tys. ludności przypada 6,33 km ścieżki rowerowej.

2. Drogi Rowerowe:

- Złota - od ul. Akacjowej do ul. Piastowskiej,
- Strefowa - wzdłuż drogi,
- Zachodnia - wzdłuż drogi,
- Piastowska - od skrzyżowania z ul. Świdnicką do Ronda Kresów II Rzeczypospolitej (skrzyżowanie z ul. Daszyńskiego),
- Sikorskiego - od Ronda Grudzińskiego (skrzyżowanie z ul. Piastowską) wzdłuż odcinka prostego ul. Sikorskiego),
- łącznik Różane -Jasne - odcinek pomiędzy Osiedlem Różanym a Osiedlem Jasnym wzdłuż ogrodzenia ZG3,
- Batalionów Chłopskich - od ul. Paderewskiego do granic miasta,
- Kilińskiego - od ul. Ciepłowniczej do granic miasta,
- łącznik Piastowska-Świdnicka - łącznik pomiędzy ul. Piastowską a Świdnicką wzdłuż Osiedla Kolorowego,
- Świdnicka - od skrzyżowania z ul. Daszyńskiego do Ronda Niemieckiego (skrzyżowanie z ul. Złotą),
- Daszyńskiego - wzdłuż drogi,
- Os. Jasne (łącznik do ul. Przesmyk) - od Osiedla Jasnego do ul. Przesmyk wzdłuż Osiedla Jasnego,
- Ciepłownicza-Pieszycza - od ul. Kilińskiego do ul. Pieszyczej,
- Brzegowa - od przejazdu kolejowego do ronda (skrzyżowanie z ul. Strefową),
- Rzeźnicza - wzdłuż drogi,
- Kopernika - od ul. Batalionów Chłopskich do ul. Sienkiewicza,
- Strumykowa - wzdłuż drogi,
- Piastowska-Świdnicka - od ul. Piastowskiej do ul. Kasztanowej,

- Wrocławska-Bielawska - od cmentarza komunalnego do ronda Żołnierzy Wyklętych (skrzyżowanie z ul. Piastowską).
3. Turystyczne trasy rowerowe:
    - Szlak zielony: Dzierżoniów – Bielawa – Owiesno – Piława Górna – Dobrocin – Uciechów- Włóki – Nowizna – Dzierżoniów (32,4 km),
    - Szlak niebieski: Dzierżoniów – Uciechów – Albinów – Jażwina – Kiełczyn – Książnica – Włóki- Dzierżoniów (30 km).
  4. Sprawnie funkcjonująca sieć dróg rowerowych umożliwi częściową rezygnację z transportu samochodowego na rzecz rowerów, przyczyniając się do mniejszego zatłoczenia na drogach, zdrowszego trybu życia mieszkańców, jak również do rozwoju turystyki i rekreacji.

§45. SYSTEM KOMUNIKACJI ZBIOROWEJ

1. Komunikację autobusową na obszarze miasta i powiatu realizuje ZKM Bielawa. W sumie przez teren miasta przebiega 19 linii, z czego dwie stanowią wewnętrzną komunikację w mieście. Pozostałe linie komunikują Dzierżoniów z miejscowościami powiatu dzierzoniowskiego: Bielawą, Jodłownikiem (przez Bielawę), Grodziszczem, Kamionkami (przez Pieszycę), Pieszycami, Rościszowem, Bratoszowem, Przerzeczyńcem Zdrój, Piławą Górna, Kośminem, Niemczą, Wilkowem i Kietlinem.
2. PKS Dzierżoniów zapewnia mieszkańcom miasta przejazdy do Wrocławia na linii Bielawa – Pieszycę – Dzierżoniów – Łagiewniki – Wrocław w ilości 11 kursów dziennie w obie strony.
3. Przewoźnikiem świadczącym usługi komunikacji kolejowej na terenie powiatu dzierzoniowskiego są Koleje Dolnośląskie Sp. z o.o. Transport kolejowy odbywa się jedyną w powiecie czynną linią kolejową nr 137 Katowice-Legnica (Podsudecka Magistrala Kolejowa) z wykorzystaniem dworca kolejowego w Dzierżoniowie oraz przystanków kolejowych w Mościsku Dzierżoniowskim oraz Piławie Górnej. Z Dzierżoniowa odchodzą pociągi do Kamieńca Ząbkowickiego, Kłodzka, Kudowy Zdroju, Legnicy i Wrocławia.
4. Sowiogórskie Centrum Komunikacyjne zlokalizowane jest w Dzierżoniowie przy ul. Sienkiewicza 18 i jako zintegrowane w obrębie jednego kompleksu centrum przesiadkowe dla transportu pasażerskiego obejmuje: dworzec PKP, dworzec PKS, przystanki komunikacji miejskiej i postój TAXI.

§46. ZAOPATRZENIE W ENERGIĘ ELEKTRYCZNĄ

1. Na terenie Dzierżoniowa dostarczaniem energii elektrycznej do odbiorców zajmuje się spółka TAURON Dystrybucja S. A. Oddział w Wałbrzychu. Zaopatrzenie w energię elektryczną odbiorców z terenu miasta i gminy Dzierżoniów odbywa się za pośrednictwem dwóch stacji: 110/20 kV R-Dzierżoniów i 110/20 kV R-Uciechów.
2. Wg danych GUS na terenie miasta było 15 983 odbiorców energii elektrycznej w 2018 roku. Średnie zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca to 677,13 kWh.

§47. ZAOPATRZENIE W GAZ ZIEMNY

1. PGNiG Obrót Detaliczny Region Dolnośląski dostarcza do odbiorców zlokalizowanych na obszarze Dzierżoniowa gaz ziemny wysokometanowy typu E (dawniej GZ-50) o parametrach określonych w PN-C-04753-E. Operatorem oraz właścicielem infrastruktury gazowej średniego, podwyższonego średniego oraz wysokiego ciśnienia na terenie Dzierżoniowa jest Polska Spółka Gazownictwa sp. z o.o. – Oddział we Wrocławiu (PSG).
2. Wg danych GUS na 2018 rok długość czynnej sieci gazowej ogółem to 91 861 m, z czego sieć przesyłowa stanowi 6 064 m, a sieć rozdzielcza 85 797 m.
3. Na terenie miasta 12 392 gospodarstw domowych jest odbiorcami gazu, z czego 897 gospodarstw ogrzewa mieszkania gazem.

§48. ZAOPATRZENIE W CIEPŁO

Na terenie Dzierżoniowa koncesję na wytwarzanie, przesyłanie i dystrybucję ciepła posiada ZEC Zakład Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. (ZEC Dzierżoniów). System ciepłowniczy zaspokaja potrzeby odbiorców w zakresie centralnego ogrzewania i ciepłej wody użytkowej, a obsługuje najgęściej zaludnione tereny miasta. Na terenie Dzierżoniowa zlokalizowana jest sieć ciepłownicza przesyłowa i rozdzielcza o długości 14,7 km oraz 6,5 km przyłączy do budynków. Największą grupą wśród odbiorców ciepła są gospodarstwa domowe, które stanowią 43% wszystkich odbiorców. Kolejną grupą jest handel i usługi – 29% odbiorców oraz użyteczność publiczna – 22%. Przemysł oraz pozostali odbiorcy stanowią jedynie 6% odbiorców.

§49. ZAOPATRZENIE W WODĘ I SIĘĆ WODOCIĄGOWA

1. Gospodarkę wodno-ściekową na terenie miasta Dzierżoniowa prowadzi Spółka z o.o. Wodociągi i Kanalizacja w Dzierżoniowie. Do zadań spółki w zakresie zaopatrzenia i dystrybucji wody oraz odbioru i oczyszczania ścieków należą:
  - ujęcie tzw. wody surowej oraz jej uzdatnienie;
  - rozprowadzanie wody na terenie objętym zasięgiem działania spółki poprzez sieć wodociągową i jej doprowadzenie do poszczególnych odbiorców;
  - odbiór oraz odprowadzanie ścieków komunalnych i przemysłowych systemem kanalizacji sanitarnej oraz ogólnospławnej;
  - oczyszczanie ścieków w oczyszczalniach miejskich;
  - nadzór i wnikliwa kontrola ścieków odprowadzanych do urządzeń kanalizacyjnych przez zakłady przemysłowe;
  - konserwacja i remonty urządzeń sieci kanalizacyjnej, urządzeń kanalizacyjnych oraz urządzeń służących oczyszczaniu ścieków;
  - konserwacja i remonty urządzeń do poboru uzdatniania oraz dystrybucji wody;
  - likwidacja awarii powstających w sieci wodociągowej i kanalizacyjnej;
  - stała laboratoryjna kontrola jakości zarówno wody surowej jak czystej oraz badanie ścieków;
  - modernizacja i działalność inwestycyjna obejmująca urządzenia wodociągowe i kanalizacyjne;

- wynajmem sprzętu specjalistycznego oraz pozostających w dyspozycji przedsiębiorstwa środków transportowych;
  - komputerowa lokalizacja wycieków w instalacjach wodociągowych.
2. Sieć wodociągowa obsługiwana przez Spółkę z .o.o. Wodociągi i Kanalizacja w Dzierżoniowie ma układ pierścieniowo-promieniowy. Całkowita długość sieci wodociągowej to 508,3 km, w tym: długość sieci rozdzielczej - 241,6 km, długość sieci wodociągowej magistralnej - 119,8 km, długość przyłączy wodociągowych - 146,9 km.
  3. Sieć wodociągowa zasilana jest w wodę pochodzącą z następujących Stacji Uzdatniania Wody (SUW): SUW "Lubachów" w Zagórzu Śląskim, SUW "Cicha" w Dzierżoniowie, SUW w Niemczy, SUW w Piławie Górnej przy ul. B.Chrobrego ("NOWAR"), SUW w Ostroszowicach, SUW "Góry Sowie", SUW w Bielawie przy ul. Szewskiej ("Józefówek"), SUW w Bielawie przy ul. 1-go Maja ("Bester") - SUW w Jodłowniku.

§50. SIEĆ KANALIZACYJNA I GOSPODARKA ŚCIEKOWA

1. Miasto Dzierżoniów wchodzi w skład aglomeracji tworzonej z miejscowościami Pieszycy i Bratoszów. Długość sieci kanalizacyjnej sanitarnej dla całej aglomeracji to 99,5 km, a długość kanalizacji deszczowej to 65,7 km. Liczba mieszkańców aglomeracji to 38 547 osób, z czego: 36 947 osób korzysta z systemu kanalizacyjnego, 1 439 osób jest obsługiwanych przez tabor asenizacyjny, a 107 osób korzysta z przydomowych oczyszczalni ścieków.
2. Aglomeracja Dzierżoniów obsługiwana jest przez oczyszczalnię ścieków zlokalizowaną przy ul. Brzegowej 144 w Dzierżoniowie. Ścieki powstające na terenie aglomeracji na nieruchomościach podłączonych do sieci kanalizacyjnej odprowadzane są do oczyszczalni ścieków w Dzierżoniowie. Łączna ilość mieszkańców obsługiwana przez sieć kanalizacyjną w obszarze aglomeracji wynosi 36 947 osób (liczba mieszkańców aglomeracji po włączeniu Bratoszowa wyniesie 38 768 osób). Ilość ścieków odprowadzonych zbiorczym systemem kanalizacyjnym do oczyszczalni ścieków w Dzierżoniowie w 2018 r. wyniosła 2 224,4 tys. m³. Na oczyszczalni ścieków zlokalizowany jest punkt zlewny, do którego przywożone są pojazdami asenizacyjnymi ścieki bytowe z terenu aglomeracji oraz z obszarów innych gmin zlokalizowanych poza Aglomeracją Dzierżoniów. Ścieki bytowe z terenu aglomeracji dowożone są także do innych oczyszczalni, zlokalizowanych poza Aglomeracją Dzierżoniów np. na oczyszczalnię ścieków w Zawiszowie. Łączna ilość ścieków z terenu aglomeracji dostarczonych na oczyszczalnię ścieków w Dzierżoniowie pojazdami asenizacyjnymi w 2018 r. wyniosła 2 tys. m³. Na terenie aglomeracji funkcjonują przydomowe oczyszczalnie ścieków - 30 sztuk.
3. Właścicielem oczyszczalni ścieków jest spółka Wodociągi i Kanalizacja Sp. z o.o. ul. Kilińskiego 25a w Dzierżoniowie.

§51. GOSPODARKA ODPADAMI

1. Odbiór i zagospodarowanie odpadów komunalnych z terenu nieruchomości zamieszkałych jest ustawowym obowiązkiem gmin nałożonym *ustawą o utrzymaniu czystości i porządku w gminach*. Gminy mogą te obowiązki wykonywać samodzielnie lub poprzez powołanie związków międzygminnych. Komunalny Związek Gmin Powiatu Dzierżoniowskiego ZGPD 7

został powołany przez gminy powiatu dzierzoniowskiego w 2003 roku zgodnie z art. 64 *ustawy o samorządzie gminnym* dla zbudowania zintegrowanego, wspólnego systemu zagospodarowania odpadów komunalnych od około stutysięcznej populacji mieszkańców powiatu dzierzoniowskiego. Do związku gmin należą obecnie gminy: Miejska Dzierżonów, Bielawa, Dzierżonów, Pieszycę, Niemcza i Piława Górna.

2. Odbiorem i zagospodarowania odpadów komunalnych z terenu Dzierżoniowa zajmuje się prywatny podmiot wyłoniony w drodze przetargu.
3. Odpady komunalne na terenie miasta Dzierżonów powstają głównie w gospodarstwach domowych, przedsiębiorstwach handlowych oraz obiektach użyteczności publicznej.
4. Na terenie miasta funkcjonuje jeden Punkt Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych, zlokalizowany przy ul. Bielawskiej 15 oraz szereg gniazd segregacyjnych w różnych lokalizacjach zawierających ogólnodostępne pojemniki do zbiórki: metali i tworzyw sztucznych, papieru, szkła bezbarwnego, szkła kolorowego oraz odpadów bio. Odpady komunalne zebrane na terenie miasta przekazywane są do Regionalnej Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych w Bielawie.

ROZDZIAŁ XIV

ZADANIA SŁUŻĄCE REALIZACJI PONADLOKALNYCH CELÓW PUBLICZNYCH

§52. ZADANIA PUBLICZNE O ZNACZENIU PONADLOKALNYM WYNIKAJĄCE Z PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

W Planie zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego (przyjętym uchwałą nr XIX/482/2020 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 czerwca 2020 r.) zamieszczono następujące zadania o znaczeniu ponadlokalnym:

1. K8 Prace przygotowawcze: prace na linii kolejowej nr 137 Kędzierzyn Koźle – Kamieniec Żąbkowicki - Legnica wraz z elektryfikacją.
2. K29 Zwiększenie przepustowości wybranych linii kolejowych poprzez optymalizację urządzeń sterowania ruchem kolejowym i układów stacyjnych: prace na linii nr 137 wraz z odbudową mijanki na szlaku Jawor – Legnica.
3. K160 Linia 400 kV Świebodzice – Żąbkowice – Dobrzeń.
4. K184 Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej na terenie gmin powiatu dzierzoniowskiego - etap II.
5. KW3 Rewitalizacja linii kolejowej nr 137 na odcinku Legnica – Dzierżonów.
6. R15 Realizacja projektu Trasa Sudecka - budowa obwodnicy Dzierżoniowa w ciągu drogi wojewódzkiej nr 382 (od skrzyżowania z drogą wojewódzką nr 382 ul. Jana Kilińskiego wraz z rondem do włączenia w drogę wojewódzką nr 382 ul. Świdnicką).
7. R18 Rewitalizacja linii kolejowej nr 341 na odcinku Dzierżonów – Bielawa Zachodnia.
8. Objęcie ochroną w formie pomnika historii kościoła św. Jerzego w Dzierżoniowie.

ROZDZIAŁ XV
WYMAGANIA DOTYCZĄCE OCHRONY PRZECIWPOWODZIOWEJ

§53. OBSZARY SZCZEGÓLNEGO ZAGROŻENIA POWODZIĄ

1. Na obszarze Dzierżoniowa obszary szczególnego zagrożenia powodzią obejmują, określone na podstawie map zagrożenia powodziowego (MZP), w zlewni Bystrzycy, dla rzeki Piława, podane do publicznej wiadomości 22.10.2020 r. zgodnie z art. 171 ust.5 ustawy Prawo wodne (t.j. Dz.U. 2021 poz. 2233):
  - obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi 10%,
  - obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi 1%.
2. Obszary te znajdują się wzdłuż rzeki Piława na całej jej długości w granicach miasta oraz obejmują fragment cieką Bielawica przy ujściu do Piławy. Obszary szczególnego zagrożenia powodzią są najrozleglejsze w południowej części miasta.
3. Zagrożenie powodziowe miasta ocenione może być na podstawie obserwacji stanów wody wykonywanych na Piławie w Mościsku. Stan ostrzegawczy (90 cm) jest osiągany lub przekraczany z miesięcznym prawdopodobieństwem 33,5% (średnio co 3 miesiące, albo 4-krotnie w roku), stan alarmowy (130 cm) jest osiągany lub przekraczany z miesięcznym prawdopodobieństwem 14,8% (średnio co 6,7 miesiąca, albo 1,8-krotnie w roku). Stany takie osiągane są najczęściej w miesiącach od maja do sierpnia, natomiast nie występują w miesiącach od października do lutego. Prawdopodobieństwo osiągnięcia lub przekroczenia stanu wyższego o 1 m od stanu alarmowego (zagrożenie ekstremalne) wynosi 4,5% miesięcznie (co 22 miesiące, 55-krotnie w ciągu 100 lat).
4. W celu ochrony przeciwpowodziowej odcinki koryt rzek przebiegające przez miasto wyposażone zostały w zabudowę hydrotechniczną i niekiedy w znacznym stopniu utraciły swój naturalny charakter. Prace regulacyjne, polegające głównie na budowie progów korekcyjnych i obmurowań koryt, wykonane zostały w znacznej mierze przed wojną, a częściowo po wojnie. Szczególnie duże przekształcenia, z dominacją zabudowy hydrotechnicznej typu ciężkiego, występują na odcinkach koryt przebiegających w obrębie zabudowy miejskiej. Hydrotechniczne przekształcenie koryt rzek w obrębie zabudowy wywiera zróżnicowany wpływ na stosunki wodne i zagrożenie powodziowe. Umożliwia szybkie przeprowadzenie wód wezbraniowych przez tereny miejskie, co prowadzi do obniżenia stanów maksymalnych rzek. Jednocześnie wzrasta jednak energia przepływu, co wzmaga zagrożenie erozyjne. W przypadku wezbrań ekstremalnych prowadzi to do gwałtownego wzrostu prawdopodobieństwa wystąpienia podmycia zabudowy brzegów oraz formowania zatorów korytowych z bloków zniszczonych obmurowań. Zjawiska takie wystąpiły np. na terenie Pieszyc podczas powodzi w 1997 roku.
5. Wylewy wezbraniowe występować mogą na terenie gminy nie tylko z koryt rzek największych (Piława, Bielawica i Potok Pieszycycki), ale także z cieków drobnych. Uwarunkowaniami zwiększającymi zagrożenie z ich strony są przede wszystkim zaniedbania w utrzymywaniu

prawidłowego profilu koryt oraz stosowanie wąskośrednicowych przepustów. Szczególnym uwarunkowaniem, zwiększającym straty materialne spowodowane zalewaniem przez wodę, jest formowanie spływu powierzchniowego w obrębie długich zboczy pokrytych zabudową. Odwodnienie systemami kanalizacji burzowej powinno być w takich przypadkach szczególnie efektywne, z przewidywaniem odpływu do kanalizacji także wód z przyległych obszarów niezabudowanych (źródło: *Opracowanie ekofizjograficzne gmina miejska Dzierżoniów*, dr. Grzegorz Synowiec, 2015 r.).